

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE GİRİŞ
KARARLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN
BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Hakan ULUÇAY

Yrd.Doç.Dr. İstem KESER

İZMİR- 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02 / 04 / 2018

Hakan Uluçay

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen
Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma**

Hakan ULUÇAY

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekonometri Anabilim Dalı

Ekonometri Programı

Türkiye’de “Bireysel Emeklilik Sistemi” fiilen 2003 yılında başlamıştır. Bireysel emekliliğe katkı sağlaması amacı ile 2013 yılında çıkarılan yasa ile bireysel emeklilik sistemine dahil olan bireylerin yatırdığı tutara devlet %25 ek katkı sağlamaya başlamıştır. 2013 yılından sonra bireysel emeklilik sistemine dahil olanların sayısında olumlu artışlar olmuştur. Fakat bu şekli ile bile dünya standartlarının çok altında kalmaktadır.

Bu çalışmada bireysel emeklilik sistemine giren kişilerin giriş kararlarını etkileyen faktörler araştırıldığı gibi, bireysel emeklilik sistemine dahil olmayanları veya kararsızların girmeme sebepleri de araştırılmıştır.

Araştırmada, bireylerin kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde birebir görüşme yöntemi ve sosyal ağlardan yararlanılmıştır. Bireysel Emeklilik Sisteminde en fazla katılımcının olduğu iller, İstanbul, İzmir, Ankara, Antalya ve Bursa’dır. Araştırmada bu illerde ve farklı meslek gruplarında bireylerle görüşmeler yapılmış ve yine bu illerde sosyal ağlar aracılığı ile de veriler toplanmıştır.

Araştırma sonucunda; bireysel emeklilik sistemine katılma sebebinin öncelikli olarak, gelecek için uzun süreli birikim yapma isteği olduğu görülmektedir. Bireylerin yaklaşık yarısı da emekli oluncaya kadar sistemde kalmayı düşünmekte, yine yaklaşık yarısı için sisteme girişte devlet katkı payının etkisi olduğu görülmektedir. Bireylerin geliri arttıkça, bireysel emeklilik sistemine daha çok dahil olduğu, ayrıca bireysel emeklilik sistemine dahil olan bireylerden evlilerin sistemde uzun süre kalmak istediği görülmektedir. Bu durum bizim beklentilerimizi karşılamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Emeklilik Şirketleri, Devlet Katkı Payı, BES, Gönüllü Katılım, Zorunlu Katılım, Otomatik Katılım, Emeklilik Fonları.

ABSTRACT
Master's Thesis
A Studyon The Factors Affecting The Entry Decisions ToThe Private
Pension System In Turkey
Hakan ULUÇAY

Dokuz Eylul University
Graduate School of Social Sciences
Department Of Econometrics
Econometrics Program

The “Individual Pension System” was actually started in 2003. To contribute to the individual pensions a law was passed in the parliament in 2013 in order to present an additional contribution of 25% to the individuals who invested in the individual pension system. Following 2013, there have been positive developments in the number of those involved in the private pension system. Nonetheless, the system is far below the world standards.

In this study, the factors influencing the entrance decisions of the individuals to the private pension system are analysed. Likewise, the reasons of those who have not preferred to participate in the private pension system and who have not decided yet are investigated as well.

On the other hand, in the study, the factors affecting the decisions of the individuals were identified through face-to-face meetings and the social networks. Since the biggest contributors of the Individual Pension System are Istanbul, Izmir, Ankara, Antalya and Bursa, the interviews were made with individuals from different occupational groups in these cities; and data were gathered through the social networks.

At the end of the research, it is identified that the reason for joining the private pension system is the desire to accumulate in long-term. Almost half of the individuals believe that they should remain in the system until they retire. It is also seen that the state contribution is very effective for the individuals. As their incomes increase, they are more involved in the individual pension system, and the married people are more willing to stay in the individual pension system for a long time. This situation corresponds to our expectations.

Keywords: Individual Pension System, Pension Companies, State Contributions, BES, Voluntary Participation, Compulsory Participation, Automatic Participation, Pension Funds.

TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNE GİRİŞ KARARLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
TÜRKÇE ÖZET	iv
İNGİLİZCE ÖZET	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EK LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ GELİŞİMİ VE UYGULAMASI

1.1.	DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ GELİŞİMİ	3
1.2.	DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ UYGULAMASI	5
1.2.1.	Gönüllülük Esasına Dayalı BES	8
1.2.2.	Zorunluluk Esasına Dayalı BES	12
1.2.3.	Otomatik Katılım Sistemine Dayalı BES	13
1.3.	OECD ÜLKELERİ, G20, BRICS ÜLKELERİNE GÖRE BES	14

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

2.1.	TÜRKİYE’DE BES’İN GELİŞİMİ	22
2.2.	TÜRKİYE’DE BES’İN AMACI VE UYGULAMASI	31
2.3.	BES’İN SAĞLADIĞI FAYDALAR	33
2.3.1.	BES’de DKP Yöntemi	37
2.4.	BES’İN TÜRKİYE’DE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	40
2.5.	BES’DE YENİ DÖNEM: OTOMATİK KATILIM	45

2.5.1. Otomatik Katılım Esasına Dayalı BES	45
2.5.2. BES Otomatik Katılım Genel Gerekçe	45
2.5.3. Otomatik Katılım BES Yasası Detayı	46
2.5.3.1. Otomatik Katılım Sistemi Beklenen Kişi Sayıları	49
2.5.3.2. OKS'de Cayma Hakkı ve Sonlandırma Hakkı	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

3.1. TÜRKİYE'DE BES'E KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	55
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	56
3.3. ANALİZ VE SONUÇLAR	59
3.3.1. Anket Sorularının Frekans Dağılımları	61
3.3.2. Çapraz Tabloların Yorumlanması ve Ki-Kare Bağımsızlık Testi İle Sonuçların Analizi	78
SONUÇ	112
KAYNAKÇA	116
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BIST	Borsa İstanbul
BES	Bireysel Emeklilik Sistemi
BRICS	Brezilya-Rusya-Hindistan-Çin-Güney Afrika Ülkeleri
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DKP	Devlet Katkı Payı
EGM	Emeklilik Gözetim Merkezi
FTGK	Fon Toplam Gider Kesintisi
G20	20 Grubu (Group of 20)
GED-BES	Gönüllülük Esasına Dayalı Bireysel Emeklilik Sistemi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
MB	Maliye Bakanlığı
IMF	Uluslar arası Para Fonu (International Monetary Found)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organistion for Economic Cooperation and Development)
OKS	Otomatik Katılım Sistemi
PAYGO	Pay As You Go
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	Sermaye Piyasası Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSRŞB	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği
USD	Amerika Birleşik Devletleri Doları
ZED-BES	Zorunluluk Esasına Dayalı Bireysel Emeklilik Sistemi

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Ülkelerin Uyguladığı BES	s.7
Tablo 2: GED-BES' de Emeklilik Fonları (Milyar USD)	s.9
Tablo 3: Güney Amerika ve Doğu Avrupa Ülkeleri Emeklilik Fonları (Milyar USD)	s.12
Tablo 4: Emeklilik Fonları Yıllar İtibarı İle Gelişimi (Milyar USD)	s.14
Tablo 5: OECD Ülkelerinin BES Fonları Gelişimi (Milyar USD)	s.20
Tablo 6: OECD Dışı Ülkelerde BES Fonları Gelişimi (Milyar USD)	s.21
Tablo 7: Türkiye'de Hayat-Hayat Dışı Sigorta ve BES Üretimi (MilyonTL)	s.30
Tablo 8: DKP Hesaplama Sistemi	s.38
Tablo 9: DKP Hesaplama Sisteminde Katkı Payları	s.38
Tablo 10: Yıllar İtibarıyla BES Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısı	s.41
Tablo 11: Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısının Bir Önceki Yıla Göre Artışı	s.42
Tablo 12: Yıllar İtibarıyla Katkı Payı Fon ve Yatırıma Yönlendirilen Tutar	s.43
Tablo 13: Brüt Ulusal Tasarrufların Seyri	s.46
Tablo 14: SGK Kapsamında Zorunlu Sigorta Sayıları	s.49
Tablo 15: 4/a Kapsamı Çalışanların İşyeri Büyüklüklerine Göre Dağılımı (Ekim-2017)	s.50
Tablo 16: Özel Sektör-Kamu Sektörü Cayma Hakkı Kullanımı	s.51
Tablo 17: Yaş Gruplarına Göre Cayma-Sonlandırma Hakkı Kullanımı	s.52
Tablo 18: Cayma-Sonlandırma Oranları	s.53
Tablo 19: Ankete Katılanların Yaş Grup Dağılımı	s.58
Tablo 20: BES'e Dahil misiniz ile BES'e Katılmak İsteme Amaçları Arasındaki Bağlantı	s.78
Tablo 21: BES'e Dahil Olanlar-Olma Amaçları Ki-Kare Bağımsızlık Analizi	s.79
Tablo 22: BES e Dahil Olanların Devlet Teşviği İlişkisi	s.80
Tablo 23: BES'e Katılım ile Devlet Teşviği Ki-Kare Analizi	s.81
Tablo 24: BES' e Dahil Olanların Devlet Teşviği İlişkisi	s.81
Tablo 25: Devlet Teşviğinin BES'e Katılımına Etkisi Ki-Kare Analizi	s.82
Tablo 26: BES'e Katılan Kişilerin, Çalıştığı Sektöre Göre Katılımı	s.82
Tablo 27: BES'e Katılan Kişilerin, Çalıştığı Sektöre Göre Katılımı Ki-Kare Analizi	s.83

Tablo 28: BES'e Katılan Bireyler ile Bireysel Aylık Gelirlerin Dağılımı	s.84
Tablo 29: BES'e Katılan Bireyler İle Aile Toplam Aylık Gelirlerin Ki-Kare Analizi	s.86
Tablo 30: BES'e Dahil Olanların Yaş Aralığı	s.87
Tablo 31: BES'te Kararsız Olanların ve Olmayanların Meslek Dağılımı	s.89
Tablo 32: Kararsızların Ortalama Aylık Gelirleri	s.90
Tablo 33: Kararsızların Yaş Aralığı Dağılımı	s.91
Tablo 34: Kararsızların Medeni Durumu	s.92
Tablo 35: BES'de Yatırım Vadesi ile Genel İhtiyaç Kararları Karşılaştırması	s.93
Tablo 36: BES'te Yatırım Vadesi Devlet Katkı Payı Karşılaştırılması	s.94
Tablo 37: BES Vadesi ile Devlet Katkı Payı Karşılaştırması	s.96
Tablo 38: BES'e Dahil Olanların Yatırım Bilgileri	s.97
Tablo 39: BES'e dahil olanların kriterleri	s.98
Tablo 40: BES'e Dahil Olanların Ortalama Aylık Gelirleri	s.99
Tablo 41: BES'e Dahil Olanların Medeni Durumları	s.100
Tablo 42: BES'de Katkı Payının BES'e Katılıma Etkisi	s.101
Tablo 43: BES'de Katkı Payının BES'e Katılıma Etkisi (8a)	s.102
Tablo 44: BES'de Katkı Payının BES'e Katılıma Etkisi Ki-Kare Testi (8a)	s.103
Tablo 45: BES'de Katkı Payını Duyanların Tercih Sebepleri	s.103
Tablo 46: BES'de Katkı Payını Duyanların Çalıştığı Sektör	s.104
Tablo 47: BES'te Katkı Payını Bilenlerin Gelir Durumları	s.105
Tablo 48: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları	s.106
Tablo 49: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları (28a)	s.107
Tablo 50: Devlet Katkı Payını Duyanların Medeni Durumları	s.108
Tablo 51: BES'e Teşvik Sonrası Katılanların Teşviğin Etkisi	s.109
Tablo 52: BES'e Teşvik Sonrası Katılanların Teşviğin Etkisi Ki-Kare Analizi	s.110
Tablo 53: BES'e Dahil Bireylerin Bağlı Oldukları SGK Dağılımı	s.110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Emeklilik Fonu Varlıkları Coğrafi Dağılımı	s.4
Şekil 2: ABD 'de Emeklilik Fonu Varlıkları Durumu	s.4
Şekil 3: Yıllık Fonlama 0-99 Milyar USD Arası Ülkeler	s.10
Şekil 4: Yıllık Fonlama 100-499 Milyar USD Arası Ülkeler	s.10
Şekil 5: Yıllık Fonlama 500 Milyar USD ve Üstü Ülkeler	s.11
Şekil 6: Güney Amerika ve Doğu Avrupa Ülkeleri Emeklilik Fonları (Milyar USD)	s.13
Şekil 7: OECD Dışı-BRICS ve Latin Amerika Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Fonları (Milyar USD)	s.15
Şekil 8: Asya Ülkeleri ve Euro Ülkelerinin BES Fonları (Milyar USD)	s.16
Şekil 9: OECD-G20 ve Tüm Dünyada BES Fonları (Milyar USD)	s.16
Şekil 10: OECD Ülkelerinde BES Fon Büyüklüğüne Göre En Büyük Ülkeler	s.17
Şekil 11: OECD Ülkelerinde BES Fon Büyüklüğü Sıralamasında (100-750 Milyar USD)	s.18
Şekil 12: OECD Ülkelerinde BES Fon Büyüklüğü Sıralamasında (10-100 Milyar USD)	s.19
Şekil 13: Türkiye' de Hayat-Hayat Dışı Sigorta ve BES Üretimi Gelişimi (Milyon TL)	s.30
Şekil 14: Yatırılan Tutarların Yatırıma Katkısı	s.35
Şekil 15: Yıllar İtibariyle Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısı Artış	s.41
Şekil 16: Bir Önceki Yıla Göre Katılımcı Sayısı ile Sertifika Sayısı Karşılaştırması	s.42
Şekil 17: BES Katkı Payı-Fon Yatırma Yönlendirilen Tutarlar	s.44
Şekil 18: Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Fon Tercihleri	s.44
Şekil 19: En Fazla Katılımcının Yerleşik Olduğu İlk 10 İl	s.57
Şekil 20: BES Katılımcı Yaş Grupları Dağılımı	s.58
Şekil 21: BES'e Dahil misiniz/Dahil Olmak İster misiniz?	s.62
Şekil 22: BES'e Dahil misiniz / Dahil Olmak İster misiniz?	s.62
Şekil 23: BES'e Katılma / Katılmak İsteme Amacımı	s.63
Şekil 24: BES'de Yatırımları Devam Ettirme Vadesi	s.64
Şekil 25: Nakit Sıkıntısı Olduğunda Başvurulacak Yollar	s.64

Şekil 26: Bireysel Emeklilik Sistemine Aylık Yatırılan / Yatırmak İstenen Para	s.65
Şekil 27: Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Teşviğini Duyma	s.65
Şekil 28: BES'e Devlet Teşviğinden Sonra Katılım	s.66
Şekil 29: BES'e Katılmanızda Devlet Teşviğinin Etkisi	s.67
Şekil 30: BES'İ Tercih Etme Nedenleri	s.67
Şekil 31: BES'e Dahil Olmak İstememenin Yada Kararsız Olmanın Nedenleri	s.68
Şekil 32: Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kurumu	s.69
Şekil 33: Her Ay Düzenli Olarak Tasarrufta Bulunma	s.69
Şekil 34: Aylık Ortalama Tasarrufta Bulunulan Miktar	s.70
Şekil 35: Birikimleri Değerlendirme Yolları	s.70
Şekil 36: Kişinin kendi Yatırım Bilgisini Değerlendirmesi	s.71
Şekil 37: Tasarrufları Değerlendirirken Uzman Kişilerden Finansal Destek Alma	s.71
Şekil 38: Kişinin Yatırımlarında Aldığı Risk İle İlgili Kendisini Tanımlaması	s.72
Şekil 39: Uzun Süreli Tasarruf Yapıldığında Yatırım Tercihlerini Değiştirme Sıklığı	s.72
Şekil 40: Eğitim Durumu	s.73
Şekil 41: Çalışılan Sektör	s.73
Şekil 42: Meslek Grupları	s.74
Şekil 43: ÇalışılanYerdeki Pozisyon	s.74
Şekil 44: Bireysel Olarak Ortalama Aylık Gelir	s.75
Şekil 45: Eve Giren Ortalama Aylık Gelir	s.75
Şekil 46: Her Ay Düzenli Olarak Yapılan Bireysel Harcama Tutarı	s.76
Şekil 47: Ailenizin Aylık Ortalama Sabit Gideri	s.76
Şekil 48: Cinsiyet	s.77
Şekil 49: Yaş Aralığı	s.77
Şekil 50: Medeni Durum	s.78
Şekil 51: BES'e Dahil Olanların Amaçları	s.79
Şekil 52: BES'e Dahil Olanlar ile Devlet Teşviği Duyanlar İlişkisi	s.80
Şekil 53: DevletTeşviğinin BES'e Katılımına Etkisi	s.82
Şekil 54: BES'e Katılan Kişilerin, Çalıştığı Sektöre Göre Katılımı	s.83
Şekil 55: Çalışılan Sektör İle Gelir Düzeyleri Arasındaki Bağlantı	s.84

Şekil 56: BES'e Katılan Bireyler ile Bireysel Aylık Gelirlerin Dağılımı	s.85
Şekil 57: BES'e Katılan Bireyler ile Aile Toplam Aylık Gelirlerin Bağıntısı	s.87
Şekil 58: BES'e Dahil Olanlar İle Kesinlikle Katılacak Olanların Yaş Aralığı	s.88
Şekil 59: BES'te Kararsız Olanların ve Olmayanların Meslek Dağılımı	s.89
Şekil 60: Kararsızların Ortalama Aylık Gelirleri	s.90
Şekil 61: Kararsızların Yaş Aralığı Dağılımı	s.91
Şekil 62: Kararsızların Medeni Durumu	s.92
Şekil 63: BES'te Yatırım Vadesi ile Genel İhtiyaç Kararları Karşılaştırması	s.93
Şekil 64: Yatırım Vadesi Devlet Katkı Payı Karşılaştırılması	s.95
Şekil 65: BES Vadesi ile Devlet Katkı Payı Karşılaştırması	s.96
Şekil 66: BES'e Dahil Olanların Yatırım Bilgileri	s.98
Şekil 67: BES'e Dahil Olanların Risk Kriterleri	s.99
Şekil 68: BES'e Dahil Olanların Ortalama Aylık Gelirleri	s.100
Şekil 69: BES'e Dahil Olanların Medeni Durumları	s.101
Şekil 70: BES'te Katkı Payının BES'e Katılıma Etkisi	s.102
Şekil 71: BES'te Katkı Payını Duyanların Tercih Sebepleri	s.104
Şekil 72: BES'te Katkı Payını Duyanların Çalıştığı Sektörler	s.105
Şekil 73: BES'te Katkı Payını Bilenlerin Gelir Durumları	s.106
Şekil 74: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları (Soru 28)	s.107
Şekil 75: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları (Soru 28a)	s.107
Şekil 76: Devlet Katkı Payını Duyanların Medeni Durumları	s.108
Şekil 77: BES'e Teşvik Sonrası Katılanların Teşviğin Etkisi	s.109
Şekil 78: BES'e Dahil Bireylerin Bağlı Oldukları SGK Dağılımı	s.111

EK LİSTESİ

EK 1: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

ek s.1

GİRİŞ

Tüm dünyada devletler, sosyal devlet ilkesi ile her bireyi asgari bir hayat seviyesinde yaşatmayı amaçlarlar. Bu nedenle, bireylerin çalışma hayatında ve çalışma hayatı bitip emeklilik hayatında gerekli refah seviyesinde yaşatmak için “Sosyal Güvenlik Kurumları” oluşturulmuştur.

Buna karşılık 1990’lı yıllarda dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin düştüğü finansal kriz Türkiye’de de ağır bir şekilde hissedilmiştir. Devletler kendi sosyal güvenlik sistemlerini gözden geçirmişler, mevcut zorunlu kamu güvenlik sistemine ek olarak tamamlayıcı bir özel fonlama sistemi getirmişlerdir. Yeni sistemde, bireyler özel fonlama sistemine “gönüllü katılım” yapmanın yanında, “zorunlu katılım” şeklinde de katılabilmektedirler. İki katılımın yanında son yıllarda “otomatik katılım” seçeneğide eklenmiştir. Sistem sürekli kendini yeniliklere açık olarak güncellemektedir.

Bireysel emeklilik sisteminde mikro ekonomik olarak bakıldığında amacı, aktif çalışma dönemindeki bireyleri tasarrufa yöneltmek, emeklilik döneminde sosyal yaşam standartını arttırmak, gelecek ile ilgili kaygıları azaltmak şeklinde özetlenebilir.

Makro ekonomik olarak ise, tasarruf oranlarının artırılarak, ekonomiye uzun dönemli kaynak yaratmak, bireylerin tasarrufları ile oluşan kaynakları sermaye piyasalarına aktarmak ve bu şekilde yeni yatırım alanları yaratmak, böylece sermaye piyasalarının etkinliğini arttırmak şeklinde özetlenebilmektedir.

1990’lı yıllarda Türkiye’de bireysel tasarruf oranları, dünya ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Kamu sosyal güvenlik politikalarında uygulanan yanlış politikalar nedeniyle sosyal güvenlik kurumlarına karşılıksız kaynak aktarımları yapılmaktadır. Bu sebeple kamu sosyal güvenlik kurumlarını ve özel sosyal güvenlik kurumlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Söz konusu gözden geçirme 2000’li yıllarda başlamış ve 2001 yılında “Bireysel Emeklilik Sistemi” yasası çıkartılmıştır. 2003 yılında da “Bireysel Emeklilik Sistemi” fiilen yürürlüğe girmiştir.

2003 yılında yürürlüğe giren ilk yasa ile “Gönüllü Bireysel Emeklilik” sistemi tercih edilmiştir. Bu sistem ile bireyler kendi istekleri ile sisteme dahil olmaktadır. Ödeme tutarı ve şeklini kendileri belirlemektedirler. Bu sistem ilk etapta son derece başarılı olmuş, bireylerin talepleri her yıl artmıştır. 2013 yılına kadar devam eden sistemin, bireysel katılım adedi, fon tutarı bakımından başarılı olmasına rağmen, bireysel emeklilik fonlarının, Gayri Safi Milli Hasılaya oranı, dünya geneline göre,

hatta gelişmekte olan ülkelere göre bile son derece düşük kalmıştır. Türkiye’de bu oran %1,4 iken, gelişmekte olan ülkelerde %8’ler düzeyinde bulunmaktadır.

Bu sebeple, 2013 yılında devlet yeni bir yasa çıkartmıştır. Bu yasaya göre yine “Gönüllü” sistem devam edecek fakat, bireysel tasarruf oranını arttırmak için, bireylerin her yatırdığı meblağ için devlet %25 katkı yapacaktır. Bir diğerk deyişle, aylık katkı payı 100 TL yatıran birey için, devlet 25 TL yatıracaktır. Fakat denecek katkı payı tutarı asgari creti geçemeyecektir. Bu durum, bireysel tasarruflara ve bireysel emeklilik sistemine çok katkı sağlamasına rağmen istenilen tasarruf oranlarına ulaşılamamıştır. Bu sebeple 01.Ocak.2017 tarihi itibarı ile “Otomatik Katılım” olarak adlandırılan yeni bir yasa yürürlüğe girmiştir. Yasa ile bir işyerinde çalışan kamu veya özel her birey “OTOMATİK” olarak bireysel emeklilik sistemine dahil edilmek zorundadır. Fakat birey isterse, 2 ay içinde sistemden çıkma hakkına da sahiptir.

Bu çalışmada, “gönüllü katılım” ile bireylerin giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Sisteme dahil olmayanların veya olmak istemeyenlerin nedenleri, sisteme dahil olanlarında bu kararlarını vermelerine etkili olan faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu alışma üç bölümden oluşmaktadır;

Birinci bölümde; Dünyada bireysel emeklilik sistemi tanıtılmaktadır. Dünyada emeklilik sisteminin gelişimi, ülkelerdeki uygulamaları anlatılmaktadır. Bölümdeki istatistiki veriler, OECD’nin yıllık olarak yayınladığı 2014, 2015 ve 2016 yılı raporlarından alınmıştır.

İkinci bölümde; Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin gelişimi, uygulaması ve geçirdiği süreçler ele alınmıştır. ”Gönüllü Katılım”, devlet katkı payı sistemi tanıtıldıktan sonra son olarak da “Otomatik Katılım” sisteminden bahsedilmektedir. İkinci bölümdeki istatistiki veriler, bireysel emeklilik kurumunun yasal olarak denetleyicisi, düzenleyicisi olan Emeklilik Gözetim Merkezi’nin (EGM) resmi web sitesinden alınmıştır. Otomatik katılımdan cayma hakkı ile ilgili veriler yine EGM’den özel izinle alınmıştır.

Son bölüm olan üçüncü bölümde, Türkiye’de sisteme katılımı etkileyen faktörler üzerine araştırma yapılmıştır. Araştırma için, İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Antalya’da, bire bir görüşme yöntemi ve sosyal medya aracılığıyla 258 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Bireysel emeklilik sistemine giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde frekans dağılımları incelenmiş ve ki-kare bağımsızlık testlerinden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ GELİŞİMİ VE UYGULAMASI

1.1. DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ GELİŞİMİ

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) kamu otoriteleri tarafından, cari açıkların azaltılması, kamuya kaynak sağlanması ve tasarrufların teşvik edilmesi amacıyla desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken en öncelikli konulardan biri olarak belirlenmiştir.

Sosyal güvenliğin gelişimine bakıldığında en önemli kırılma noktalarından biri liberal ekonomik anlayışın ortaya çıktığı günden beri var olan küreselleşme anlayışının özellikle 1980'li yıllarda hız kazanmış ve Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle bütün dünyayı saran bir politika haline dönüşmüş olmasıdır. Etkileri ilk başlarda belirli ülkelerde özelleştirme furyaları ile görülse de günümüzde ailelerin yaşamları içerisinde bile hissedilir olmuştur (Uyar, 2011: 34).

"Yaşlanan Nüfus" sorunu kamu emeklilik sistemlerinin finansal yapılarını olumsuz yönde etkilemeye başlamış ve hükümetleri özel emeklilik sistemlerinin devreye sokulması konusunda hareket etmeye zorlamıştır. Bunun sonucunda, pek çok ülke bireysel emeklilik sisteminin hayata geçirilmesi konusunda kararlar almıştır. Ancak, bireysel emeklilik tasarruflarının toplandığı fonların katılımcılarına sağlayacağı emeklilik maaşları finansal piyasaların performanslarına bağlıdır (Çıltık, 2010: 37).

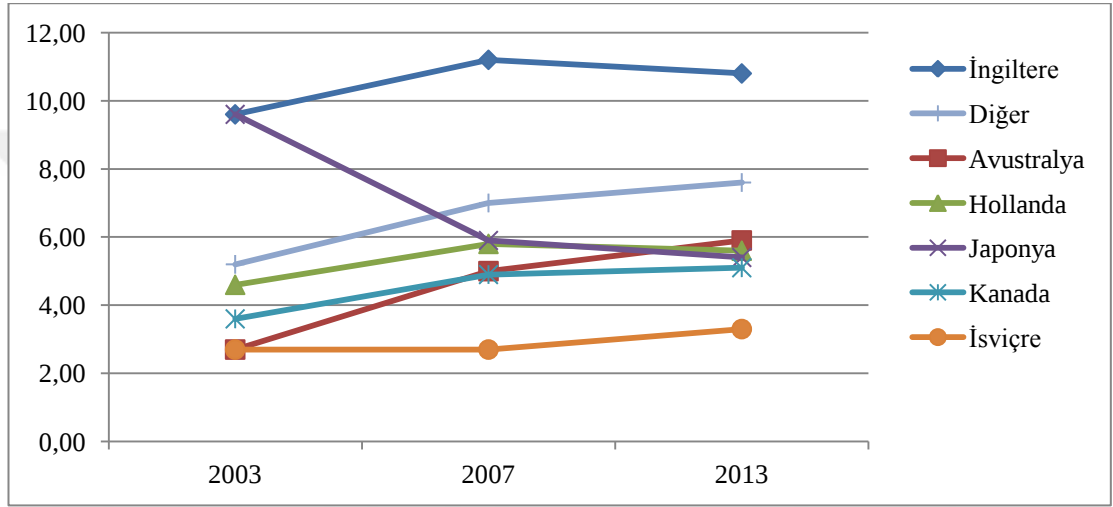
Özel emeklilik sistemi gelişmekte olan ekonomilerde ilk olarak Şili'de 1980 yılında hayata geçirilmiştir. Bunu yaklaşık 10 yıl sonra Peru takip etmiştir. Diğer Latin Amerika ülkelerinde ve Avrupa'da, Polonya'da uygulamaya konulan fon sistemlerinde referans olarak Şili ve Peru modeli esas alınmıştır. Ülkeden ülkeye uygulama olarak farklılık gösteren BES sürekli olarak çağın gerekleri doğrultusunda kendisini yenilemiştir (Elkatmış, 2012: 82).

Oluşturulan BES ile tasarruf sahiplerinden elde edilen uzun vadeli fonlar ülkelerin sermaye piyasalarında verimli yatırımlara yönlendirilerek ekonomik gelişime katkı sunmaktadır. Bunun dışında kamunun sosyal güvenlik yükünün azaltılması, kamunun borçlanma yükünün hafifletilmesi, kişileri tasarrufa yönlendirilmesi, finansal piyasalarda derinliğin sağlanması, çeşitli finansal araçların ortaya çıkması, düzenleyici kurumların gelişmesi, finansal sistemde tam rekabetin

sağlanması, kişilerin taleplerine cevap verilmesi ve ekonomik gelişme gibi konularda olumlu yönde etki yapmaktadır (Kendir, 2014: 124).

Emeklilik sistemlerinin son basamağında yer alan BES henüz çok yeni sistem olarak sayılabilir ancak her geçen gün hızla büyümektedir. BES'te, katılımcının ödemeleri, o şirket tarafından kurulan fonlara aktarılmaktadır. BES'in temeli olan bu emeklilik fon varlıkları da hızla büyümektedir.

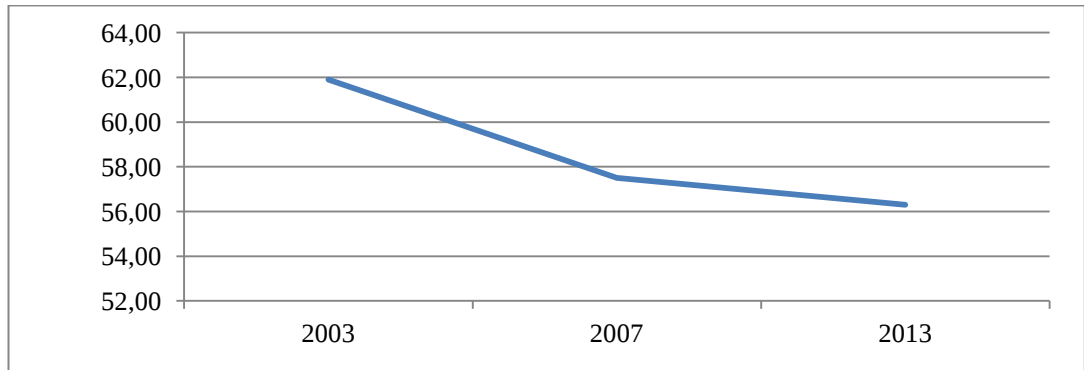
Şekil 1: Emeklilik Fonu Varlıklarının Coğrafi Dağılımı

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dışındaki emeklilik fonlarının yıllar bazında coğrafi dağılımı Şekil 1'de görülmektedir. Şekil 2'de ise sadece ABD'nin fon büyüklük oranı görülmektedir.

Şekil 2: ABD'de Emeklilik Fonu Varlıklarının Durumu

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Emeklilik fonu dağılımı açısından ABD ayrı konumda bulunmaktadır. Bunun nedeni ise, Şekil 1 ve Şekil 2’de görüldüğü gibi, ülkelerin fon toplamından fazla fonu tek başına elinde bulundurmasıdır.

1.2. DÜNYADA BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ UYGULAMASI

Her toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarına bağlı olarak farklı karakteristiklere bürünen çok farklı BES’leri bulunmaktadır. Emeklilik programlarını, fonların kurum içinde ya da harici fon yöneticilerine emanet edilerek değerlendirilmesi, katılımcıların ayrıca sigortalanıp sigortalanmaması, emeklilik gelirinin satın alma gücüne göre endekslenip endekslenmemesi, katkı payının kim tarafından ödendiği, bireysel emeklilik hesabı sayısı ya da fon varlıklarının düzeyi itibarıyla sınıflandırmak mümkündür (Yıldırım, 2011: 37).

Uygulama şekli olarak, BES başlıca üç ana gruba ayrılabilir: Gönüllülük Esasına Dayalı BES (GED-BES), Zorunluluk Esasına Dayalı BES (ZED-BES) ve Otomatik Katılım Sistemine Dayalı BES (OKS-BES).

Dünyada uygulanan BES’lerde, GED-BES ve ZED-BES; her ikisi birden veya her biri tek başına uygulanabilmektedir. Son uygulama olan OKS ise dünyada; İngiltere, Yeni Zelanda, Avustralya ve İtalya gibi ülkelerde alınan başarılı sonuçlar sebebi ile Türkiye’de 01.01.2017 tarihi itibarı ile tüm ülke çapında uygulanmaya başlanmıştır.

01.01.2017 tarihinden itibaren otomatik katılım sistemine dayalı BES’te “kademeli” geçiş sistemine başlanmıştır. Kademeli geçiş sistemine göre;

a) Birinci Kademe: 01.01.2017 tarihinden itibaren; 1000 ve üzeri çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları.

b) İkinci Kademe: 01.04.2017 tarihinden itibaren; 250-999 çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları. 5018 sayılı kanuna tabi kamu kuruluşları.

c) Üçüncü Kademe: 01.07.2017 tarihinden itibaren; 100-249 çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları.

d) Dördüncü Kademe: 01.01.2018 tarihinden itibaren; 50-99 çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları, Mahalli İdareler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri.

e) Beşinci Kademe: 01.07.2018 tarihinden itibaren; 10-49 çalışanlı işyerleri.

f) Altıncı Kademe: 01.01.2019 tarihinden itibaren 5-9 çalışanı bulunan işyerleri.

ABD'de uygulanan Pay as You GO (PAYGO) olarak adlandırılan sistem BES'in dışında farklı bir sistemdir. PAYGO, devletin Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) işleyiş şeklidir. ABD, sosyal güvenlik sistemini anlatmak için kullanılan bu terim, belirli bir zamanda emekli olanların maaşları, büyük oranda o anda sisteme giren para ile fonlanır. Yani 2016 yılında çalışanların ödedikleri SGK primleri, 2015 ve önceki yıllarda emekli olanların maaşlarının ödenmesinde kullanılır.

BES'te ise fonlama geçmiş dönemlere kullanılmaz, kişinin yatırdığı para o kişinin yatırımı olarak değerlendirilir. Başka bir kişinin ödemesinde kullanılması yasaktır. Bazı ülkelerde PAYGO yanına ek olarak GED veya ZED-BES uygulaması vardır.

Bireysel emeklilik fonlarında, orta ve uzun vadede ulaşacağı büyüklükler düşünüldüğünde, emeklilik şirketlerinin maliyeti kademeli olarak azalacak, karlılık ise tam tersi olarak artacaktır.

PAYGO; devlet tarafından idare edilen bu yöntem, belirli bir dönemde ödenmesi gereken sosyal güvenlik harcamalarının aynı dönem içerisinde elde edilen gelirler ile karşılanması esasına dayanır. Bir diğer ifadeyle, mevcut çalışanlardan toplanan sosyal güvenlik primleri, halihazırdaki emeklilere yapılan ödemelerin finansmanında kullanılır. Bu modelin faaliyete geçtiği ilk dönemlerde, aylık alan "pasif" üyelerin sayısının prim ödeyen "aktif" üye sayısına göre az olması nedeniyle kısmi bir rezerv bile oluşmaktaydı. Bu sayede sistem dünyada yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Ancak zamanla demografik yapıdaki gelişmeler ile prim ödeyenlerin oranında meydana gelen azalış sistemin işleyişini etkilemiş, finansmanda yaşanan problemler ile sisteme olan eleştiriler artmıştır. Halihazırda çoğu ülkede kamu tarafından verilen sosyal güvenlik hizmeti bu modeli baz alırken, ülkeler çeşitli reformlara gitmiştir (Altaş, 2010: 9).

BES sayesinde ülkelerin tasarrufları artmakta, yatırım fonlamaları uzun vadede yapılmaktadır. Bu sebeple ülkeler, BES'e yoğun ilgi göstermekte, ülke vatandaşlarının bu sisteme girmeleri için cazip politikalar üretmektedirler. PAYGO'nun yanında, ZED-BES'i de uygulayan ülkeler artmaktadır.

Bu rejimin en önemli özelliği kişilereek nitelikte bir emeklilik geliri sağlamak yanında özel emeklilik fonları yoluyla sermaye piyasasını güçlendirmek, ülkenin GSMH ve istihdam olanaklarını artırmaktır. Bugün esas itibarıyla batılı endüstrileşmiş ülkelerin tercihi budur. Bu sistem, gelişmiş ülkelerdeki sosyal güvenlik rejimleri içinde aynı zamanda üçüncü ayağı oluşturmaktadır (Topalhan, 2010: 166).

ABD, Birleşik Krallık, Japonya gibi ülkelerde uzun zamandır yaygın bir uygulama alanı bulan bireysel (özel) emeklilik sistemi, Şili gibi bazı Güney Amerika ülkelerinde sosyal güvenlik sisteminin esasını oluşturmaktadır.

Zorunlu BES uygulaması gün geçtikçe tüm dünyada yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmaktadır. Her ülkenin zorunlu BES'te katılım şekli farklılık göstermekte olup, kesintiler ülkelerin gelir seviyelerine göre değişebilmektedir.

Türkiye'de de 01.01.2017 tarihinden itibaren farklı bir BES uygulanmaya başlanmıştır. BES'e katılım zorunlu olmaktadır, fakat katılımcı 2 ay içinde isterse çıkabilmektedir. BES'ten çıkmaz ise %25'lik devlet katkı payı yanında ayrıca bir seferliğe mahsus 1.000 TL'lik katkı payıda almaktadır.

Tablo 1: Ülkelerin Uyguladığı BES

Ülke	Emeklilik Reform	Emeklilik Sistemi
Arjantin	1994	Zorunlu +PAYGO
Bolivya	1997	PAYGO'danZorunlu Sisteme Geçildi
Brezilya	1977	Zorunlu+ PAYGO
Bulgaristan	2002	Zorunlu+ PAYGO
Şili	1980	Zorunlu+ PAYGO
Kolombiya	1994	Zorunlu+ PAYGO
Kosta Rika	1995	Zorunlu+PAYGO+Gönüllü
Hırvatistan	2002	Zorunlu + PAYGO
Çek Cumhuriyeti	1994	Gönüllü+ PAYGO
Estonya	1998	Zorunlu+PAYGO+ Gönüllü
Macaristan	1994	Zorunlu+PAYGO+ Gönüllü
Güney ore	1994	Gönüllü+ PAYGO
Malezya	1991	Zorunlu+ PAYGO
Meksika	1997	PAYGO (Zorunlu+GönüllüSisteme Geçildi)
Peru	1993	Zorunlu+ PAYGO
Polonya	1998	Zorunlu+PAYGO+ Gönüllü
Rusya	1992	Gönüllü + PAYGO
Slovakya	2005	Zorunlu + PAYGO
Tayland	1998	Zorunlu+PAYGO+ Gönüllü
Uruguay	1996	Zorunlu + PAYGO

Kaynak: T.C Kalkınma Bakanlığı 10. Dönem Kalkınma BES Komitesi

Türkiye’de ise 2003 yılında başlayan Gönüllü+PAYGO sistemi, 2017 yılından itibaren Otomatik Katılım+PAYGO sistemine dönüştürülmüştür. Ülkelerin uyguladığı, PAYGO, GED-BES veya ZED-BES sistemlerinin detayı Tablo 1’de özetlenmektedir.

1.2.1. Gönüllülük Esasına Dayalı BES

Gönüllülük esasına dayalı BES’te, kişiler isterlerse, sisteme dahil olma ve istedikleri zamanda sistemden çıkma hakları bulunmaktadır.

Sisteme girdiklerinde ödenmesi gereken minimum katkı bedelini aylık olarak ödeme yapabilecekleri gibi, üçer aylık, altışar aylık dönemlerde veya yıllık tek bir seferde ödeme yapabilmektedirler. Sistemden çıkmak istediklerinde de sözleşmelerine göre belli bir kesintiden sonra biriken fon tutarını iade alabilmektedirler.

Ülke yönetimi, sadece sisteme giriş ve çıkışlarla ilgili gerekli yasal düzenlemeleri yapmaktadır. Bunun dışında bireylerin sisteme dahil olmaları konusunda bir yasal zorunluluk bulunmamaktadır.

Türkiye’de de 2016 yılına kadar GED-BES uygulanmaktadır. Ancak Mart-2014 yapılan bir değişiklikle, “OTOMATİK KATILIM” denilen bir pilot uygulamaya başlanmıştır. Bu pilot uygulama, 10.08.2016 tarihli, 6740 numaralı kanun ile “çalışanların otomatik olarak bir emeklilik fonuna dahil edilmesi” tüm ülkeye uygulanmaya başlanmıştır ve uygulama 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

ABD, Kanada, Hollanda, İngiltere, Yunanistan, Almanya, Fransa, İsviçre, İtalya gibi Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinin uyguladığı bir sistemdir. Bu ülkelerin ortak özelliği gelişmiş, refah seviyesi yüksek ülkelerdir. Tablo 2’de GED-BES sistemini uygulayan ülkelerde emeklilik fonlarının toplamı yıllar itibarı ile gösterilmektedir.

Tablo 2: GED-BES’de Emeklilik Fonları (Milyar USD)

Yıllar/Ülkeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avusturya	11,80	14,12	13,83	16,78	19,36	17,46	20,26	20,33	19,10	21,51	25,17
Belçika	13,59	15,74	15,71	17,60	21,77	15,87	19,88	17,78	20,22	22,75	27,21
Fransa	-	-	0,39	1,00	2,06	2,59	4,32	5,34	6,47	8,84	11,86
Yunanistan	-	-	-	-	0,04	0,05	0,07	0,07	0,09	0,11	0,14
İsveç	26,36	29,29	31,18	39,09	41,57	29,82	35,95	47,13	46,71	57,41	53,77
Danimarka	66,95	82,49	82,52	94,02	108,17	155,96	138,35	154,61	154,54	161,36	146,70
İsrail	31,75	34,37	40,94	47,60	58,10	80,59	94,43	112,07	112,46	129,59	152,68
İtalya	41,13	48,41	47,00	58,73	73,81	74,72	90,05	94,62	99,44	115,64	132,17
İspanya	61,24	75,81	77,41	97,12	127,31	108,73	122,56	112,22	108,25	114,23	127,48
Almanya	99,37	114,19	106,87	128,86	166,00	164,06	182,04	180,18	192,91	221,11	235,47
Brezilya	-	-	-	198,28	246,58	176,57	279,06	319,78	308,27	315,15	275,35
İsviçre	364,04	427,75	412,87	477,97	537,95	506,27	581,20	661,17	664,57	734,00	805,46
İngiltere	1.284,34	1.546,46	1.670,72	2.135,55	2.189,06	1.352,43	1.820,74	2.018,04	2.232,60	2.529,99	2.676,15
Amerika	8.258,96	9.006,66	9.754,70	10.678,59	11.290,53	8.763,72	10.094,88	11.164,77	11.143,89	12.069,20	13.941,62

Kaynak:Pension Markets İn Focus 2014, OECD

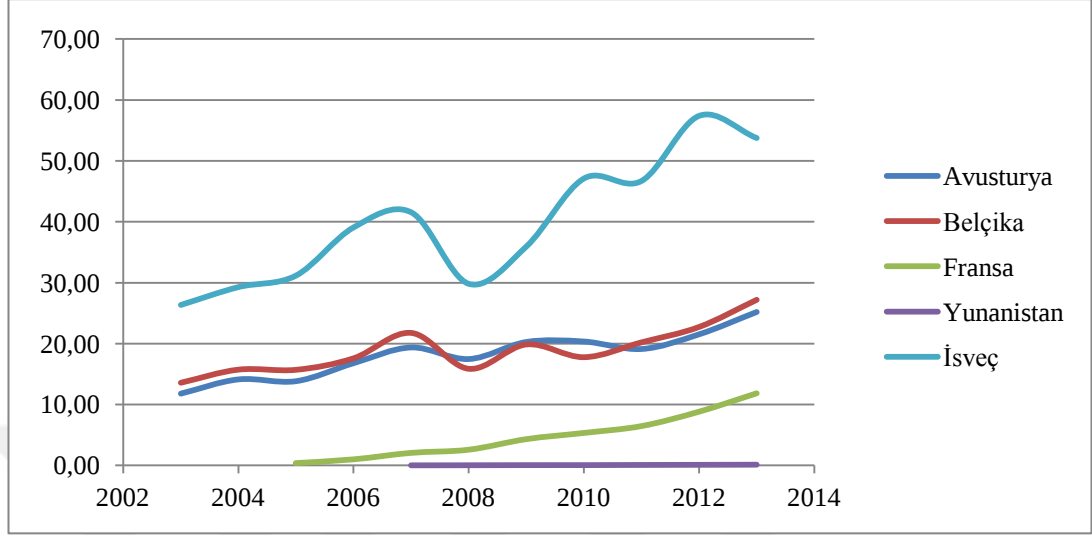
Tablo 2’de grup ülkelerinin emeklilik fonlarının toplamına göre 3 grupta incelendiğinde;

Yıllık 0-99 milyar USD altındaki ülkeler, Avusturya, Belçika, Fransa, Yunanistan, İsveç.

Yıllık 100-499 Milyar USD arası fonlaması olan ülkeler; Danimarka, İsrail, İtalya, İspanya, Almanya ve Brezilya.

Yıllık 500 Milyar USD ve üstü fonlaması olan ülkeler; İsviçre, İngiltere ve ABD şeklindedir.

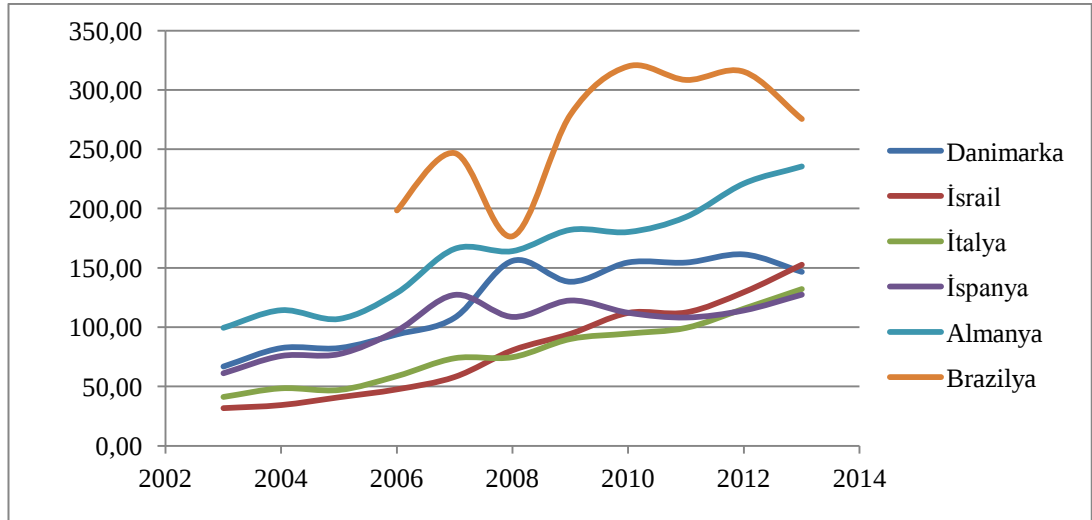
Şekil 3: Yıllık Fonlama 0-99 Milyar USD Arası Ülkeler

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerinin olduğu Şekil 3'te, İsveç, diğer 4 ülkeye göre enflasyon oranı ve işsizlik oranı en düşük ülke olup, yıllık BES fon yatırımında da en yüksek ülkelerdendir.

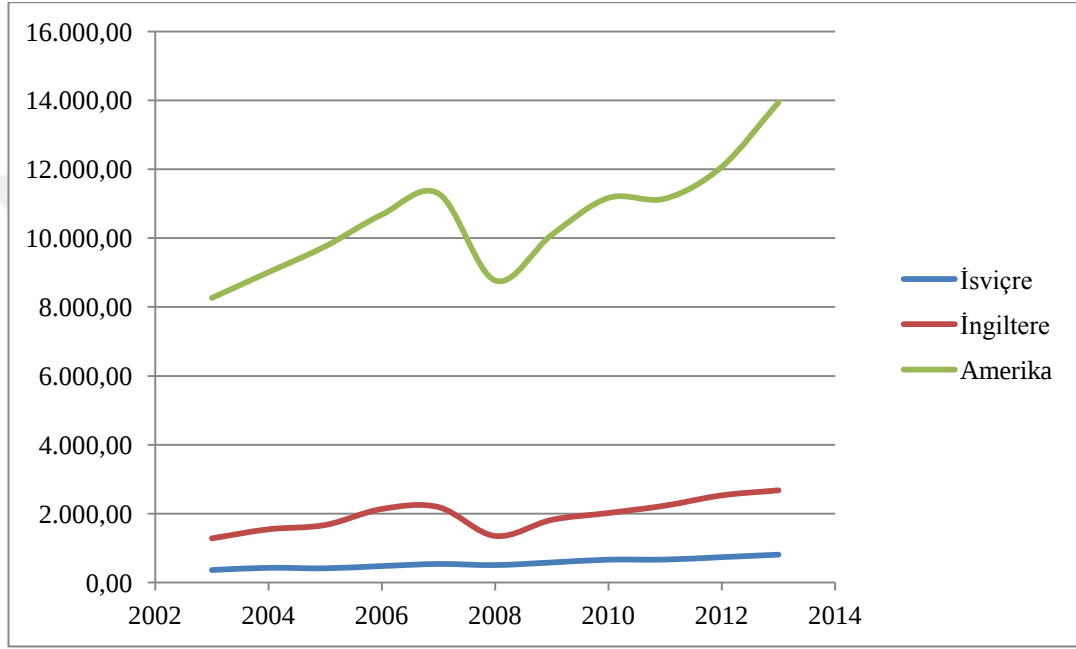
Şekil 4: Yıllık Fonlama 100 – 499 Milyar USD Arası Ülkeler

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Şekil 4'te, AB üyesi olmayan iki ülke olan İsrail ve özellikle Brezilya'da önemli bir BES fon yatırımı vardır. GED-BES kuruluşu, 2006 yılında olmasına rağmen büyük bir artış ve başarı ile sistem yürümektedir. 2005 yılında Uluslararası Para Fonu'na (IMF) olan borcunu bitirdikten sonra ekonomideki gelişme ve iyileşme BES'e de yansımıştır.

Şekil 5: Yıllık Fonlama 500 Milyar USD ve Üstü Ülkeler

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Şekil 5'te gelişmiş ülkelerde tasarrufların büyük bir kısmını, bireysel emeklilik yatırım fonları oluşturduğu görülmektedir. Ülke ekonomilerinin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli kaynak ihtiyacını bu fonlarla karşılamaktadır (Dalkılıç, 2013: 41).

2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan emlak krizi, tüm dünyada etkisini göstermiştir. Tüm ülkelerde fonlarda bir düşüş yaşanmaktadır. 2007 yılında ABD'de konut kredilerinde ortaya çıkan sorunlar ile başlayan küresel dalgalanmalar likidite krizine dönüşmüş ve global çapta sermaye piyasalarını olumsuz etkilemiştir. Hisse senedi piyasalarında meydana gelen düşüş nedeni ile bireysel emeklilik fonlarında daralmalar yaşanmıştır. 2008 yılında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development - OECD) ülkelerinde toplam emeklilik fonlarının varlık değeri yıl içinde %20 azalmıştır (Bayraktutan ve Şahin, 2007: 100).

1.2.2. Zorunluluk Esasına Dayalı BES

Zorunluluk esasına dayalı BES sisteminde, özel sektör çalışanları emeklilik sistemine daha önce dahil değilse, zorunlu olarak girmektedirler. Daha önceden devlete ait bir emeklilik sistemine dahil ise, çalışanın isteğine bırakılmaktadır.

Genellikle Şili, Arjantin, Meksika, Kolombiya, Macaristan, Polonya gibi Güney Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinde uygulanmaktadır.

Tablo 3: Güney Amerika ve Doğu Avrupa Ülkeleri Emeklilik Fonları (Milyar USD)

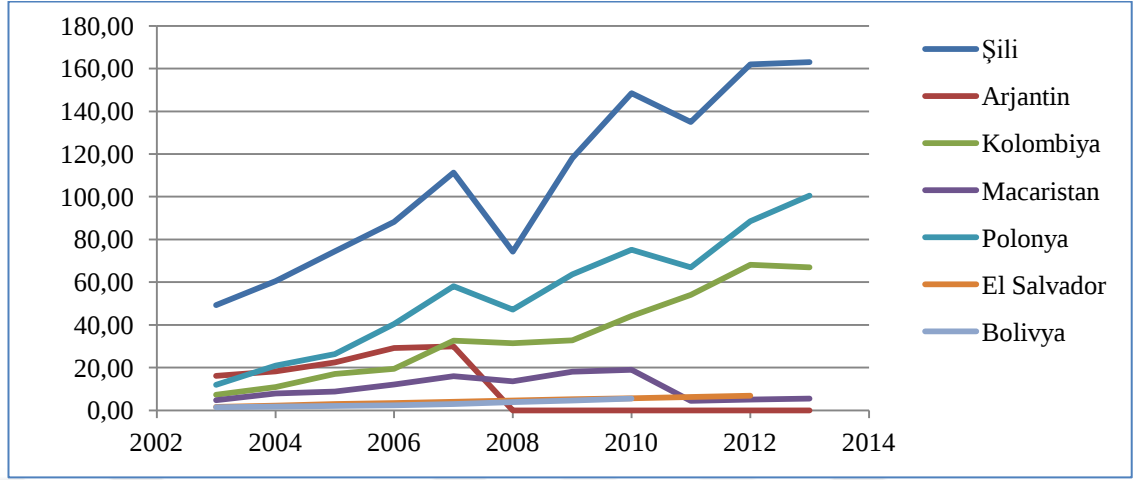
Yıllar/Ülkeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Şili	49,22	60,53	74,51	88,29	111,28	74,31	118,05	148,44	134,96	162,02	162,99
Arjantin	16,14	18,31	22,40	29,20	29,89	-	-	-	-	-	-
Kolombiya	7,32	10,96	17,02	19,47	32,63	31,40	32,78	44,18	54,01	68,22	66,91
Macaristan	4,74	7,85	8,72	12,05	16,03	13,66	18,14	19,00	4,41	5,03	5,51
Polonya	12,02	20,93	26,29	40,48	58,05	47,14	63,63	75,24	67,02	88,46	100,56
El Salvador	1,57	2,15	2,88	3,47	4,05	4,54	5,13	5,69	6,18	6,86	-
Bolivya	1,49	1,72	2,06	2,30	2,91	3,89	4,63	5,47	-	-	-

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Zorunluluk esasına dayalı BES'te ülkeler arasındaki fark Tablo 3'te daha net anlaşılmaktadır. OECD'nin merkezi Paris'te bulunan sekreteryasının Finansal Piyasalar, Sigorta ve Emeklilik Dairesine bağlı Emeklilik Bölümü, 1990'ların başlarından beri özel emeklilik alanında politika ve düzenleyici analizler geliştirmekte, üye ülkelerin konu hakkındaki araştırmalarını yönetmekte, uluslararası işbirliğini teşvik etmekte ve 1997'den beri bu alanda standartlar belirlemektedir.

Tablo 3'ün grafiksel gösterimi Şekil 6'da verilmektedir. Şili, Polonya gibi ülkeler emeklilik fonlarında büyük ilerleme kaydetmiştir.

Şekil 6: Güney Amerika ve Doğu Avrupa Ülkeleri Emeklilik Fonları (Milyar USD)

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

1999 yılı ile birlikte bu çalışmalar, OECD Özel Emeklilik Çalışma Grubu tarafından gerçekleştirilmektedir. Özel Emeklilik Çalışma Grubu, üye olan ülkelerin temsilcilerinden oluşmakta, yılda iki kere düzenleyici ve denetleyici kurumların temsilcileri ile özel sektörden temsilcileri çeşitli konferans, seminer ve toplantılarla bir araya getirmektedir. Bu grubun amacı, ülkelerin düzenleyici ve denetleyici yapılarını geliştirmek, emeklilik planlarının ve fonlarının finansal güvenilirliğini yükseltmektir. Çalışmalar uluslararası standartlar ve ilkeler geliştirme, tavsiyelerde bulunma, derinlemesine politika analizi ve veriler toplama yoluyla gerçekleştirilmektedir.

1.2.3. Otomatik Katılım Sistemine Dayalı BES

Otomatik katılımı gönüllü katılımın uygulandığı Kanada’da işverenlerin yapacağı katkı konusunda belirlenmiş bir oran yoktur. Bununla birlikte İtalya’da maaşın %7’si, İngiltere’de ise kademeli olarak %1 ve %3 arasında işverenler çalışanları adına katkı payı ödemektedirler. Şili’de katılım, serbest meslek sahipleri için zorunlu olmakla birlikte (Ayhan, 2016: 48), Yeni Zelanda’da ise 18-64 yaş arası yeni işe başlayan herkes otomatik olarak sisteme dahil olmaktadır. İşveren ücretin %3, işçi %3, %4 veya % 8 oranında ödeme yapmayı seçebilmektedirler (Sigortacı, 2016: 47).

İngiltere’de otomatik katılım fikri, kişilerin emekliliklerine yönelik yeterli derecede tasarruf etmemelerinin gözlemlenmesi üzerine ortaya çıkmış; 2012 yılının Ekim ayında ise sistem hayata geçirilmiştir (Özdağ, 2014: 13).

Ekim-2012 tarihinden beri uygulanan İngiltere’de; çalışandan %1, işverenden % 2 kesilmektedir. 1 Ekim 2017 tarihinde itibaren ise, çalışandan %2, işverenden %3 kesilmeye başlanacaktır. 1 Ekim 2018 tarihinden itibaren çalışandan %5, işverenden %3 kesilecektir. Otomatik katılımdan çıkmak isteyen kişiler, sistemden çıksalar bile, 55 yaşına kadar fonlarına dokunamamaktadır.

1.3. OECD ÜLKELERİ, G20, BRICS ÜLKELERİNE GÖRE BES

2003-2013 yılları arasında OECD ülkelerinde ve tüm dünyada emeklilik fon değerleri genel olarak değerlendirildiğinde, Tablo 4’te görüldüğü gibi emeklilik fonlarında yaşanan 2008 krizi ile birlikte bir düşüş meydana gelmiş ve kriz sonrası tekrar yükselişe geçmiştir.

Tablo 4: Emeklilik Fonları Yıllar İtibarı ile Gelişimi (Milyar USD)

Yıllar/Ülkeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
OECD Ülkeleri Toplamı	13.332	14.750	15.885	17.865	19.632	15.813	18.034	19.993	20.588	22.322	24.746
OECD Dışı Ülkeler Toplamı	217	302	334	601	757	584	762	945	940	1.033	691
G20 Ülkeleri Toplamı	12.010	13.197	14.311	16.161	17.553	13.905	16.007	17.889	18.564	19.958	21.719
EURO Ülkeleri Toplamı	1.027	1.226	1.235	1.509	1.901	1.597	1.755	1.782	1.732	1.993	2.241
BRICS Toplamı *	137	200	211	442	552	416	570	697	666	721	374
Latin Amerika Toplamı	120	149	210	463	564	411	589	710	688	785	731
Asya Ülkeleri Toplamı	1.363	1.313	1.285	1.277	1.358	1.492	1.627	1.812	1.888	1.866	1.826
DÜNYA TOPLAMI	13.549	15.052	16.219	18.466	20.389	16.397	18.796	20.938	21.527	23.355	25.437

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Tablo 4’te yer alan OECD ülkeleri; Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD olmak üzere 19 ülke kurucu ülkelerdir. Birliğe sonradan katılan 15 ülke; Yugoslavya, Japonya, Finlandiya, Avustralya, Yeni Zellanda, Meksika, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Güney Kore, Slovakya, Şili, Estonya, Slovenya ve İsrail’dir.

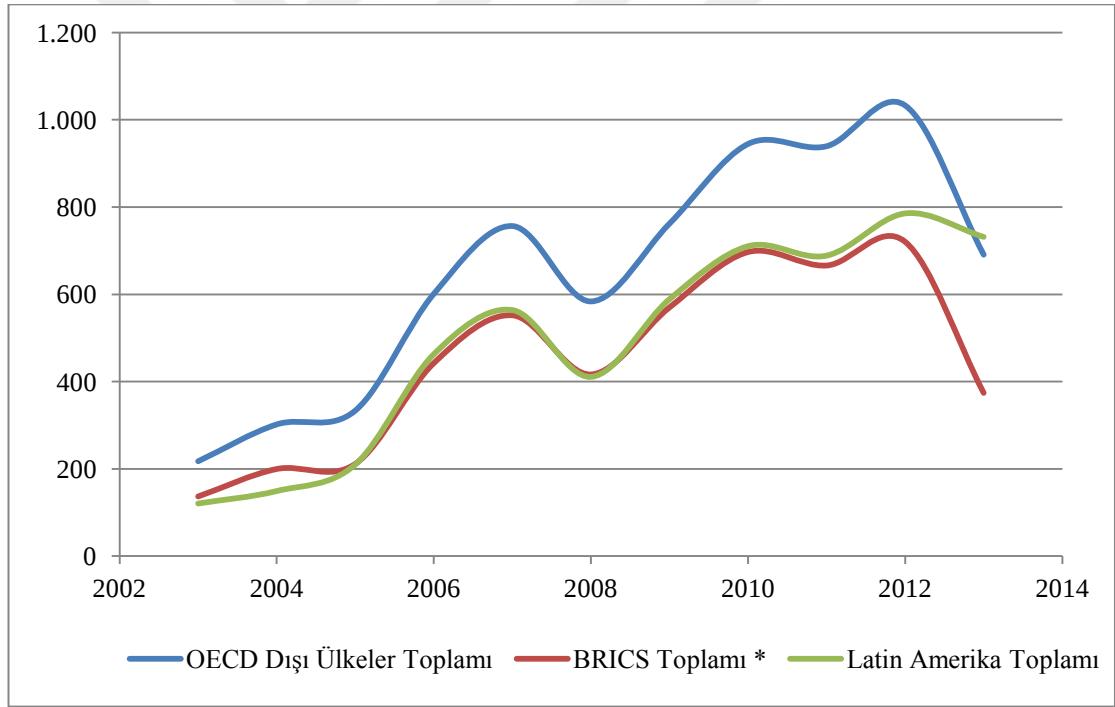
G20 ülkeleri ise dünyanın en büyük 19 ekonomisine sahip ülkeler ve 20. ülke de AB Komisyonudur. 19 ülke ise; Almanya, ABD, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan ve Türkiye'dir.

Euro ülkeleri; para birimi olarak Euro kullanan 19 AB ülkesidir. Bu ülkeler; Almanya, Avusturya, Belçika, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Slovakya, Slovenya ve Yunanistan'dır.

BRICS ülkeleri; Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ülkeleridir.

OECD dışı ülkelerinin, BRICS ve Latin Amerika ülkelerinin yıllar itibarıyla BES fonlarının gelişimi Şekil 7'de belirtilmektedir.

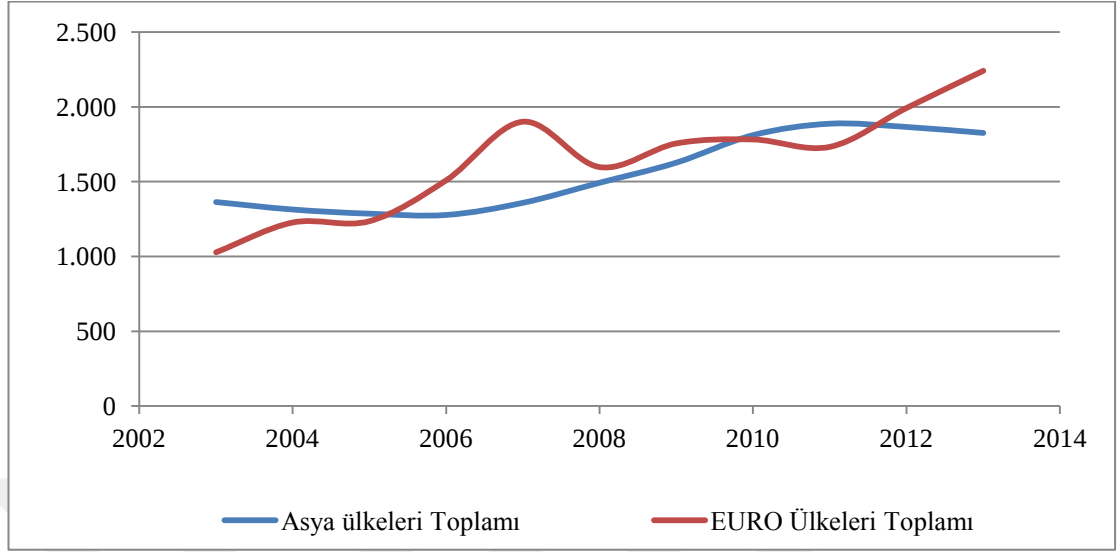
Şekil 7: OECD Dışı-BRICS ve Latin Amerika Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Fonları
(Milyar USD)

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

2007 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisiyle OECD dışı ülkeler, Latin Amerika ülkeleri ve BRICS ülkelerinde BES fonlarındaki düşüş net olarak görülmektedir. Yine benzer düşüş 2012 yılından sonra da yaşanmaktadır.

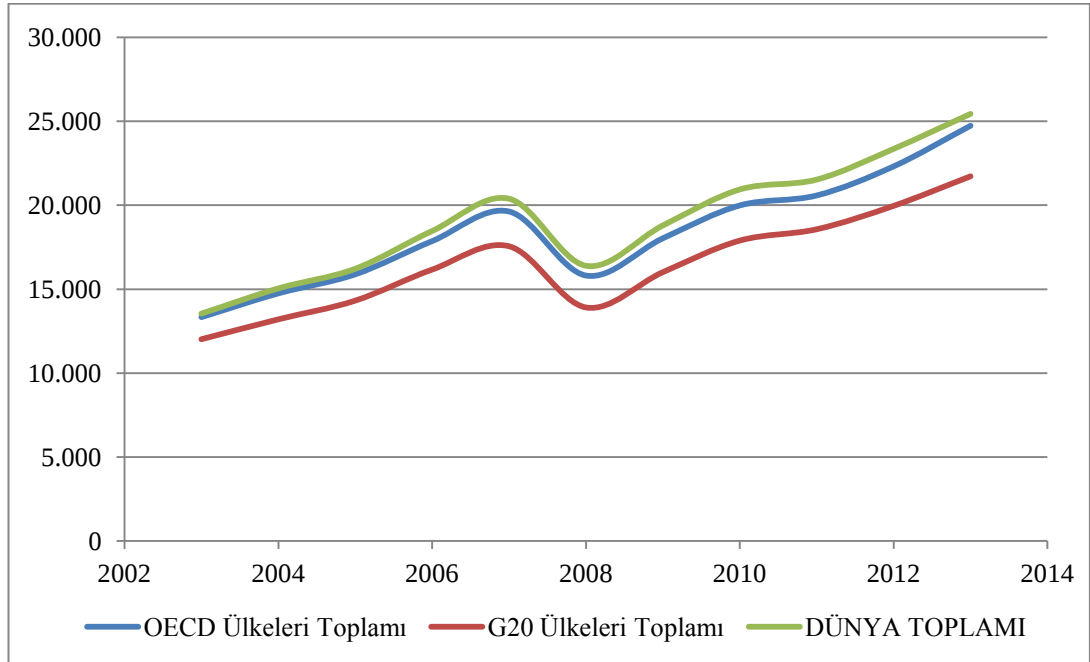
Şekil 8: Asya Ülkeleri ve Euro Ülkelerinin BES Fonları (Milyar USD)

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Şekil 8’de, Asya ülkelerinde BES fonlarında girişte normal seyir yer alırken, Euro ülkelerinde piyasa ve ekonomiye göre iniş çıkışlar çok sert yaşanmaktadır.

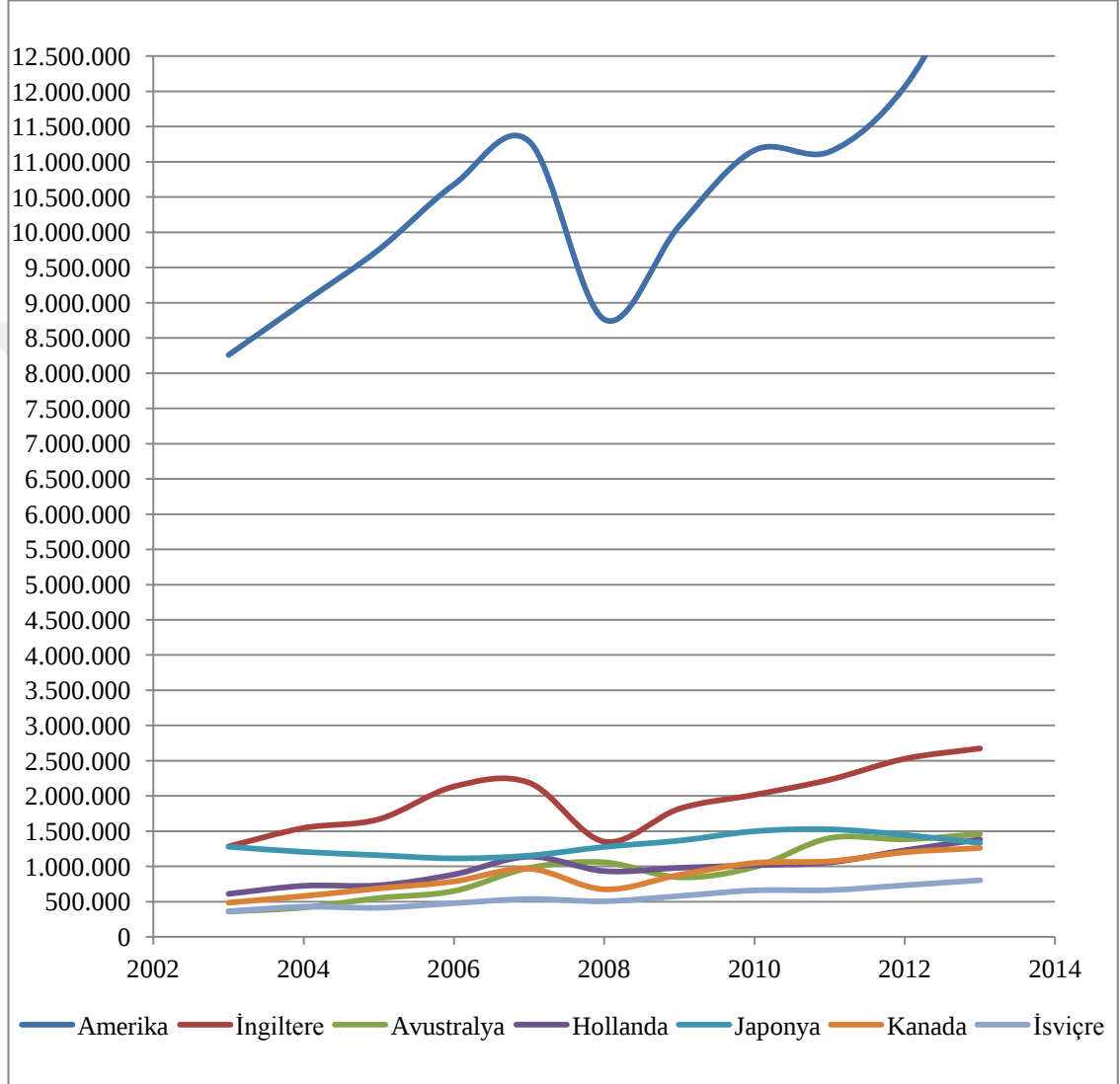
Şekil 9: OECD – G20 ve Tüm Dünyada BES Fonları (Milyar USD)

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

Şekil 9'da OECD ve G20 ülkelerinin dünya toplamı ile gelişimi aynı oranda olduğu görülmektedir.

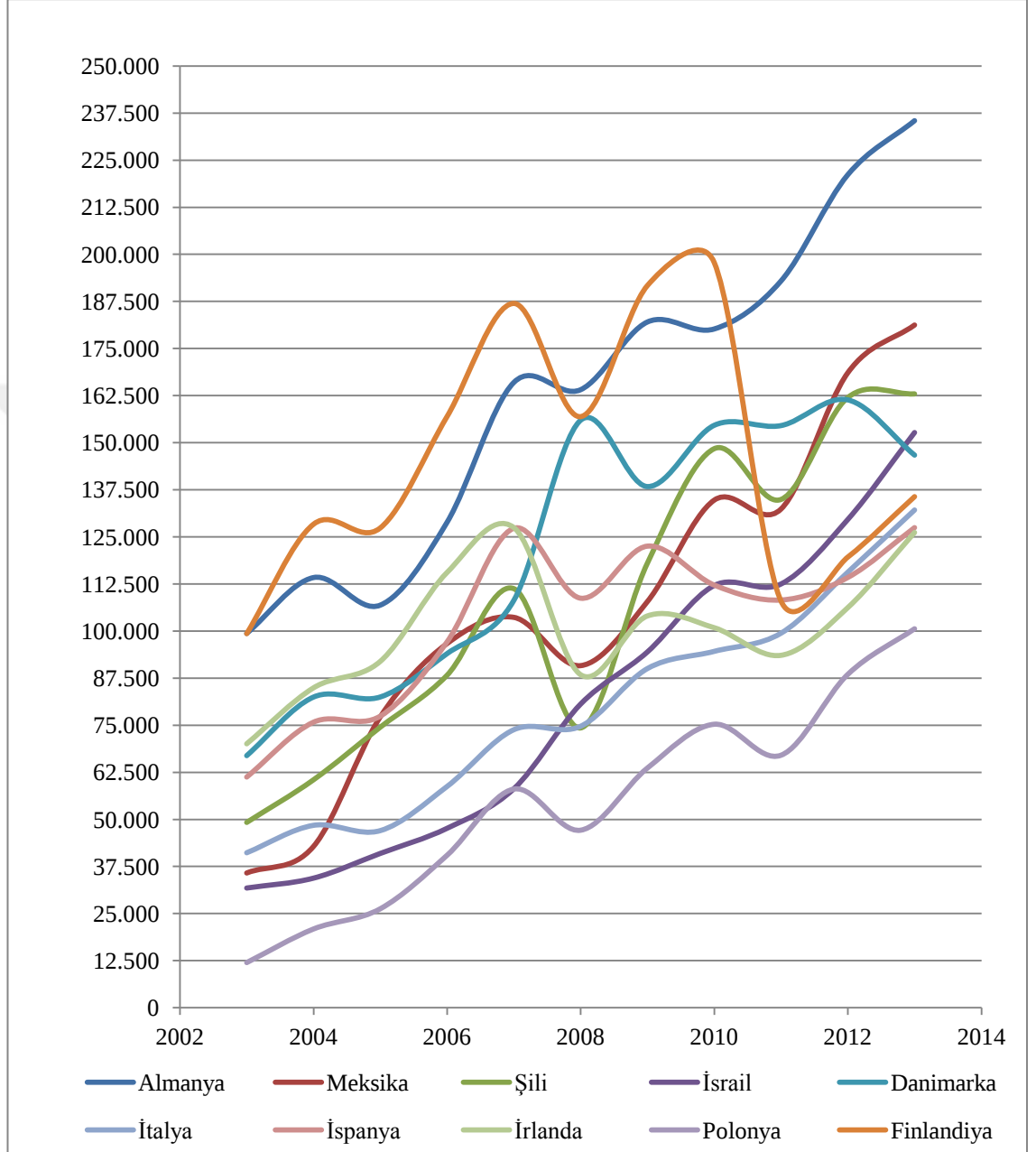
Şekil 10: OECD Ülkelerinde BES Fon Büyüklüğüne Göre En Büyük Ülkeler

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

OECD ülkelerinde, BES fon büyüklükleri olarak, 750 Milyar USD'yi geçen ülkelerin fon büyüklükleri Şekil 10'da verilmektedir. En büyük fon ABD, sonra İngiltere ve sırası ile Avustralya, Hollanda, Japonya, Kanada, İsviçre'dir. Ekonomik verilere göre tüm ülkelerin fon artış ve azalışları hemen hemen aynıdır. Fakat, Şekil 11'de büyüklük sıralaması olarak diğer 10 ülkede aynı düzen yoktur (Selim ve Çelik, 2014: 194).

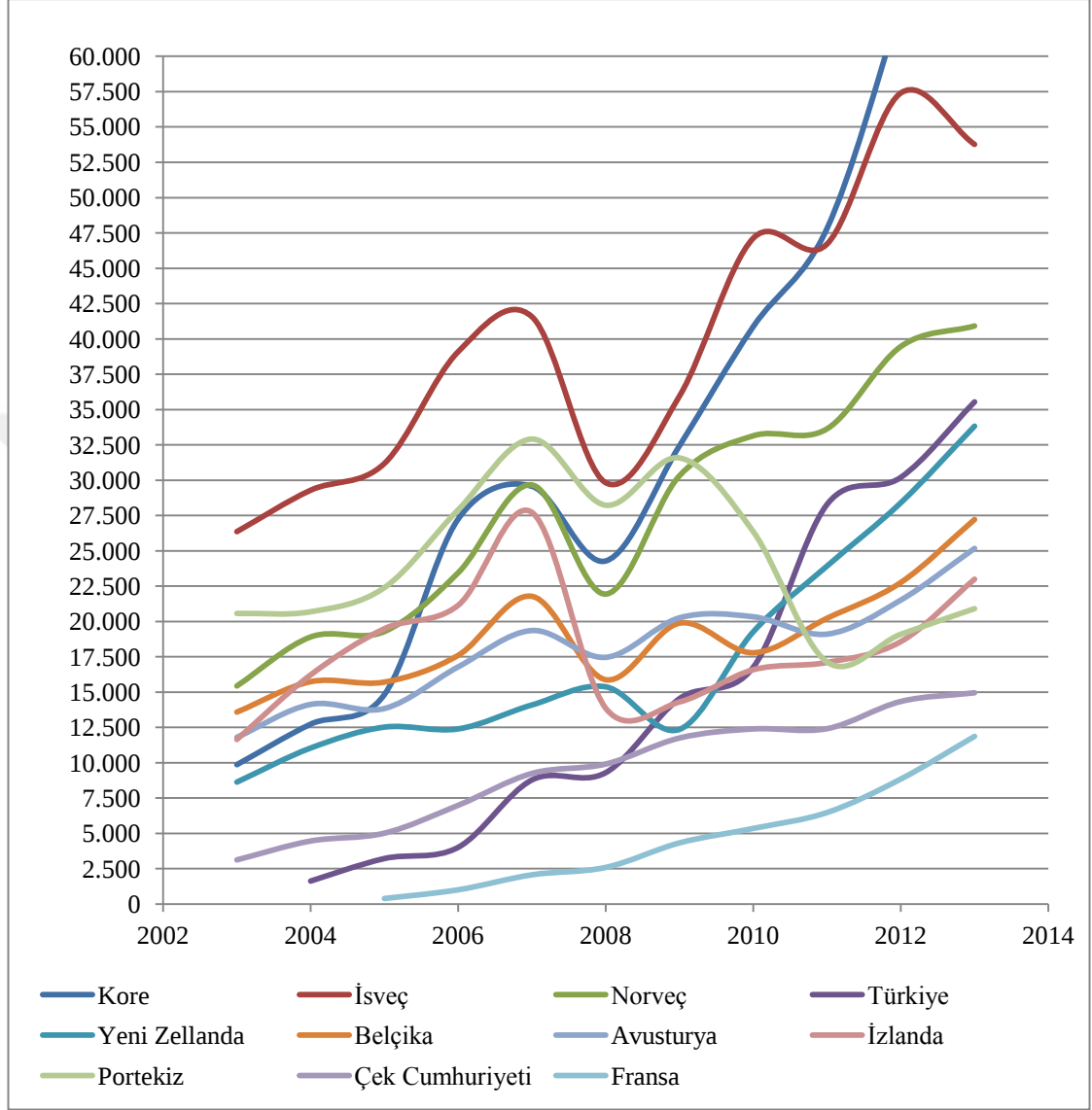
Şekil 11: OECD Ülkelerinde BES Fon Büyüklüğü Sıralamasında (100-750 Milyar USD)

Kaynak: Pension Markets In Focus 2014, OECD

Şekil 11'de fon büyüklüğü olarak 100.000 – 750.000 Milyar USD arasında olan ülkelerdir. En büyük 7 ülkeden sonra gelen ülkeler sırası ile Almanya, Meksika, Şili, İsrail, Danimarka, İtalya, İspanya, İrlanda, Polonya ve Finlandiya'dır.

Şekil 12: OECD Ülkelerin BES Fon Büyüklüğü Sıralamasında (10-100 Milyar USD)

Kaynak: Pension Markets In Focus 2014, OECD

Şekil 12’de fon büyüklüğü olarak 10-100 Milyar USD arası ülkeler sıralaması Kore, İsveç, Norveç, Türkiye, Yeni Zelanda, Belçika, Avusturya, İzlanda, Portekiz, Çek Cumhuriyeti ve Fransadır. Türkiye fon büyüklüğü olarak 21. sıradadır.

Tablo 4’te belirttiğimiz ve Şekil 10, Şekil 11, Şekil 12’ de sıraladığımız, OECD ülkelerinin ve OECD dışı ülkelerinin yıllık BES fon verileri; Tablo 5 ve Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 5: OECD Ülkelerinin BES Fonları Gelişimi (Milyar USD)

OECD ÜLKELERİ	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Amerika	8.258.961	9.006.661	9.754.696	10.678.594	11.290.529	8.763.720	10.094.878	11.164.773	11.143.894	12.069.197	13.941.616
İngiltere	1.284.338	1.546.457	1.670.717	2.135.552	2.189.057	1.352.435	1.820.742	2.018.041	2.232.598	2.529.995	2.676.146
Avustralya	358.915	415.229	550.340	649.929	978.246	1.056.795	844.481	990.640	1.400.928	1.383.479	1.458.132
Hollanda	609.553	723.380	730.883	884.866	1.137.127	932.779	979.401	1.015.666	1.055.652	1.229.054	1.381.901
Japonya	1.279.237	1.206.025	1.158.814	1.114.159	1.153.782	1.276.613	1.365.806	1.498.821	1.525.866	1.447.172	1.331.231
Kanada	484.290	578.234	686.689	786.329	966.116	673.333	879.373	1.047.504	1.072.056	1.199.201	1.260.157
İsviçre	364.040	427.752	412.865	477.970	537.946	506.274	581.203	661.168	664.571	734.001	805.462
Almanya	99.371	114.191	106.869	128.859	165.998	164.059	182.035	180.182	192.912	221.112	235.474
Meksika	35.737	42.779	77.203	96.665	103.622	90.799	107.811	134.749	132.381	168.563	181.255
Şili	49.224	60.535	74.508	88.293	111.277	74.313	118.053	148.437	134.962	162.021	162.988
İsrail	31.752	34.371	40.935	47.603	58.100	80.594	94.426	112.071	112.463	129.591	152.679
Danimarka	66.952	82.492	82.518	94.025	108.167	155.961	138.351	154.612	154.535	161.358	146.700
Finlandiya	99.272	128.328	127.350	156.919	186.957	156.896	191.702	197.832	107.936	119.601	135.651
İtalya	41.126	48.414	47.005	58.730	73.812	74.722	90.050	94.617	99.441	115.637	132.168
İspanya	61.239	75.806	77.410	97.121	127.306	108.734	122.558	112.225	108.247	114.228	127.478
İrlanda	70.035	84.905	91.937	115.559	127.487	88.399	104.011	100.883	93.549	106.212	126.188
Polonya	12.017	20.926	26.292	40.475	58.048	47.137	63.626	75.238	67.017	88.464	100.563
Kore	9.870	12.741	14.835	27.255	29.574	24.290	32.442	40.876	47.822	63.642	81.555
İsveç	26.358	29.289	31.183	39.094	41.569	29.821	35.954	47.127	46.714	57.406	53.767
Norveç	15.432	18.901	19.282	23.441	29.655	21.934	30.310	33.135	33.627	39.454	40.908
Türkiye		1.639	3.233	4.024	8.794	9.309	14.543	16.769	28.284	30.200	35.543
Yeni Zelanda	8.641	11.053	12.532	12.406	14.100	15.384	12.371	19.275	23.929	28.406	33.831
Belçika	13.585	15.737	15.708	17.601	21.775	15.875	19.879	17.783	20.225	22.753	27.213
Avusturya	11.795	14.125	13.833	16.783	19.359	17.460	20.259	20.333	19.103	21.514	25.173
İzlanda	11.647	16.218	19.485	21.139	27.711	13.857	14.302	16.579	17.096	18.567	22.986
Portekiz	20.566	20.685	22.393	27.901	32.910	28.226	31.575	26.356	17.127	19.093	20.904
Çek Cumhuriyeti	3.127	4.462	5.019	6.991	9.249	9.909	11.753	12.395	12.413	14.337	14.951
Fransa			388	1.002	2.064	2.587	4.322	5.345	6.470	8.840	11.860
Slovak Cumhuriyeti	8		283	1.743	3.366	4.417	5.713	6.523	7.503	8.994	9.926
Macaristan	4.744	7.854	8.724	12.055	16.026	13.662	18.142	19.001	4.406	5.029	5.506
Estonya	90	234	351	632	1.043	1.023	1.372	1.431	1.467	1.953	2.443
Slovenya	148	333	429	647	924	991	1.313	1.450	1.550	1.727	1.954
Lüksemburg		127	378	467	550	542	1.215	1.067	1.076	1.190	1.323
Yunanistan					36	47	65	71	95	113	136

Kaynak: Pension Markets In Focus 2014, OECD

Tablo 5'i farklı şeklide incelemek mümkündür. Birincisi; 6 ülkenin bu konuda son derece ileride olduğudur. Bu ülkeler sırasıyla; Amerika, İngiltere, Hollanda, Japonya, Kanada ve Avustralya'dır. Bu ülkeler hem sosyo-kültürel açıdan hem de yaşam standartları olarak dünyanın en büyükleridir (Dağlı, Karakaya ve Bulut, 2015: 178).

Tablo 6: OECD Dışı Ülkelerde BES Fonları Gelişimi (Milyar USD)

OECD Dışı Ülkeler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Brezilya	-	--	-	198,28	246,58	176,57	279,06	319,78	308,27	315,15	275,35
Hong Kong – Çin	29,17	38,29	44,19	52,70	64,40	60,32	67,36	78,07	79,47	90,33	102,87
Çin	-	5,96	8,43	11,65	20,81	27,96	37,10	42,41	56,66	76,65	98,90
Kolombiya	7,32	10,96	17,02	19,47	32,63	31,40	32,78	44,18	54,01	68,22	66,91
Peru	6,38	7,93	9,53	14,44	20,45	16,16	24,32	31,32	30,37	37,98	36,63
Nijerya	-	-	-	-	7,28	8,29	9,24	13,48	15,43	20,29	25,80
Tayland	7,26	7,82	8,43	10,85	13,10	13,33	15,51	19,17	19,53	22,85	22,97
Hırvatistan	0,86	1,56	1,87	2,94	4,38	4,57	6,02	6,84	7,39	9,35	10,98
Namibiya	-	-	-	-	-	-	-	9,15	8,13	9,67	9,13
Kenya	1,59	1,83	2,37	3,23	0,00	3,50	4,03	5,35	5,42	6,38	8,07
Botswana	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6,73
Kosta Rika	1,03	0,83	1,11	1,50	1,69	2,02	2,37	2,83	3,51	4,35	5,45
Bulgaristan	0,33	0,55	0,67	1,03	1,75	1,66	2,33	2,71	3,04	3,85	4,81
Romanya	-	-	-	-	0,01	0,33	0,84	1,46	2,05	3,05	4,51
Liechtenstein	-	-	-	-	1,99	2,13	2,65	3,70	3,75	3,92	4,43
Jamaika	-	1,60	0,00	1,97	2,47	2,45	2,49	3,03	3,28	3,14	2,87
Malta	-	-	-	-	-	-	-	-	0,04	0,76	1,69
Kosova	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,94	1,26
Makedonya	-	-	-	-	0,08	0,12	0,21	0,27	0,34	0,46	0,61
Letonya	0,08	0,14	0,20	0,33	0,00	0,00	0,19	0,20	0,21	0,26	0,32
Mauritius	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,23	0,27
Sırbistan	-	-	-	-	0,06	0,07	0,11	0,13	0,15	0,19	0,24
Maldivler	-	-	-	-	-	-	-	-	0,05	0,11	0,17
Pakistan	-	-	-	-	0,01	0,01	0,01	0,02	0,02	0,03	0,06
Cebelitarık	-	-	-	-	-	-	-	-	0,03	0,04	0,01
Arnavutluk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arjantin	16,14	18,31	22,40	29,20	29,89	-	-	-	-	-	-
Bolivya	1,49	1,72	2,06	2,30	2,91	3,89	4,63	5,47	-	-	-
Dominic Cumhuriyeti	0,03	0,19	0,37	0,64	0,96	1,37	1,88	2,40	3,05	3,81	0,00
Mısır	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,97	-	-	-	-	-
El Salvador	1,57	2,15	2,88	3,47	4,05	4,54	5,13	5,69	6,18	6,86	-
Hindistan	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,35	2,85	5,45	-
Endonezya	5,60	5,96	6,20	8,31	9,33	0,00	0,00	0,00	15,06	-	-
Panama	0,00	0,00	0,05	0,08	0,10	0,12	0,15	0,18	0,22	-	-
Güney Afrika	136,91	193,93	202,99	232,55	284,67	211,97	253,94	331,50	298,39	323,39	-
Surinam	0,14	0,22	0,23	0,26	-	-	-	-	-	-	-
Trinidad and Tobago	0,00	0,00	0,00	3,35	3,69	4,10	4,75	5,37	4,45	5,06	-
Ukrayna	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,08	0,00	0,14	0,17	-	-
Uruguay	1,23	1,68	2,15	2,59	3,38	2,87	5,10	6,69	7,77	10,15	-
Zambiya	0,25	0,22	0,34	-	-	-	-	-	-	-	-
Lesotho	-	-	-	-	-	-	-	-	0,27	0,31	0,00

Kaynak: Pension Markets İn Focus 2014, OECD

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

2.1. TÜRKİYE’DE BES’İN GELİŞİMİ

Genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan Türkiye’de sosyal güvenlik alanında yaşanan sorunlar, gelişmiş ülkelerin aksine, demografik kaynaklı olmayıp, daha çok aktüeryal dengenin bozulması ve kurumsal yetersizlikler gibi nedenlere bağlı finansman problemleri şeklinde ortaya çıkmıştır (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2011: 157).

Türkiye’de BES’inde dahil olduğu reform çalışmaları 1999 yılından itibaren başlatılmıştır. Bu kapsamda, mali, kurumsal ve idari yeniden yapılandırmalarla, bir yandan mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ve mevcut kurumların yeniden yapılandırılarak daha nitelikli bir sosyal güvenlik hizmeti verir hale getirilmesi hedeflenmiş, diğer yandan, dünyadaki genel eğilime uygun bir biçimde, kamunun sunduğu hizmetleri tamamlayıcı nitelikte ek bir takım programların sisteme entegre edilmesi amaçlanmıştır (N.Oktayer ve A.Oktayer, 2007: 55).

VIII. Bes Yıllık Kalkınma Planı “Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu”raporunda bireysel emekliliğe işaret eden “tamamlayıcı programlar”ın yeniden yapılandırılması konusunda bir takım ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler şöyledir;

1.Gönüllülük ilkesi esas olmakla birlikte, uygulama şansı olan alanlarda, özellikle kamu kesimi çalışanları için zorunluluk ilkesine dayalı uygulamanın tercih edilmesi,

2.Devletin denetimi ve gözetimi altında olmakla birlikte uzman denetim kurumlarınca da sürekli olarak denetlenmelerini sağlayacak bir yapıda oluşturulmaları,

3.İdari ve mali özerkliğe sahip kuruluşlar olarak olusturulmaları,

4.Tamamlayıcı programların varlığı, zorunlu programlardan kaçış vesilesi olmamalı, kayıt dışı çalışmayı önleyici şekilde, zorunlu sigortalılık sistemini destekleyen ve tamamlayan bir fonksiyona sahip olacak şekilde uygulamaya konulmaları gerekir, şeklinde özetlenmiştir (Kaydu, 2006: 35).

2001 yılında Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununun çıkmasıyla Türkiye’de ilk olarak, gönüllülük ve katkı payı esaslı bir birikim sağlama

olanağı yaratılmış, tasarrufu özendirmek amacıyla vergi avantajları sağlanmıştır. Bu avantajlar ülkenin en önemli sorunu olan tasarruf fonlarının artmasına yetmeyecek, sosyo-ekonomik düzen ve tasarrufların artırılmayışının sıkıntısı günümüze dek devam edecektir.

Türkiye'nin kendi finansmanı içinde en büyük sorunlardan birisi, diğer ülkelere göre daha düşük tasarruf oranına sahip olmasıdır. Doğu Asya'da tasarruf oranı GSYİH'nın %39 iken, 2002 yılında Türkiye'nin %17 olmuştur. Bu durum Türkiye'nin cari hesap açığının artmasının başlıca nedenlerinden birisidir. Bu sebeple tasarruf oranlarını büyük ölçüde artırması gerekmektedir (Uralcan, 2013, 44).

Bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sistemi ile bireylerin emekliliğe yönelik gönüllü tasarruflarını düzenleyen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistem öngörülmektedir. Bireysel Emeklilik kanunu ile ilgili düzenlemelerde;

Emeklilik konusunda uzmanlaşmış, güçlü mali yapıya ve büyük sermayeye sahip emeklilik şirketlerin hizmet sunması;

Birikimlerin reel değerinin korunması ve yüksek getiriye sağlamak amacıyla bireysel emeklilik hesaplarındaki varlıkların uzman portföy yönetim şirketleri tarafından yöneltmesi;

Tüm birikimlerin sadece bireysel emeklilik sistemine üye olanlara yönelik çıkarılacak emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilmesi;

Katılımcıların hesaplarını sürekli bir şekilde kontrol edebilecek elektronik alt yapının oluşturulması, gibi hususlar temel amaçlar arasında yer almıştır (Erdoğan, 2003: 205).

Türk sosyal güvenlik sisteminin içinde bulunduğu sorunlara getirilen çözüm önerilerinden biri olan özel emeklilik fonları, kamu emeklilik sisteminin tamamlayıcısı olarak düşünülmektedir. Sosyal güvenlik sisteminden sağlanan emeklilik kazançlarını yeterli bulmayanlar için, emeklilik döneminde belirlenmiş katkı esasına göre ek gelir sağlamak amaçlanmaktadır (Aşkın, 2003: 88).

Böylece ülkemizde yapısal reformlardan birisi olan sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak kamu sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı nitelikte emeklilik programlarının geliştirilmesine yönelik 16 Mayıs 2000 tarihinde Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı'na sunulan "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanun Tasarısı" ile vatandaşların emekliliğe yönelik gönüllü tasarruflarını düzenleyen bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistem oluşturulması amaçlanmıştır (Öztürk, 2010: 55).

BES'ten emeklilik hakkını kazanabilmek için kişinin ilk etapta iki koşul vardır. Birincisi; en az 10 yıl sistemde kalması, ikincisi; 56 yaşını tamamlaması gerekmektedir. İlk emekliler, birikimli hayat sigortalarından veya vakıf, sandık, tüzel kişiliğe sahip meslek kuruluşu veya diğer ticaret şirketinden aktarım yapan katılımcılardan oluşmaktadır (EGM, 2013, 40).

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı Taslağı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı nezdinde Ağustos 1999 tarihinde kurulan Bireysel Emeklilik Komisyonu'ndaki çalışmaların sonucunda hazırlanmıştır. Bireysel Emeklilik Komisyonu çalışmalarına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Maliye Bakanlığı (MB), Sosyal Güvenlik Kuruluşları (SGK), Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ile ilgili sektör temsilcileri katılmıştır (Öztürk, 2010: 37).

Komisyon çalışmaları sırasında bireysel emeklilik ile ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerinin yansıtılmasını teminen Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRŞB), Sigorta Denetleme Kurulu, portföy yönetim şirketleri, sosyal güvenlik amaçlı vakıfların yöneticileri, yatırım şirketleri ve bu konuda çalışma yapan uzmanlar komisyona davet edilerek çalışmalara aktif katılımları sağlanmıştır. Ayrıca, komisyon çalışmaları sırasında basın kuruluşları, üniversiteler ve sendikalardan konuya ilişkin görüşleri yazılı olarak talep edilmiş ve komisyon çalışmalarında değerlendirilmiştir.

Bu açıdan, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu başta Merkez Bankası, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Sermaye Piyasası Kurumu olmak üzere ilgili tüm kesimlerin görüş ve önerilerinin değerlendirildiği ortak bir metin ve sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak TBMM tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun, yayım tarihinden itibaren 6 ay sonra 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir (EGM, <http://www.egm.org.tr/?sid=70>).

Hazine Müsteşarlığı 10 emeklilik şirketine hayat sigorta şirketinden emeklilik şirketine dönüşüm ve bir şirkete emeklilik şirketi kuruluş izni ile on bir şirkete emeklilik branşı faaliyet ruhsatı verilmiştir. Türkiye'de BES, ilk emeklilik planlarının tasdiklenmesiyle, 27 Ekim 2003 tarihinde de fiilen başlamıştır (Uyar, 2010: 73).

BES'e yönelik vergisel teşvikleri düzenlemek amacıyla bazı vergi kanunlarında değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı TBMM Başkanlığına sevk edilmiştir. Söz konusu Kanun 28 Haziran 2001 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 10 Temmuz 2001 tarih ve 24458 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış,

bazı hükümleri yayımı tarihinde, diğer hükümleri ise 7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bazı vergi kanunlarında değişiklik yapan kanun ile BES'e katılım aşamasında katılımcılara ve çalışanları adına katkıda bulunan işverenlere, fonların yatırıma yönlendirilmesi aşamasında ve birikimlerin toplu para veya maaş şeklinde geri alınması aşamasında vergi teşvikleri getirilmiştir (Öztürk, 2010: 58).

Yapılan mevzuat çalışmaları ile sistemin etkili bir biçimde uygulanabilmesini teminen gerekli olan idari ve hukuki çerçeve çizilmiş, 27 Ekim 2003 tarihinde BES'in başlamasıyla birlikte emeklilik şirketleri faaliyete geçmiştir. Bu emeklilik şirketlerinin kuruluş sırası;

27 Ekim 2003 tarihinde; Yapı Kredi Emeklilik A.Ş., Ak Emeklilik A.Ş., Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş., Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş. ve Koç Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş., Oyak Emeklilik A.Ş.,

17 Kasım 2003 tarihinde Vakıf Emeklilik A.Ş. ve Ankara Emeklilik A.Ş.,

1 Aralık 2003'te Başak Emeklilik A.Ş. ve Doğan Emeklilik A.Ş.,

15 Aralık 2003 tarihinde ise Commercial Union Hayat ve Emeklilik A.Ş.

11 Nisan 2008 tarihinde Finans Emeklilik ve Hayat A.Ş.,

20 Ağustos 2008 tarihinde Ergoİsviçre Emeklilik ve Hayat A.Ş.,

21 Mayıs 2009 tarihinde Deniz Emeklilik ve Hayat A.Ş.,

24 Ocak 2011 tarihinde Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş.,

5 Mayıs 2011 tarihinde Axa Hayat ve Emeklilik A.Ş.,

20 Ocak 2012 tarihinde Asya Emeklilik ve Hayat A.Ş., ve Halk Hayat ve Emeklilik A.Ş.,

29 Temmuz 2013 tarihinde Fiba Emeklilik ve Hayat A.Ş.,

9 Mayıs 2014 tarihinde Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.'dir

14 Eylül 2004 tarihi itibarı ile Commercial Union Hayat ve Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Aviva Hayat ve Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

21 Kasım 2005 tarihi itibarı ile Doğan Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Fortis Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

16 Nisan 2007 itibarı ile Başak Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Başak Groupama Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

31 Ekim 2007 tarihinde Ak Emeklilik A.Ş. ve Aviva Hayat ve Emeklilik A.Ş. birleşmiş, yeni şirketin ünvanı Avivasa Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

26 Eylül 2008 itibarı ile Ankara Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Aegon Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

7 Ekim 2008 itibarı ile Koç Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

27 Ocak 2009 itibarı ile Oyak Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı ING Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

30 Eylül 2009 itibarı ile Başak Groupama Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Groupama Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

26 Nisan 2010 itibarı ile Ergo İsviçre Emeklilik ve Hayat A.Ş.'nin ünvanı Ergo Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

18 Temmuz 2011 itibarı ile Fortis Emeklilik ve Hayat A.Ş.'nin ünvanı BNP Paribas Cardif Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

26 Mart 2012 itibarı ile Deniz Emeklilik ve Hayat A.Ş.'nin ünvanı Medlife Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

10 Haziran 2013 itibarı ile Finans Emeklilik ve Hayat A.Ş.'nin ünvanı Cigna Finans Emeklilik ve Hayat A.Ş. olarak değişmiştir.

3 Ekim 2013 itibarı ile Yapı Kredi Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı Allianz Yaşam ve Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir.

5 Şubat 2015 itibarı ile ING Emeklilik A.Ş.'nin ünvanı NN Hayat ve Emeklilik A.Ş. olarak değişmiştir (EGM, <http://www.egm.org.tr/?sid=70>).

14 Haziran 2007 tarih ve 26552 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ve birçok maddesi yayın tarihinde yürürlüğe giren Sigortacılık Kanunu ile 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununun bazı maddeleri değiştirilmiş, kanuna çeşitli konularda yeni hükümler eklenmiştir. Grup emeklilik sözleşmelerinde, katılımcı adına katkı payı ödenen katkı paylarının katılımcı tarafından hak edilmesi (vesting) süre ve koşulları, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerin ve yıllık gelir sigortasından alınan aylıkların haczedilebilme sınırı, üyelerine veya çalışanlarına emekliliğe yönelik taahhütte bulunan dernek, vakıf, sandık, tüzel kişiliği haiz meslek kuruluşu, veya sair ticaret şirketindeki emekliliğe yönelik birikimler ve taahhütlere ilişkin tutarların BES'e aktarım koşulları ve sağlanan avantajlar, bireysel emeklilik hesabının şirketler arasında aktarımında gecikme cezası gibi konularda düzenleme yapılmıştır. Ayrıca EGM'nin görev, yetki ve sorumlulukları kanunla yeniden tanımlanmış, Müsteşarlıkça hayat ve diğer sigorta branşlarında verilecek görevlerde EGM'nin faaliyet alanına eklenmiştir.

29 Haziran 2012 tarih ve 28338 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile vergi matrahından indirim

yolu ile kullanılan vergi avantajı uygulaması kaldırılarak devlet katkısı sistemine geçilmiş, sistemden ayrılmalarda menkul sermaye iradı olarak tanımlanan ve stopaja tabi olan birikim tutarı uygulaması yerine, sadece irat tutarı üzerinden stopaj alınmasına yönelik değişiklikler yapılmıştır.

Yatırımcıları ilgilendiren bir diğer önemli konu ise vergi düzenlemeleridir. Türkiye’de BES ile ilgili vergi düzenlemeleri bireyleri özendirici niteliktedir. Emeklilik yatırım fonlarının portföy işletmeciliğinden doğan kazançları kurumlar vergisinden istisnadır. Bunun yanı sıra emeklilik fonlarında Borsa İstanbul’da (BİST) yapılan işlemler için stopaj ödemesi yoktur. Katkı payları açısından vergi oranlarında ise, katkı payı ödendiği ayda elde edilen ücretin %10’u ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarı gelir vergisi matrahından indirilebilecektir. Yıllık beyana tabi vergi mükelleflerinde, beyan edilen gelirin %10’unu ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak kaydıyla vergimatrahından indirim yapılmaktadır (Aysoy, 2011: 19).

Yapılan düzenlemelerle, işverenler tarafından çalışanları adına BES’e ödenen ve vergi matrahının tespitinde indirim konusu yapılabilecek katkı paylarının brüt ücretin %10’u kadar olan üst limiti %15’e çıkarılmıştır. Üyelerine veya çalışanlarına emekliliğe yönelik taahhütte bulunan dernek, vakıf, sandık, tüzel kişiliği sahi meslek kuruluşu veya diğer ticaret şirketindeki emekliliğe yönelik birikimlerin veya taahhütlere ilişkin tutarların kısmen veya tamamen bireysel emeklilik sistemine aktarılmasına ilişkin verilen süre 31 Aralık 2015 tarihine kadar uzatılmış, aktarım, ayrılma ve emeklilik işlemlerinin tamamlanması için belirlenen işlem süreleri yeniden düzenlenmiş, sistemde kısmi ödeme almaya ve kıymetli madenlerden oluşan fonların kurulmasına imkan sağlanmasına ilişkin değişiklikler yapılmıştır.

Bu doğrultuda başlatılan çalışmalar ile müşteri memnuniyetini artıracak, sisteme girişleri teşvik edecek, sistemden ayrılmaları azaltacak, daha geniş kitleleri sisteme çekecek ve vergi avantajlarını tabana yayacak mevzuat düzenlemeleri ivedilikle Resmi Gazetede yayınlanmış ve bu düzenlemeler 2013 yılı başından itibaren yürürlüğe girmiştir.

18 Nisan 2013 tarih ve 28622 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile haksız ödendiği tespit edilen devlet katkısı tutarlarının mahsup edilme uygulamasının kaldırılmasına, hak kazanılmayan tutarların Müsteşarlığa ödenmemesi veya geç ödenmesi durumunda vergi dairesine bildirilmesine, Müsteşarlıkça uygun görülen programlı geri ödeme tutarları hariç dernek, vakıf, sandık, tüzel kişiliği haiz meslek

kuruluşu veya sair ticaret şirketi nezdinde olan ve bireysel emeklilik sistemine aktarılan birikimlere, sözleşmenin sonlanması halinde uygulanacak gelir vergisine ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir (Yıldırım, 2011: 45).

01.01.2013 tarihinden itibaren, bireysel emeklilik katılımcıların ödediği katkı payından kesilen yönetim gideri kesintisinin tavanı %8'den %2'ye indirilmiştir. Sisteme katılabilmek için SGK'ya bağlı olmak ya da çalışıyor olmak gerekmemektedir. Şirketlerin emeklilik faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı'nın; şirketin fonlarına, portföy yöneticilerine ve saklayıcılara ilişkin hesap ve işlemleri SPK denetimine tabidir. Şirketin yılsonu mali tabloları bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenirken fonların hesap ve işlemleri ayrıca yılda en az bir defa bağımsız dış denetime tabidir.

Sisteme ivme kazandırması ve müşteri memnuniyetini artırması hedeflenerek hayata geçirilen bu düzenlemelerin en önemlileri yönetim ve işletim gideri kesinti oranlarının uluslararası düzeylere yaklaştırılması için yapılan indirimlerdir.

BES'in güvenli ve etkin biçimde işletilmesini sağlamak, katılımcıların hak ve menfaatlerini korumak amacıyla emeklilik şirketlerinin faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı'nın günlük gözetim ve denetimine tabidir. Hazine Müsteşarlığı bu görevin yürütülmesini teminen Emeklilik Gözetim Merkezini (EGM) görevlendirmiştir (Demirpehlevan, 2010: 96).

BES'te ödenen katkı paylarıyla alınan emeklilik yatırım fonu varlıkları Takasbank'ta saklanmaktadır. Emeklilik şirketi varlıkları ile emeklilik yatırım fonu varlıkları ayrıdır. 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu 17.maddesi uyarınca fon malvarlığı rehnedilemez, portföye ilişkin olarak yapılan işlemler haricinde teminat gösterilemez, üçüncü şahıslar tarafından haczettirilemez ve iflas masasına dahil edilemez. Aynı kanunun 14.maddesinde şirketin mali bünyesinin, katılımcıların hak ve menfaatlerini tehlikeye sokabilecek düzeyde zayıfladığının ve şirketin mali durumunun düzeltilmesine imkan bulunmadığının tespit edilmesi halinde Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlık tarafından uygulanabilecek muhtemel yaptırımlar belirtilmiştir.

BES'in yapılan yeni düzenlemeler ve değişen teşvik yapısının da katkısıyla, uzun vadeli yurtiçi tasarrufların artmasında ve güçlü bir ekonomik büyümenin yakalanmasında önemli bir rol üstleneceğini öngörülmektedir (EGM, 2013: 7).

BES'e giriş aşamasında, herhangi bir emeklilik yatırım fonu tercihiinde bulunmamış yatırımcıların birikimleri "standart" adı verilen fonlarda değerlendirilir.

Emeklilik şirketleri, emeklilik planlarında biri faizsiz yatırım araçlarına yönelik tercihte bulunan katılımcılara sunulmak üzere en fazla iki adet standart fon tanımlanabiliyor (Sarioğlu, 2016: 60).

BES'te vefat teminatı bulunmamaktadır. Ancak katılımcının sözleşme süresi içinde vefat etmesi durumunda, birikimleri, devlet katkısı ve getirilerinin tümü, varsa emeklilik sözleşmesinde belirtilen lehdarlara ya da kanuni varislerine ödenir. BES, uzun vadeli bir yatırım ve tasarruf sistemidir. Ağustos 2012 tarihinden itibaren stopaj kesintisi getiri üzerinden yapılırsa da, sistemden erken ayrılma durumunda, emeklilik hakkı kazanarak ayrılma durumuyla karşılaştırıldığında daha yüksek oranda stopaj kesintisi uygulanmaktadır. Bununla birlikte, devlet katkı sistemi dahilinde, katılımcıların hesaplarına aktarılacak devlet katkısı ve getirisinin tamamına hak kazanmak, vefat ve maluliyet durumları dışında ancak emeklilik hakkı kazanmakla mümkün olabilecektir.

Ayrıca sözleşme kapsamında öngörülmüşse, 10.yıldan önce sistemden ayrılma durumunda katılımcının birikimlerinden giriş aidatının ertelenmiş bölümü indirilebilecektir.

BES'e yatırılan katkı payları katılımcıların tercih ettiği emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilmektedir. Bu fonlar türlerine göre; hisse senedi, devlet tahvili, kıymetli madenler vb. içermektedir. Tercih edilen fonların içerdikleri varlıkların kazanç ya da kayıpları katılımcıların birikimlerini belirlemektedir. Örneğin, hisse senedi ağırlıklı bir emeklilik fonuna yatırım yapılması ve borsanın değer kaybetmesi durumunda, katılımcıların fonları da portföylerinde yer alan hisse senetlerine bağlı olarak değer kaybedebilir. Bu da katılımcıların birikimlerine yansır. Ancak alınacak riski belirlemek her zaman katılımcıların elindedir. Katılımcılar güvenli yatırım için daha az getiriye razı olup daha az risk içeren fonlara ağırlık verebilir veya daha fazla risk alarak daha fazla getiri sağlama ihtimali olan fonları seçebilir. Ayrıca katılımcılar fon dağılımı değişikliği hakkını kullanarak birikimlerinin dahil olduğu fonları değiştirebilirler (Çıltık, 2010: 32).

01.01.2013 tarihinden itibaren, katılımcıların fonları üzerinden yapılan kesintilerin yapısı değiştirilmiş ve Fon Toplam Gider Kesintisi tanımı getirilmiştir. Fon Toplam Gider Kesintisi (FTGK), fonun net varlık değeri üzerinden günlük olarak hesaplanan fon işletim gider kesintisi ve yine ilgili yönetmelik ile belirlenen fondan yapılabilecek diğer giderleri kapsamaktadır. Katılımcıların seçmiş oldukları fon kategorilerine göre değişen FTGK oranları nedeniyle, tüm emeklilik şirketlerinin fonlardan yapabilecekleri kesintiler belirgin şekilde azalmış, buna ek olarak fon

kategorilerine göre belirlenmiş olan FTGK oranlarını aşan giderlerin de emeklilik şirketleri tarafından karşılanması hususu mevzuatla düzenlenmiştir.

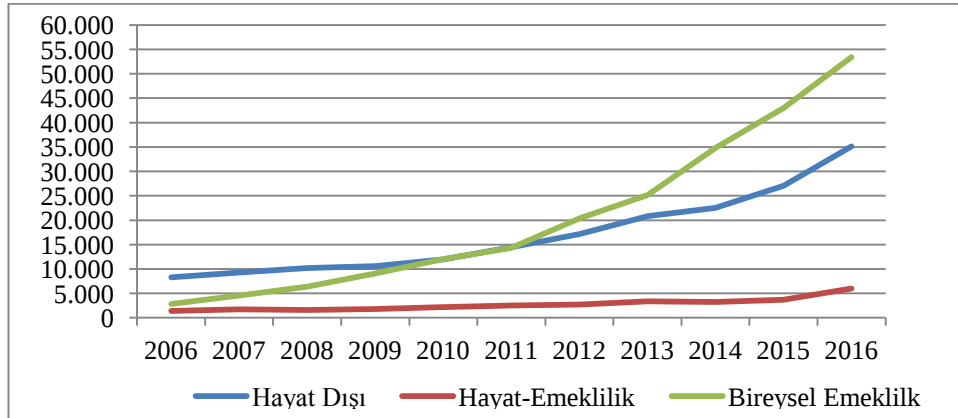
Tablo 7: Türkiye’de Hayat-Hayat Dışı Sigorta ve BES Üretimi (Milyon TL)

(Milyon TL)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hayat Dışı	8.274	9.249	10.199	10.614	11.948	14.479	17.116	20.834	22.522	27.043	35.136
Hayat-Emeklilik	1.386	1.761	1.575	1.822	2.181	2.524	2.711	3.395	3.255	3.731	5.966
Bireysel Emeklilik	2.815	4.566	6.373	9.097	12.012	14.330	20.346	25.146	34.793	42.979	53.409

Kaynak: <http://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909>

Tablo 7’deki verilere göre, 2006 yılında toplam sigorta prim üretiminin %66’sı Hayat Dışı branş, %23’ü BES ve %11’i hayat branşında üretim oluşmaktadır. Bu oran 2010 yılında; %46 Hayat Dışı, % 46 BES, ve %8 Hayat üretimi olmuştur. 2016 yılında ise Hayat Dışı prim üretimi oranı %37, BES oranı %57 ve Hayat Dışı oranı ise %6 olmuştur.

Şekil 13: Türkiye’de Hayat-Hayat Dışı Sigorta ve BES Üretimi Gelişimi (Milyon TL)

Kaynak: <http://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909>

Varlık toplamı itibariyle ülkemizde son yıllarda sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörleri içinde hayat/emeklilik şirketlerinin payı artmaktadır. Söz konusu şirketlerin sektör toplam varlıkları içindeki payı 2007 yılında %46 iken, bireysel emeklilik faaliyetindeki hızlı artış dolayısıyla 2011 yılında bu oran %58’e

yükselmiştir. Aynı tarih itibariyle sektör varlık toplamının %38'i hayat dışı sigorta şirketlerine, %4'ü ise reasürans şirketine ait bulunmaktadır. Tablo 7 ve Şekil 13'te, sektör içi paylar tutar ve oran olarak gösterilmiştir (T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011: 16).

2.2. TÜRKİYE'DE BES'İN AMACI VE UYGULAMASI

Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununa göre BES'in amacı Kanunun 1.maddesine göre; "Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulmasına teminen, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bireysel emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir." şeklinde belirtilmiştir (Şener ve Akin, 2010: 296).

BES'te, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlayarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunanlar arasında gönüllü katılmaya dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşan BES'in düzenlenmesi ve denetlenmesi amaçlanmaktadır (Demir ve Yavuz, 2004: 285).

Türkiye'de BES, Avrupa ve Amerika uygulamaları incelenerek, her iki sistemin uygulamada başarılı ve pratik yönleri alınarak oluşturulmuştur. Günümüzün birçok gelişmiş ülke ekonomilerinin yüksek refah düzeyine ulaşmasında, sistem önemli bir fonksiyon üstlenmiştir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2012; 156).

Fonlama esasına göre çalışan sistemde, katkı payları, katılımcıların belirleyeceği şekilde emeklilik yatırım fonlarında değerlendirilmekte, bu katkıların işletilmesinden sağlanacak getiriler ise, emeklilik gelirini oluşturmaktadır. Emeklilik şirketleri ve portföy yönetim şirketleri arasında yapılması zorunlu olan portföy yönetim sözleşmesi SPK tarafından onaylanmakta, emeklilik yatırım fonlarının yönetimi profesyonel portföy yöneticilerce gerçekleştirilmektedir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2012: 156).

Türkiye'deki tasarruf oranı dünya ortalamasının çok gerisinde bulunmaktadır. 2015 sonu itibarı ile GSYH'sına göre düzenlenmiş ülkelerde AB ülkelerinde %21,68

olup, gelişmekte olan ÷lkelerde %25,63 olan bu oran T÷rkiye’de %15,63 seviyesinde bulunmaktadır (T÷rk÷lmez, 2016, 42).

Bireylerin tasarruflarının en etkin şekilde değerlendirilmesi için global piyasa verilerini doğru yorumlamaları, aktif olarak varlıklarını y÷netmeleri ve risk fakt÷rlerini g÷z ön÷nde bulundurmaları gerekmektedir. Tasarruf sahiplerinin bu sistemi bireysel olarak uygulamaları mümkün olmamaktadır. İşte bu noktada portf÷y y÷netimi şirketleri devreye girmektedir. Profesyonel portf÷y y÷netim uzmanlığı, global piyasa bilgilerini doğru yorumlamayı, etkinliği ve risk y÷netimini bir arada sunmaktadır. Portf÷y y÷netimi şirketleri, uzman kadrosu ile meydana gelen ekonomik, sosyal ve politik gündemi takip ederek gelecekteki beklentilere uygun pozisyon almaktadır (Demir ve Yavuz, 2004:286). Profesyonel portf÷y y÷netim şirketleri tarafından y÷netilen fonlar bireylerin tasarruflarını değerlendirebilecekleri alternatif y÷ntemler içinde maliyeti en uygun olan yatırım araçlarıdır.

BES’in diğer önemli bir özelliği, sistemin işleyişine ilişkin sahip olduğu şeffaflık yapısıdır. Bu bağlamda katılımcılar; bireysel emeklilik hesaplarındaki katkılarını, bunların getirilerini ve ilgili diğer bilgileri telefon, internet, banka kartları vb. elektronik ortamlarda takip edebilmektedir. Kişinin kendi kendini bilgilendirebilmesine ilave olarak, emeklilik şirketleri bireyin kendi hesaplarına ilişkin bilgileri, yazılı olarak katılımcıların adreslerine göndermektedir. Katılımcı, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerin başka bir emeklilik şirketine aktarılmasını talep edebilmektedir. Bunun için, sisteme en az 1 yıl katkıda bulunmuş olması gerekmektedir. Ayrıca, katılımcı isterse yılda en fazla d÷rt kez emeklilik planını veya katkı payının fonlara dağılımını değiştirebilmektedir. BES alışma hayatının sonunda ek gelir sağlamaya y÷nelik, ÷denen katkı paylarının her katılımcı adına ayrıhesaplarda takip edildiği, her katılımcının kendi birikimi oranında gelirelde edebileceği, devletin g÷nlük gözetim ve denetiminde, özel şirketlerce y÷r÷t÷len, gön÷ll÷ katılıma dayalı yeni bir emeklilik sistemidir (Yaman ve Emir, 2012: 55).

T÷rkiye’de BES uygulaması sosyal güvenlik sisteminin zorunlu sigortalarla ilgili programının dışında sisteme destekçi olan ikinci bir programdır ve sosyal güvenlik sisteminde üç÷nc÷ ayak olarak kabul edilmektedir.

BES ile kişiler aktif çalışma yaşamları s÷resince birikimlerini uzun vadeli yatırıma y÷nlendirerek emeklilik d÷nemlerinde ek gelir elde edebilirler. Bu bağlamda BES’in özüne inildiğinde temel iki amacı ortaya çıkmaktadır.

Birinci amacı; bireylerin yaşlılıklarında kullanmaları amacıyla güvenli bir tasarruf yapmalarına olanak sağlamak, bu tasarrufları yönlendirmek, düzenlemek ve teşvik etmektir.

İkinci amacı da; bu tasarrufların güvenli bir şekilde ömür boyu emeklilik maaşı veya toplu para şeklinde geri ödenmesine ilişkin düzenleme ve denetlemenin sağlanmasıdır (Uyar, 2012: 75).

2.3. BES'İN SAĞLADIĞI FAYDALAR

Bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sistemi ikinci emeklilik geliri ile bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artmasına, alt yapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratılarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasına, sosyal güvenliğin kapsamının artmasına ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklanan yükünün azaltılmasına, mali sektörde uzun vadeli fonların artmasına böylece mali sektörün daha sağlıklı işlemesine, enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlamasına, kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaları ve spekülasyonların azalmasına, sermaye piyasasının derinleşmesine olanak sağlayacak bir özel emeklilik sistemidir.

BES'ten beklenen faydalar aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

Sistem, uzun vadeli altyapı yatırımları için gerekli fonları sağlayacak ve istihdamı artıracaktır.

Kamunun uzun vadeli borçlanma olanağını olumlu etkileyecektir.

Piyasalardaki kısa vadeli spekülasyon baskıları azaltacaktır.

Ulusal tasarruf eğilimini artıracaktır.

Emekliliğe yönelik tasarrufların mali sisteme akması ile kayıtlılığı teşvik edecektir.

Sermaye piyasalarının derinleşmesine katkıda bulunacaktır

Bireylere güvenli, avantajlı, yatırımlarını kontrol edebilecekleri ve hesaplarına kolaylıkla ulaşabilecekleri ürünler sunacaktır (Zor, 2008, 15).

Bireysel emeklilik şirketleri, topladıkları birikimleri, oluşturdukları emeklilik fonları vasıtasıyla ekonominin hizmetine sunmaktadırlar. Bu fonlar, büyüklükleri sebebiyle tüm dünyada önemli kurumsal yatırımcılar olarak kabul edilmektedirler. Finansal piyasalarda değerlendirilen emeklilik fonları ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak ekonomik kalkınmaya katkı yapabilir, sermaye piyasasına kaynak sağlayarak piyasaların gelişmesi ve derinleşmesine katkıda bulunabilir ve kamu ve

özel sektörün borçlanma olanaklarını kolaylaştırabilir. Bu bağlamda BES'in ekonomik sistem ve finansal piyasalar içinde önemli bir işlev üstlendiği söylenebilir (Büyükkara ve Balcı, 2014: 4).

BES; ulusal tasarruf eğiliminin ve yatırım sistemi ikinci emeklilik geliri ile bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artmasına, yatırımlara kaynak yaratılarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasına, sosyal güvenliğin kapsamının artmasına ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklanan yükünün azaltılmasına, mali sektörün daha sağlıklı işlemesine, kayıtlı ekonominin teşvik edilmesine, istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlanmasına, kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaların azalmasına ve sermaye piyasasının derinleşmesine olanak sağlar (Uyar, 2012: 74).

Yapılan bu düzenlemeler ile henüz bireysel emeklilik fonlarının büyüklükleri ve bireysel emeklilik fonlarının Gayri Safi Milli Hasılaya oranları uluslararası seviyelere ulaşmamış olmakla birlikte, müşteri memnuniyetini arttıracak ve sisteme girişleri teşvik edeceği düşünülen kesinti oranları şimdiden uluslararası seviyelere yaklaşmış durumdadır (T.C Kalkınma Bakanlığı, 2013; 62).

Tüm bu düzenlemelerin temelinde yatan neden, BES'in büyümesine katkı sağlamak, büyüme ivmesini devam ettirmektir (Delican, 2016: 18).

Genel olarak bakıldığında BES'in yararlarını ekonomiye olan faydaları ve doğrudan katılımcılara sağladığı faydaları olarak ikiye ayırmak mümkündür. BES'in ekonomiye sağladığı faydalar;

Ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratmak. Uzun vadeli fonların artması ile ekonomide mali sektörün daha rahat ve sağlıklı işlemesine yardımcı olmak,

Altyapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak oluşturarak yeni iş ve istihdam olanakları yaratmak,

Ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak,

Enflasyonla mücadelede ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlamak,

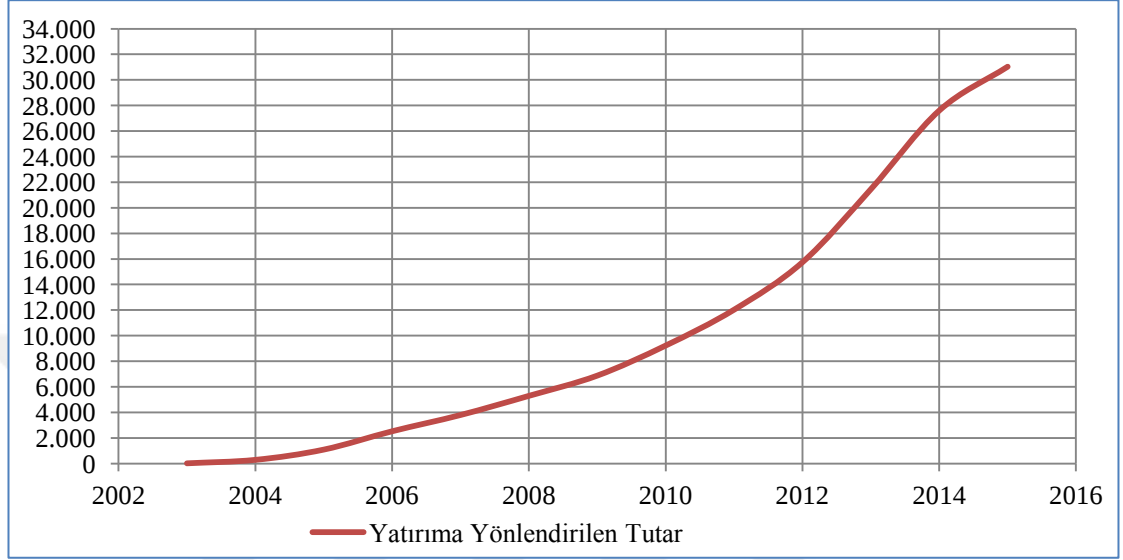
Sosyal güvenliğin kapsamının artmasını ve kamunun sosyal güvenlik kaynaklanan yükünün azaltılmasını sağlamak,

Finansal sisteme uzun vadeli fon arzının artmasıyla faiz oranlarının düşmesine, bunun sonucunda kamu kesiminin daha uzun vadeli ve düşük faiz oranından borçlanmasına olanak tanımak,

Kurumsal yatırım stratejileri ile piyasalardaki dalgalanmaları ve sermaye piyasalarını derinleştirmek,

İstihdamı artırmak şeklinde sıralanabilir (İşseveroğlu ve Hatunoğlu, 2012: 162).

Şekil 14: Yatırılan Tutarların Yatırıma Katkısı

Kaynak : <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Şekil 14'te katılımcıların yıllar itibari ile yatırdıkları tutarların, yatırıma katkısı 2003'ten günümüze her yıl arttığı görülmektedir.

BES'in avantajlarından biri olan özel emeklilik fonları aracılığıyla toplanan kaynak miktarının artması da, sistemin öngördüğü iktisadi hedeflerin gerçekleştirilmesi bakımından gerekli koşul olmakla birlikte tek başına yeterlilik arz etmez.

Sistemin bu alandaki etkinliğini belirleyecek olan en önemli unsurlardan biri de fonların portföy dağılımı ve bu dağılımın ekonomide doğuracağı sonuçlara ilişkindir (N.Oktayer ve A.Oktayer, 2007: 72).

BES'in doğrudan katılımcılarına sağladığı yararlar ise;

Bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerini yükseltmek,

Bireylerin aktif çalışma döneminde güvenli bir şekilde tasarruf yapmasını sağlamak ve bu tasarrufların emeklilik döneminde ek gelir olarak kullanılmasına olanak vermek,

Tasarrufları teşvik etmek, yatırıma yönlendirmek ve düzenlemek,

Emekli aylığı ve/veya toptan geri ödeme yoluyla katılımcılara emeklilik dönemlerinde ek gelir sağlanarak, refah düzeylerini artırmak, şeklinde sıralanabilir (Uyar, 2012: 78).

BES'in iktisadi anlamda kendisinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilmesinin en önemli şartlarından biri, katılımcı sayısının yüksek olması ve sistemdeki toplam birikimin anlamlı bir düzeye ulaşabilmesine bağlıdır. Katılımın tamamıyla gönüllü esaslara dayalı olduğu uygulamalarda, sisteme girişi özendirici nitelikteki teşvikler büyük önem taşır. Gönüllü katılımın esas alındığı Türkiye uygulamasında da, dünya genelinde olduğu gibi, sistemin gelişimi devlet tarafından sağlanan vergisel teşviklerle desteklenmektedir (N.Oktayer ve A.Oktayer, 2007: 63).

Böylece BES ekonominin yanı sıra katılımcılarına uygulanan vergi indirimi ve emeklilik fonlarının vergi muafiyeti ile de önemli avantajlar sağlamaktadır. Devlet BES'te biriken paranın bir kısmını vergi indirimi olarak geri vermektedir.

BES'te üç aşamada vergi avantajı ile de desteklenen bir sistemdir (Büyükkara ve Balcı, 2014: 5).

Katkı paylarının ödenmesi aşamasında vergi avantajları;

Ücretli çalışanlar, bireysel emeklilik sistemine kendisi ve/veya eşi adına ödedikleri katkı paylarının ödendiği ayda elde ettikleri ücretlinin % 10'unu ve yıllık asgari ücretin toplam tutarını aşmayan kısmını gelir vergisi matrahından düşebilirler (Çolak, 2012: 90).

Beyana tabi gelir vergisi mükellefi olanlar, BES'e kendisi ve/veya eşi adına ödedikleri katkı paylarının yıllık tutarı, beyan ettiğiniz yıllık gelirin % 10'unu ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşmayan kısmını gelir vergisi matrahından düşebilirler.

İşverenler ise çalışanlarının adına BES'e ödedikleri katkı paylarını yukarıda belirtilen sınırlar dahilinde kurumlar vergisi matrahından düşebilirler (Yaman ve Emir, 2012: 66).

Katkı paylarının değerlendirilmesi sırasında vergi avantajları;

Emeklilik yatırım fonları kurumlar vergisinden muaftır.

Emeklilikte geri ödeme sürecinde vergi avantajları;

Emeklilikte dönem sonunda BES'den emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerde birikimlerin % 25'i vergiden istisnadır.

Kalan kısım üzerinden % 5 oranında stopaj yapılarak ödeme yapılır.

Sistemin amaçları genel olarak değerlendirildiğinde, ekonomik amaçların sosyal amaçlardan daha ağır bastığı ve öncelikli olduğu şeklinde bir sonuç çıkmaktadır. Bu da göstermektedir ki, sistemden beklentiler daha çok ekonomik sonuçlarla ilgilidir (Uyar, 2011: 38).

Yeni BES düzenlemeleri ile yetkili organlarınca karar alınması kaydıyla, üyelerine veya çalışanlarına emekliliğe yönelik taahhütte bulunan dernek, vakıf, sandık, tüzel kişiliğe haiz meslek kuruluşu veya sair ticaret şirketleri nezdinde 16.04.2012 tarihi itibarıyla mevcut bulunan emeklilik taahhüt planları kapsamındaki yurt içi ya da yurt dışındaki birikimler ve taahhütlere ilişkin tutarların (plan esaslarına göre aktarım tarihine kadar mutaat yapılan ödemeler nedeniyle oluşanlar dahil), 31.12.2015 tarihine kadar kısmen veya tamamen bireysel emeklilik sistemine aktarılabilecekleri hüküm altına alınmıştır (Atakan, 2013: 4).

BES' in avantajlarından birisi olan Devlet Katkı Payı (DKP) yöntemi ile BES'e giriş hızlanmış, BES'in yayılmasına olumlu bir etki yapmıştır.

2.3.1. BES'de Devlet Katkı Payı Yöntemi

Devlet katkısı, 6327 sayılı Kanun'un 29.maddesi ile 4632 sayılı Kanuna eklenen Ek madde 1 ile düzenlenmiştir. Buna göre, bireyler tarafından bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının belirli bir yüzdesi devlet katkısı olarak birey adına açılan hesaba yatırılacak ve belirli şartlar dahilinde hak kazanılacaktır.

Devlet katkısı, 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren katılımcılar tarafından ödenen katkı paylarının maksimum %25'i oranında devlet tarafından katılımcının emeklilik hesabına ödenen tutardır. 2014 sonu itibarı ile toplam 3.922.603 katılımcının, 4.876.967 adet sözleşmesine, 3.236.666.628 TL devlet katkısı ödenmiştir. 2014 yılı içinde ise 3.456.433 katılımcının, 4.234.145 adet sözleşmesine ödenen devlet katkısı tutarı 1.866.734.511 TL'dir (EGM, 2015: 50).

Katılımcı adına ödenen katkı payının ilgili yıla ilişkin brüt asgari ücret tutarının toplamı ile sınırlı olmak kaydıyla, %25'i devlet katkısı olarak hesaplanır.

Tablo 8'de devlet katkısının hesaplanması 2017 yılı için örnek olarak verilmiştir.

Tablo 8: DKP Hesaplama Sistemi

DKP HESAPLAMA SİSTEMİ	İLK 6 AY	İKİNCİ 6 AY	TOPLAM
Yıllık Brüt Asgari Ücret (2017 Yılı)	10.665,00	10.665,00	21.330,00
Bir Katılımcı İçin Maksimum Devlet Katkısı (% 25)	2.666,25	2.666,25	5.332,50

2017 yılı brüt asgari ücret 1.777,50 TL dir. Aylık olarak 444,38 TL maksimum DKP verilmektedir. Devlet katkısı tutarına ilişkin üst sınır katılımcı bazında uygulanmaktadır. Aynı dönemde birden fazla sözleşmesine katkı payı ödeyen katılımcının ödediği toplam katkı payı tutarı için hesaplanan devlet katkısı tutarı, ilgili ayda sözleşme başına ödenen katkı payının ağırlığına göre sözleşmelerine dağıtılmaktadır. Bir takvim yılı içinde ödenen ve devlet katkısı hesaplamasında dikkate alınacak katkı payı tutarı, yıllık brüt asgari ücret kadardır.

Bir kişinin farklı şirketlerden üç ayrı Bireysel Emeklilik sözleşmesi yaptırdığını varsayalım;

Tablo 9: DKP Hesaplama Sisteminde Katkı Payları

Sözleşme/Asgari Ücret Bilgileri	Ödeme	Devlet Katkı Payı	Olması Gereken Katkı Payı
A Sözleşmesine Ödenen Katkı Payı	700,00	175,00	138,25
B Sözleşmesine Ödenen Katkı Payı	750,00	187,50	148,13
C Sözleşmesine Ödenen Katkı Payı	800,00	200,00	158,00
Sözleşmeler Toplamı	2.250,00	562,50	444,38
2017 Aralık Ayı Asgari Ücret	1.777,50	444,38	444,38

A Sözleşmesi için hesaplama; $562,50 * (700/2.250) = 138,25$ TL

B Sözleşmesi için hesaplama; $562,50 * (750/2.250) = 148,13$ TL

C Sözleşmesi için hesaplama; $562,50 * (800/2.250) = 158,00$ TL şeklindedir.

Bireyler tarafından bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı paylarının %25' ine karşılık gelen tutar, Emeklilik Gözetim Merkezince (EGM) devlet katkısı olarak bireysel emeklilik şirketleri tarafından iletilen bilgiler esas alınarak hesaplanır ve Hazine Müsteşarlığı bütçesine konulan ödenekten katılımcıların ilgili hesaplarına şirketler aracılığıyla aktarılmak üzere emeklilik gözetim merkezine ödenir (6327 sayılı Kanun md. 29). Devlet katkısı hesaplamasında esas alınacak tutar, yalnızca bireyler tarafından ödenen katkı payı tutarı için geçerlidir, işverenler tarafından birey adına bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı payı tutarı için devlet katkısı

hesaplanmaz. Bireyler tarafından bireysel emeklilik hesabına ödenen katkı payına yapılacak devlet katkısı miktarının sınırsız olması düşünülemez. Bu amaçla 4632 sayılı kanuna, 6327 sayılı kanunun 29.maddesi ile eklenen Ek madde 1 ile getirilen hükme göre; bir katılımcı için bir takvim yılında ödenen katkı paylarının toplamı, ilgili takvim yılına ait hesaplamaya ilişkin dönemin sona erdiği tarihte geçerli brüt asgari ücretin hesaplama dönemine isabet eden toplam tutarını aşamaz. Yine bu kanun hükmüne göre; devlet katkısı, katkı payı ödemelerinden ayrı olarak takip edilecektir ve devlet katkı payları Hazine Müsteşarlığınca belirlenen yatırım araçlarıyla yatırıma yönlendirilecektir. Bu yönlendirmede katılımcının insiyatifi dikkate alınmayacaktır.

01.01.2013 tarihi itibarıyla yürürlüğe girecek devlet katkısı uygulamasında, bireyler tarafından bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları üzerinden elde edilen devlet katkısı ve getirilerinin hak kazanılmasına ilişkin kanun hükmüne göre;

En az 3 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %15'ine,

En az 6 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %35'ine,

En az 10 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %60'ına,

BES'ten emeklilik hakkı kazananlarla bu sistemden vefat veya maluliyeti nedeniyle ayrılanlar, devlet katkısı ve varsa getirilerinin tamamına, hak kazanırlar.

Vefat veya maluliyet durumları hariç olmak üzere sistemden emekli olmadan ayrılanlara yapılan devlet katkısı veya getirilerinin hak kazanılmayan kısımları ise genel bütçeye gelir kaydedilir (6327 sayılı Kanun md. 29). Kanun hükmünden anlaşılan şudur ki; yeni BES'te uygulanacak devlet katkısı uygulaması, ancak emeklilik halinde tam anlamıyla bir destek sağlamaktadır BES'te 3 yıldan az kalınması durumunda ise devlet katkısından yararlanılamayacaktır (İnneci, 2013: 107).

Devlet katkısı uygulamasının başladığı 01.01.2013 tarihinden önce BES'e kayıtlı olup, ödedikleri katkı paylarını matrahtan indirebilen katılımcıların devlet katkısı hak ediş sürelerinin farklı bir uygulaması söz konusudur. Bu katılımcılara, yeni BES'te en az 3 yıl kalmak koşuluyla bir defaya mahsus olmak üzere devlet katkısı hak ediş sürelerine;

Sistemde 3 yıldan fazla, 6 yıldan az bulunanlara 1 yıl,

Sistemde 6 yıldan fazla, 10 yıldan az bulunanlara 2 yıl,

Sistemde 10 yıldan fazla bulunanlara ise 3 yıl, ilave edilir (6327 sayılı Kanun Geçici 2.md.).

Örneğin; 01.01.2005 tarihinden itibaren bireysel emeklilik hesabına katkı payı ödeyen bir katılımcı 01.01.2018 tarihinde BES'ten çıkmak isterse devlet katkı ve

getirilerinin %35'ini almaya hak kazanacaktır. Çünkü, 01.01.2013 tarihinden önce sistemde kaldığı 8 yıl için bir defaya mahsus olmak üzere devlet katkısı hak ediş süresine 2 yıl eklenecek ve 01.01.2013-01.01.2018 tarihleri sistemde bulunduğu 5 yıl dikkate alındığında, devlet katkısına hak kazanmaya esas toplam süre 7 yıl olacaktır. 6327 sayılı kanunun ile 4632 sayılı kanuna eklenen Ek madde 1'e göre devlet katkısı ve varsa getirilerinin %35'ine hak kazanacaktır.

29.05.2012 tarihi itibarıyla BES'te olup 29.06.2012 tarihinden itibaren 2 yıl içinde (29.06.2014 tarihine kadar) bir emeklilik sözleşmesini birikimlerini alarak sonlandıran katılımcıların, 31.12.2014 tarihine kadar ödeyeceği katkı payları için ise devlet katkısı ödenmeyecektir (6327 sayılı Kanun Geçici 2.md.).

Bireysel emeklilik hesabınızdaki fon paylarından sistemde bulunduğunuz ay sayısı ile brüt asgari ücret tutarının çarpımına karşılık gelen birikim tutarı ve bireysel emeklilik sisteminden emekli olunması durumunda yapılan yıllık gelir sigortası ödemeleri; haciz, rehin veya iflas tarihinde geçerli brüt asgari ücret tutarına kadar olan kısmı (nafaka borçları hariç olmak üzere) haczedilemez, rehnedilemez ve iflas masasına dahil edilemez.

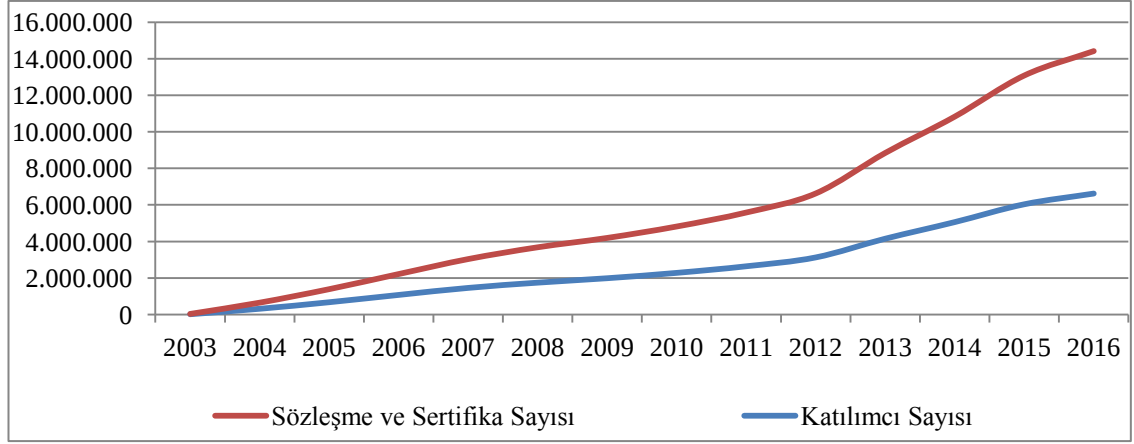
Aynı şirkette veya farklı şirketlerde birden fazla hesap varsa, haczedilemeyecek tutar tüm hesaplarındaki toplam tutar üzerinden yapılır. İşveren grup emeklilik sözleşmesine bağlı olarak açılmış hesap varsa; birikimler hak kazanma süresi sonuna kadar hesaplama dahil edilmez.

2.4. BES'İN TÜRKİYE'DE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Türkiye'de BES, Avrupa ve Amerika uygulamaları incelenerek, her iki sistemin uygulamada başarılı ve pratik yönleri örnek alınarak oluşturulmuştur. Günümüzün birçok gelişmiş ülke ekonomilerinin yüksek refah düzeyine ulaşmasında, sistem önemli bir fonksiyon üstlenmiştir.

Bu bölümde Türkiye'de BES'e dahil olan değişkenlere ait frekans dağılımları ve grafiksel gösterimleri verilecektir.

Şekil 15: Yıllar İtibariyle Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısı Artışı

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Şekil 15 incelendiğinde hem sözleşme ve hem de katılımcı sayısının sürekli artışta olduğu görülmektedir. Şekil 15'in rakamsal olarak değerleri Tablo 10'da verilmektedir. Tablo 10 incelendiğinde katılımcı sayısının yanında ayrıca sözleşme sayısında artmaktadır.

Tablo 10: Yıllar İtibariyle BES Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısı

Katılımcı/Yıllar	Katılımcı Sayısı	Sözleşme ve Sertifika Sayısı
2003	15.245	16.812
2004	314.257	334.557
2005	672.696	714.146
2006	1.073.650	1.141.428
2007	1.457.754	1.576.273
2008	1.745.354	1.933.266
2009	1.987.940	2.203.886
2010	2.281.478	2.534.840
2011	2.641.843	2.939.878
2012	3.128.130	3.496.377
2013	4.153.055	4.687.675
2014	5.062.659	5.767.312
2015	6.038.432	7.040.375
2016	6.625.759	7.789.185

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Türkiye’de BES, 2003 yılından itibaren uygulamaya başlanmıştır. Bu yıldan itibaren yıllık olarak “KATILIMCI SAYISI” ve “SÖZLEŞME VE SERTİFİKA SAYISI”

Tablo 10'da gösterilmiştir. İki veri arasındaki fark bazı katılımcıların farklı iki şirkette BES yaptırmış olmalarından kaynaklanmaktadır.

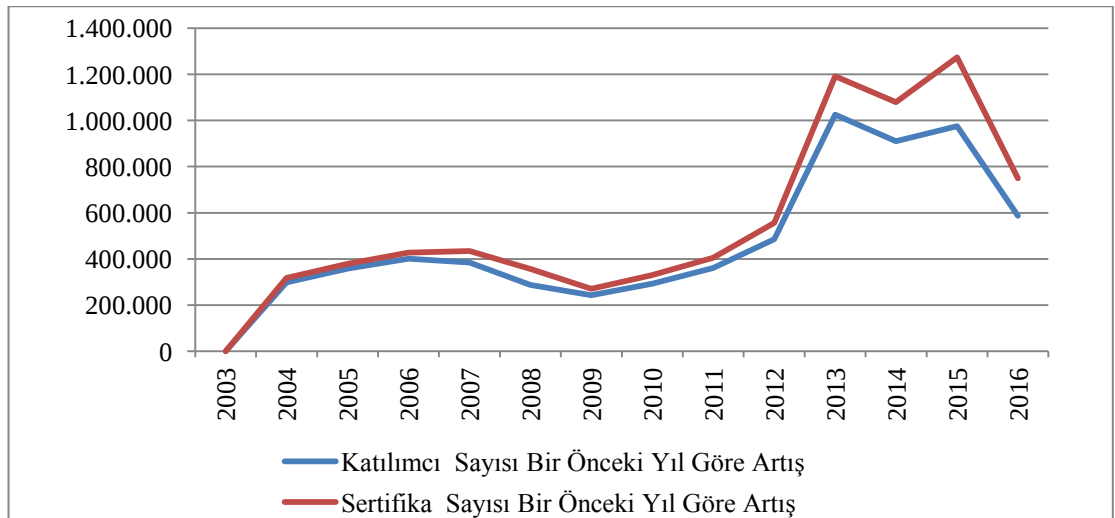
Tablo 11: Katılımcı Sayısı ve Sözleşme Sayısının Bir Önceki Yıla Göre Artışı

Katılımcı/Yıllar	Katılımcı Sayısı Bir Önceki Yıl Göre Artış	Sertifika Sayısı Bir Önceki Yıl Göre Artış
2003	0	0
2004	299.012	317.745
2005	358.439	379.589
2006	400.954	427.282
2007	384.104	434.845
2008	287.600	356.993
2009	242.586	270.620
2010	293.538	330.954
2011	360.365	405.038
2012	486.287	556.499
2013	1.024.925	1.191.298
2014	909.604	1.079.637
2015	975.773	1.273.063
2016	587.327	748.810

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Tablo 11 incelediğinde, özellikle 2013 yılından sonra artış hızlı olmaktadır. Bunun da temel nedeni, 2013 yılından sonra % 25 devlet katkısıdır.

Şekil 16: Bir Önceki Yıla Göre Katılımcı Sayısı ile Sertifika Sayısı Karşılaştırması

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

BES ilk başladığı tarihten 2013 yılına kadar her yıl 250.000 - 350.000 kişi aralığında yeni katılım olurken, devlet katkısının başladığı 2013 yılından sonra bu rakam %100'den fazla artış göstermiştir.

Bireysel emekliliğin ekonomiye faydaları hakkında devletin uzun vadeli borçlanma ile ekonomiye katkı sağladığını belirtmiştik. Bu konu Tablo 12'de verilerle daha net anlaşılmaktadır.

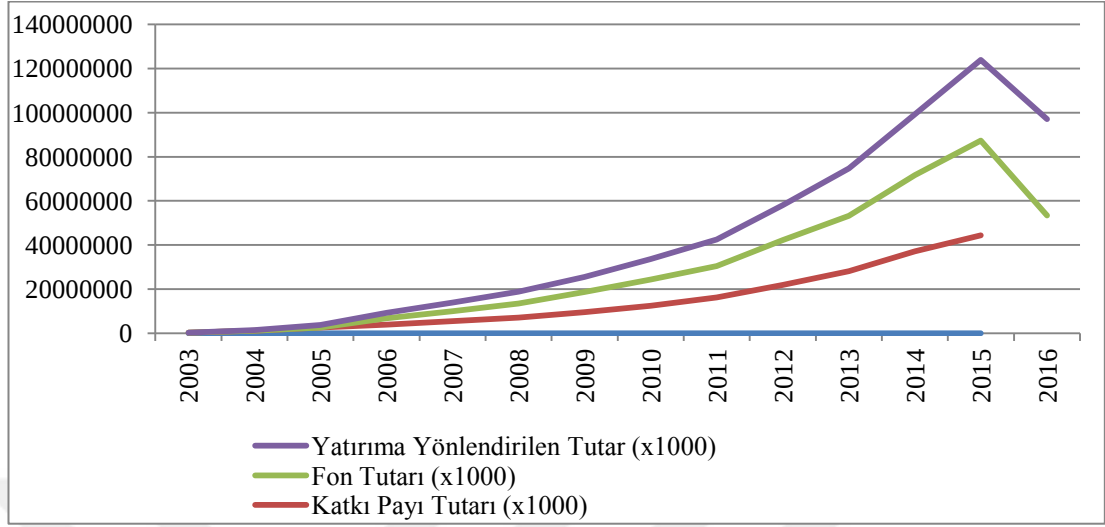
Tablo 12: Yıllar İtibarı İle Katkı Payı-Fon ve Yatırıma Yönlendirilen Tutarlar

Tutar/Yıllar	Katkı Payı Tutarı (x1000)	Fon Tutarı (x1000)	Yatırıma Yönlendirilen Tutar (x1000)
2003	5.867	0	5.693
2004	288.326	0	276.287
2005	1.117.234	0	1.078.630
2006	2.592.509	2.814.939	2.512.374
2007	3.917.061	4.566.383	3.786.517
2008	5.467.696	6.372.757	5.284.207
2009	7.102.008	9.097.436	6.869.993
2010	9.515.230	12.011.987	9.221.131
2011	12.393.689	14.329.772	12.028.486
2012	16.177.758	20.346.290	15.741.037
2013	21.921.860	25.145.718	21.455.900
2014	28.112.842	34.576.521	27.610.282
2015	37.119.096	42.979.057	36.549.379
2016	44.351.387	53.409.339	43.720.676

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Tablo 12'de, BES de, yatırılan katkı paylarının, yatırıma yönlendirilen tutarları göstermektedir. Özellikle 2013 yılından sonraki hızlı artış dikkat çekmektedir. 2013 yılında % 25'lik devlet katkı payının ekonomiye katkısı açıkça görülmektedir.

Şekil 17: BES Katkı Payı – Fon-Yatırıma Yönlendirilen Tutarlar

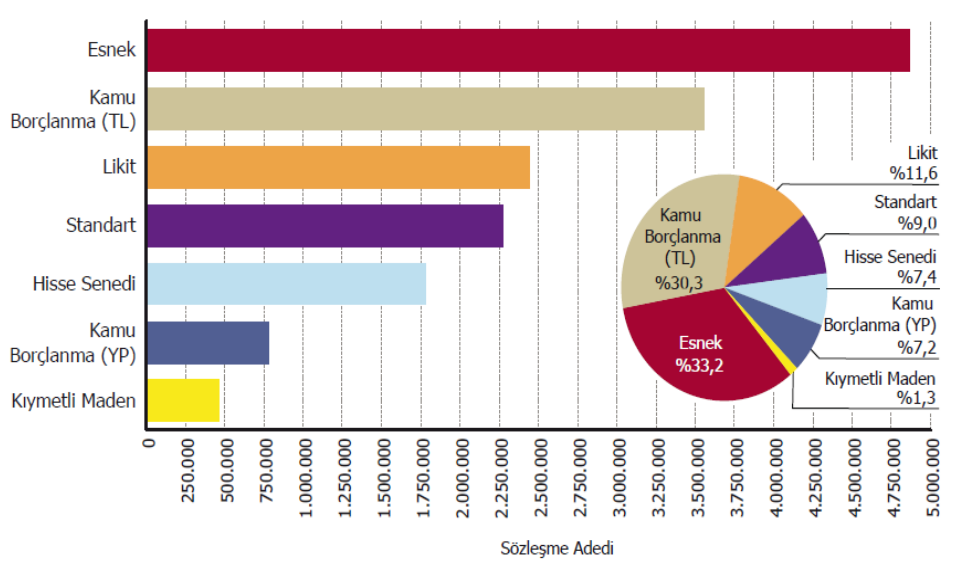

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

Tablo 12’de “KATKI PAYI TUTARI” (X 1000) kişinin aylık yatırdığı tutarlar toplamını göstermektedir. Artışlar Şekil 17 ile daha net görülmektedir.

Şekil 18’de ise katılımcıların fon dağılımları bulunmaktadır. Katılımcıların %30’u Kamu Borçlanma senetlerinde fonlarını değerlendirmek istemektedirler. Bu da kamunun uzun vadeli borçlanması anlamına gelmekte olup, ekonomik açıdan son derece faydalıdır.

Şekil 18: Katılımcıların Fon Grubu Tercihleri

Kaynak: Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2015, EGM

2.5. BES’TE YENİ DÖNEM: OTOMATİK KATILIM

“Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile, gönüllülük esasına dayalı olan BES değiştirilmiştir. Her ne kadar adına “Zorunluluk Esasına Dayalı” sistemi diye belirtilse bile uygulama sistemi olarak “Otomatik Katılım Esasına (Sisteminde) Dayalı BES’ dir.

2.5.1. Otomatik Katılım Esasına Dayalı BES

Türkiye’de 10.08.2016 tarih, 6740 kanun no ile kabul edilmiştir. Bu yasa ile çalışanlar otomatik olarak bir emeklilik planına dahil edileceklerdir. Zorunlu katılımdan ayıran özellik ise, çalışan kişi otomatik olarak dahil edilmesine karşın, eğer isterse iki ay içinde BES’ten çıkabilecektir.

Söz konusu yasa işyeri bazlı özel emeklilik planlarına yönelik bir uygulama olan otomatik katılım, çalışanların otomatik olarak bir emeklilik planına dahil edilmesi ve ilgili kişilere belirli şartlar çerçevesinde plandan çıkma imkanı verilmesi esasına dayanıyor. 2013 yılında %25’lik devlet katkısı uygulamasıyla “BES 3.0” olarak adlandırılan sistem, otomatik katılımı “4.0” a yükseltilecektir (Yıldız, 2016: 31).

2.5.2. BES Otomatik Katılım Genel Gerekçe

Ülkemizde, BES’e işverenler aracılığıyla kurumsal katılımın artırılması sistemin büyümesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çerçevede sisteme kurumsal katılımın artırılması amacıyla ülkemizde otomatik katılım uygulamasından yararlanılması mümkün bulunmaktadır. Bu itibarla, ücret karşılığı tüm bağımlı çalışanların (kamu görevlileri ile işçiler) sisteme otomatik dahil edilmesi ve bu şekilde sisteme dahil edilen çalışanlara belirli bir süre içinde cayma hakkı tanınması öngörülmektedir. Uygulama kapsamına girecek işyerleri ile çalışanların ücretlerini dikkate alarak uygulama başlangıç tarihlerini belirlemede Bakanlar Kuruluna yetki verilmektedir.

Tablo 13: Brüt Ulusal Tasarrufların Seyri

% GSYH	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dünya	24,37	25,23	25,61	25,58	25,83	25,63
Avrupa Birliği	20,49	21,38	20,94	21,05	21,20	21,68
Gelişmiş Ülkeler	20,30	20,79	21,18	21,41	21,69	21,89
Gelişmekte Olan Ülkeler	32,11	32,93	32,81	32,07	32,20	31,39
Türkiye	13,40	13,95	14,05	12,91	14,75	15,63
ABD	15,09	15,69	17,71	18,24	18,83	18,73
İtalya	17,06	17,38	17,43	17,85	18,22	18,91
Brezilya	18,37	18,87	18,40	18,93	16,74	16,36
Fransa	21,08	22,22	21,45	21,50	21,23	21,35
Meksika	21,56	21,12	21,66	19,26	19,63	19,89
Japonya	23,83	22,39	21,86	22,06	22,35	25,33
Şili	24,09	22,54	21,93	20,77	20,87	20,39
Kore	34,66	34,51	35,16	35,32	35,14	35,66
Malezya	33,47	34,08	30,92	29,42	29,29	28,03
İsviçre	38,81	34,65	34,43	33,70	32,25	33,27
Çin	51,19	49,16	48,99	48,05	47,96	46,00

Kaynak: T.C Başbakanlık Kanunlar Kararlar Genel Müdürlüğü, 2016

Ülkemizde tasarruf oranları, dünyadaki tasarruf oranları ile karşılaştırıldığında, tasarruf konusunda ülkemizin kat edebileceği önemli bir mesafe olduğu öngörülmektedir. Dünya ve Türkiye ölçeğinde ekonomideki brüt ulusal tasarruf oranlarında yıllar itibarıyla kaydedilen gelişmelere Tablo 13'te yer verilmektedir (T.C Başbakanlık Kanunlar Kararlar Genel Müdürlüğü, 2016: 1).

2.5.3. Otomatik Katılım BES Yasası Detayı

BES için yeni bir dönem başlamaktadır. 01.08.2016 tarihinde kabul edilen 25.08.2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren yasanın 3. Maddesi ile söz konusu yasa 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

01.01.2017 tarihinden itibaren otomatik katılım esasına dayalı BES'te "kademeli" geçiş uygulanmaya başlanmıştır. Kademeli sisteme göre;

1. Kademe: 01.01.2017 tarihinden itibaren; 1000 ve üzeri çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları.

2. Kademe: 01.04.2017 tarihinden itibaren; 250-999 çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları. 5018 sayılı kanuna tabi kamu kuruluşları.

3. Kademe: 01.07.2017 tarihinden itibaren; 100-249 çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları.

4. Kademe: 01.01.2018 tarihinden itibaren; 50-99 çalışanı bulunan özel sektör kuruluşları, Mahalli İdareler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri.

5. Kademe: 01.07.2018 tarihinden itibaren; 10-49 çalışanlı işyerleri.

6. Kademe: 01.01.2019 tarihinden itibaren 5-9 çalışanı bulunan işyerleri. otomatik katılıma geçeceklerdir.

Kanun değişikliği ile 01.Ocak.2017 tarihinden itibaren 45 yaş altındaki tüm özel sektör, kamu çalışanlarının tamamı yasadan faydalanacaklardır.

Çalışanların prime esas ücretinin %3 oranında tutar BES için kesilecek. Bakanlar kurulu bu oranı iki kat arttırmaya ve %1'e kadar azaltmaya, veya katkı payına sabit bir limit getirmeye yetkilidir.

Çalışan isterse bunun dışında tutarı arttırabilecektir. Asgari ücretli bir kişiden her ay ortalama 50 TL kesinti yapılırken, 2.000 TL maaş alan kişiden 60 TL kesinti yapılacaktır. % 25 devlet katkısı bu sistemde de devam edecektir.

Çalışan kişinin, BES'e dahil olduğu bildirildikten sonraki 2 ay içinde sözleşmeden cayma hakkı bulunmaktadır. Çalışan kişi sözleşmeden cayacağını 2 ay içinde çalıştığı işyerine bildirmek zorundadır. Cayma süresi içinde, katkı paylarının değer kaybetmeme garantisi vardır. Cayma hakkı olan 2 aylık süre bittikten sonra da sözleşmeyi sonlandırma hakkı her zaman vardır.

Çalışan kişiye tanınan süre olan 2 ay içinde çıkış hakkını kullanmayıp BES'de kalan kişiye devlet bir sefere mahsus olmak üzere 1.000 TL katkı yapacaktır.

Çalışan kişi 56 yaşına geldiğinde BES'den ayrılmayı toplu para almayı kabul etmeyip, yerine gelir sigortası almaya karar verirse, toplu para tutarının %5 kadar daha devlet katkı yapacaktır.

Cayma hakkını kullanan kişi katkı payını ve eğer varsa yatırım gelirini 10 iş gününde alabilecektir.

Cayma hakkı süresince ödenen katkı paylarının fon yönetimince değer kaybından çalıştığı şirket de sorumlu olacaktır.

Cayma hakkını kullanmayan çalışan, katkı payı ödemesine ara verilmesini talep edebilecektir. Talep üzerine, 3 ay katkı payı ödemelerine ara verilir. 3 ay sonunda çalışan tekrar 3 aylık daha talepte bulunabilir. Tekrar talepte bulunmadığı takdirde katkı payı ödemesi devam edecektir.

Çalışan kişi, çalıştığı yerden ayrılıp, yeni bir iş yerine geçtiği takdirde, yeni işyerinde kapsamında bu emeklilik planı varsa, eski işyerindeki kazandığı süre ve kazanımlar yeni yere aktarılacaktır.

Yeni işyerinde emeklilik planı bulunmaması halinde, çalışan talep ederse, önceki işyerinde düzenlenmiş sözleşme kapsamında katkı payı ödemeye devam edebilecektir. Eğer istemez ise bu madde kapsamına göre BES sözleşmesi sonlandırılacaktır. Çalışan bu talebini izleyen ayın sonuna kadar şirkete bildirmek zorundadır.

İşverenin, çalışanlarını dahil edeceği emeklilik planları, Müsteşarlıkça belirlenen, uygun görülen planlarda yapmak zorundadır.

BES katkı payı bedeli, en geç çalışanın ücretinin ödendiği günü takiben işgünü şirkete ödenecektir

İşveren bu tutarı sözkonusu süre içinde ödemez ise veya geç aktarırsa, parasal kayıptan işveren sorumlu olacaktır.

BES için geçerli olan tüm şartlar Otomatik Katılım içinde geçerlidir. Sistem için en az 10 yıl kalan ve 56 yaş koşulunu sağlarsa emekli olabilir. Ancak bu durumda devlet katkı paylarını ve birikimlerini alabilecektir.

Sistemden ilk üç yıl içinde çıkanlar kesinlikle devlet katkısı alamayacaktır.

3-6 yıl arasında çıkanlar, devlet katkısındaki birikimlerinin % 15'ini,

6-10 yıl arasında çıkanlar % 35'ini,

10 yılı tamamlayanlar (emeklilik öncesine kadar) % 60'ını alabilecektir.

Emeklilik hakkı ile ayrılma durumunda % 100'ünü alabilecektir.

İşveren hangi emeklilik planı ile anlaşmışsa çalışan o emeklilik planına girebilecektir.

Çalışanların birikimleri emeklilik fonlarında olmak zorunda ve bu tutarlar devlet güvencesindedir. İşveren yaptığı kesintiyi kasada tutma hakkı yoktur. Bu durum Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığınca denetlenecektir.

Otomatik sisteme katılım zorunlu olacak ve 45 yaş altındaki tüm çalışanlar işverenler tarafından otomatik sisteme dahil olacaklardır. Ancak çalışan 2 ay sonra sistemden çıkabilecek.

İsteyen otomatik katılım da kalabilecektir. Ancak bu şekilde iki BES'i olacak. Devlet otomatik katılımı olan ve ikinci BES'i olanlara da 1.000 TL lik katkı yapacaktır.

Önceden BES'i olanlar, iptal ettirip, otomatik katılımlı BES'e aktarım yapamayacaktır.

Sunulan emeklilik planlarında, şirketlerce işletim gider kesintisi dışında başka bir kesinti yapılamıyacaktır.

Tüm işlemlerin sorumluluğu işverende olacaktır. İşverenin ihlallerinde, her bir ihlal için 100 TL idari para cezası uygulanacaktır (Kafesoğlu, 2016: 24).

2.5.3.1.Otomatik Katılıma Sistemi Beklenen Kişi Sayıları

Otomatik Katılım Sistemi (OKS) yasası gereği kademeli geçiş uygulanacaktır. Ekim-2017 tarihi itibarıyla çalışan sayıları aşağıda görülmektedir.

Tablo 14: SGK Kapsamında Zorunlu Sigortalı Sayıları

4/a Kapsamında Zorunlu Sigortalılar	4/b Kapsamında Zorunlu Sigortalılar	4/c Kapsamında Zorunlu Sigortalılar	Toplam
14.644.895	2.768.836	2.976.497	20.390.228

Kaynak:(http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri)

4/a kapsamında zorunlu sigortalılar; herhangi şahıs veya tüzel işyerinde çalışan SGK kapsamına dahil olan kişilerin sayısıdır. 2008 yılında SGK birleşmeden önceki adı SSK'dır.

4/b kapsamında zorunlu sigortalılar; herhangi bir şahıs veya tüzel işyeri sahipleridir. 2008 yılında SGK birleşmeden önceki adı BAĞ-KUR dur. Bu kişiler OKS dahil değildirler. Kişiler isterler ise OKS'ye değil BES 'e dahil olabilirler.

4/c kapsamında zorunlu sigortalılar; herhangi bir kamu kuruluşunda çalışan ve eski adı Emekli Sandığı'na tabi olan çalışanların sayılarıdır.

4/a kapsamında sigortalı sayısı içinde, bir işyerindeki çalışan sayısı 1 ile 4 arasında işyerleride dahildir. Fakat OKS'de bu kişiler dahil değildir. Bu sebeple, Tablo 14'de belirtilen 4/a çalışan sayısını OKS'ye dahil olacak kişi sayısı olarak düşünmemek gerekir.

4/a kapsamında zorunlu sigortalı sayılarının Ekim-2017 sonu itibarıyla, işyeri büyüklüklerine göre dağılımı Tablo 15'te görülmektedir.

Tablo 15: 4/a Kapsamı Çalışanların İşyeri Büyüklüklerine Göre Dağılımı (Ekim-2017)

OKS Dahil Değil		2018-2019 Yılı OKS Dahil Olacaklar		2017 Yılında OKS Dahil Olanlar	
İşyeri Büyüklüğü	Çalışan Sayısı	İşyeri Büyüklüğü	Çalışan Sayısı	İşyeri Büyüklüğü	Çalışan Sayısı
1 Kişi	652.048	4-9 Kişi	2.332.680	100-249 Kişi	1.851.622
2-3 Kişi	1.189.871	10-49 Kişi	4.286.671	250-999 Kişi	1.986.342
		50-99 Kişi	1.461.438	1000 + Kişi	884.223
Toplam	1.841.919	Toplam	8.080.789	Toplam	4.722.187

Kaynak:(http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri)

01.01.2017 tarihinden itibaren 1000 kişi ve üzeri çalışanı bulunan özel sektör kuruluşlarından OKS'ye dahil olması beklenen 884.223 kişidir. 01.04.2017 tarihinden itibaren 250-999 arası çalışanı bulunan işyerlerinden OKS'ye dahil olması beklenen 1.986.342 kişidir. Ayrıca bu tarihte 5018 sayılı kanuna tabi tüm kamu kuruluşları da OKS'ye dahil edilmişlerdir. Tablo 14'te 4/c kapsamından da görüldüğü gibi kamu çalışanı 2.976.497 kişidir. 01.07.2017 tarihinden itibaren 100-249 arası çalışanı bulunan işyerlerinden OKS'ye dahil olması beklenen 1.851.622 kişidir. 2017 yılında toplam 7.698.684kişi OKS'ye dahil olması beklenmektedir.

Ancak, kişilerin 2 ay için cayma haklarının bulunduğu yanında ayrıca istediği zamanda OKS'ye poliçelerini "sonlandırma" haklarının bulunduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

2.5.3.2. OKS 'de Cayma Hakkı ve Sonlandırma Hakkı

OKS'ye dahil olan çalışanlar, emeklilik sözleşmesini imzaladığı günden sonra, ilk katkı payının emeklilik şirketine ödendiği gün çalışana bildirim yapılır. Bu bildirim yapıldıktan sonra 2 ay içinde bir yazılı başvuru ile sistemden çıkabilmektedirler. Cayma süresi içinde katkı paylarının değer kaybetmeme garantisi vardır.

Çalışan kişi cayma talebi, bildirim ulaştıktan 10 iş gününe kadar, katkı payları ve varsa yatırım gelirleri çalışanın hesabına yatırılır.

Bunun yanında 2 ay geçtikten sonra da başvuru yapıp "sonlandırma" hiç bir gerekçe göstermeden, taleplerini belirterek de sistemden çıkılabilmektedir.

Sonlandırma taleplerinde, katkı payları ve varsa yatırım gelirleri 20 iş günü içinde ödenmek zorundadır.

Sistemden cayma veya sonlandırma hakkı ile ayrılanlar tekrar sisteme dahil olmak isteseler bile dahil olamayacaklardır. 2 yıl beklemek zorundadırlar.

Cayma ve sonlandırma hakları ile ilgili Ocak-2017-Kasım-2017 tarihleri arasında veriler Tablo 16'da görülmektedir.

Bu konudaki veriler kamuya kapalı veriler olduğu için Emeklilik Gözetim Merkezi'nden özel izinle alınmıştır. Veriler kaynak olarak kullanılmadan önce Emeklilik Gözetim Merkezine bilgi verilmesi gerekmektedir.

Tablo 16: Özel Sektör-Kamu Sektörü Cayma Hakkı Kullanımı

Sonlanma Dönemi	Kamu Sektörü		Özel Sektör		Toplam
	Cayma Hakkı Kullanımı	Sonlandırma Hakkı Kullanımı	Cayma Hakkı Kullanımı	Sonlandırma Hakkı Kullanımı	
2017.01	25.198		4.145		29.343
2017.02	14.582		930.135		944.717
2017.03	958	99	255.690	31	256.778
2017.04	277.401	222	64.464	6.072	348.159
2017.05	603.956	242	816.138	11.992	1.432.328
2017.06	120.974	1.156	275.027	13.553	410.710
2017.07	13.315	10.838	92.692	26.940	143.785
2017.08	8.005	12.740	577.852	36.512	635.109
2017.09	6.773	7.768	248.944	34.162	297.647
2017.10	11.339	9.584	146.167	55.200	222.290
2017.11	11.024	10.169	111.973	61.857	195.023
Toplam	1.093.525	52.818	3.523.227	246.319	4.915.889

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezinden Özel İzinle Alınmıştır.

Cayma hakkı ve sonlandırma hakkını kullanımında özel sektörden beklenenin üzerinde talep geldiği görülmektedir. Kamu sektöründe Nisan-2017 de başladığı gözününe alınırsa, Mayıs-2017 cayma hakkı kullanımı 603.956 kişidir. Özel sektörde ise durum daha ciddi boyutlardadır. Özellikle toplu olarak girişin bulunduğu Ocak-Nisan ve Temmuz ayından sonraki ay toplu olarak cayma hakkı kullanımı yapıldığı görülmektedir.

Cayma ve sonlandırma kullanım haklarında özel tedbirler alınması gerekmektedir.

Cayma ve sonlandırma hakkını kullanan özel-kamu sektörü çalışanlarının yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 17'de görülmektedir.

Tablo 17: Yaş Gruplarına Göre Cayma+Sonlandırma Hakkı Kullanımı

Sonlanma Dönemi	Kamu 25 Yaş Altı	Özel 25 Yaş Altı	Kamu 25-34 Yaş	Özel 25-34 Yaş	Kamu 35-44 Yaş	Özel 35-44 Yaş	Kamu 45 Yaş	Özel 45 Yaş
2017.01	650	310	18.000	2.739	6.519	1.094	29	2
2017.02	476	129.315	10.649	461.951	3.397	334.867	60	4.002
2017.03	131	55.672	728	117.415	195	81.464	0	1.166
2017.04	16.957	15.732	134.138	32.397	125.445	20.722	1.078	294
2017.05	44.084	117.043	299.929	386.401	257.881	318.272	2.298	3.853
2017.06	12.579	55.955	60.836	128.052	48.148	100.144	492	1.329
2017.07	3.082	30.223	11.949	49.363	8.208	31.885	86	403
2017.08	1.637	117.111	11.022	265.442	6.868	219.731	94	1.829
2017.09	1.879	67.194	7.600	113.709	4.209	90.289	79	792
2017.10	3.723	45.114	11.019	83.121	5.092	54.715	67	476
2017.11	3.976	38.089	11.075	70.743	4.829	44.085	58	379
TOPLAM	89.174	671.758	576.945	1.711.333	470.791	1.297.268	4.341	14.525

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezinden Özel İzinle Alınmıştır.

Özel sektörde 25-34 yaş grubu ve 35-44 yaş grubu cayma ve sonlandırma hakkını kullanımı yüksektir. 25 yaş altı OKS'den çıkma oranında Kamu sektörü çok düşüktür. Özel sektörde ise son derece yüksektir.

25-34 yaş arası özel sektör çalışanlarında OKS'den cayma ve sonlandırma hakkı 11 aylık toplamı 1.711.333 kişidir. Bu kişilerde yine Şubat Mayıs ve Ağustos aylarında toplu olarak ayrılımlar vardır.

35-44 ya arası özel sektörde cayma ve sonlandırma hakkı kullanımı bir önceki grup gibidir. Şubat, Mayıs ve Ağustos aylarında toplu olarak cayma görülmektedir. 11 aylık toplam 1.297.268 kişi cayma ve sonlandırma hakkını kullanmıştır.

Cayma ve sonlandırmalar beklenin çok üzerinde olduğu Tablo 18'de görülmektedir. Tablo 18'de ki verilerden "OKS Kümülatif Toplamı" ve "Kamu+Özel Çıkanların Kümülatif Toplamı" verileri, EGM özel izinle alınmıştır. "Toplam Çalışan Sayısı" verisi ise A ve B sütunlarının toplamından elde edilmiştir.

Tablo 18: Cayma-Sonlandırma Oranları

Cayma ve Sonlanma Dönemi	OKS Kümülatif Toplamı (A)	Kamu+Özel Çıkanların Kümülatif Toplamı (B)	Toplam Çalışan Sayısı (A+B)	CaymaSonlandırmaOranı
2017.01	123.423	29.343	152.766	19,2
2017.02	836.508	974.060	1.810.568	53,8
2017.03	669.126	1.230.838	1.899.964	64,8
2017.04	2.488.534	1.578.997	4.067.531	38,8
2017.05	2.676.536	3.011.325	5.687.861	52,9
2017.06	2.515.627	3.422.035	5.937.662	57,6
2017.07	2.625.041	3.565.820	6.190.861	57,6
2017.08	3.286.856	4.200.929	7.487.785	56,1
2017.09	3.276.616	4.498.576	7.775.192	57,9
2017.10	3.374.242	4.720.866	8.095.108	58,3
2017.11	3.405.826	4.915.889	8.321.715	59,1

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezinden Özel İzinle Alınmıştır.

Cayma ve sonlandırma oranlarının beklenenin çok üzerinde olduğu Tablo 18'de görülmektedir.

Tablo 17'de 25 yaş altı çalışanlardan OKS'den çıkmanın çok az olduğu görülmektedir. Özellikle kamu çalışanlarında çok düşüktür. 25-34 yaş arası kamu ve özel kesim çalışanlardan çıkışların en fazla olduğu yaş aralığıdır. 35-44 yaş aralığında ikinci en yüksek çıkışların yaşandığı yaş aralığıdır.

Kamu kurumlarından çıkışın yüksek olmasının sebepleri arasında özellikle KHK'lar ile 2017 yılında 108.000 civarında ihraçların etkisi yüksektir. Kamu çalışanlarından OKS'den ayrılan kişi sayısı 1.141.251 kişidir. Bu durum genel ayrılanlara etkisi %1 civarında olmasına karşın, sadece kamusal etki olarak %10 civarında etki yapmaktadır.

Özellikle 25-34 ve 35-44 yaş arası özel sektörden çıkışların yüksek olmasının sebepleri arasında, aile geçindirmenin, araba kredisinin, konut kredisinin geri ödemelerinin olması olabilir. Ayrıca OKS'nin çalışan her iki eşten yapılması ile evden normalin 2 katı gelir azalması yaşanmaktadır.

Özel sektörden çıkışın yüksek olmasının bir diğer sebepte, özel sektörde uzun süreli çalışmaya olan güvensizliğin etkisi olduğu düşünülmektedir. Özel sektörde SGK'lı olarak çalışıldığı için ikinci bir emeklilik planına sıcak bakılmadığını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. TÜRKİYE'DE BES'E KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

BES, bireylerin gelir elde ederken düzenli olarak tasarrufta bulunmaları, tasarruf edilen bu birikimlerin fonlarda değerlendirilmesi ile emeklilikte gelir elde edilmesi üzerine kurulmuş bir sistemdir. Sistemin amacı, kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak, bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik döneminde ek bir gelir sağlanarak refah düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratarak istihdamın artırılması ve gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş katkı esasına göre oluşturulan bir emeklilik sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesidir (Karabay ve diğerleri, 2012: 141).

Bir ülkedeki ekonomik ve sosyal yapıdaki değişiklikler ülke vatandaşlarının kararları üzerinde etkilidir. Özellikle yaşanan ekonomik krizler insanların verdikleri bütün kararları etkilemektedir. Kamu sektöründe çalışan kişilerin emeklilik kararları çoğunlukla hükümetlerin oluşturduğu sosyal güvenlik politikaları tarafından elde ettikleri gelir düzeyinde değişiklik olup olmamasına göre belirlenmektedir (Keskingöz, 2016: 127).

Finansal piyasaların yeterince gelişmiş olmadığı ülkelerde bireylerin tasarruflarını finansal sistem dışındaki yatırım araçlarına yönlendirdikleri gözlemlenmektedir. Nitekim, 2010 yılında Türkiye'de Sermaye Piyasası Algı Yatırım Potansiyeli Belirleme Araştırmasına göre, bireylerin %36'sının altın, %22'sinin ise gayrimenkulu öncelikli yatırım aracı olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda, ülkelerin sahip olduğu kültürel yapının da tasarruf oranları üzerinde belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erkiletlioğlu ve diğerleri, 2011: 34).

Özel sektörde çalışan kişilerin emeklilik kararları ise ülkenin içinde bulunduğu durum, işgücü piyasasının koşullarını ve kurumlarını etkilediği gibi emeklilik kararını da etkileyen önemli faktörlerdendir. Ayrıca, eğitim düzeyi, yaş grubu, cinsiyet, tasarruf düşüncesi, sosyal güvenlik şemsiyesi türü, sağlık hizmetlerine erişim ve güvenli gelir sağlama düşüncesi emeklilik kararlarının alınmasında önemli rol oynayan diğer değişkenlerdir. Özel emeklilik sisteminde emeklilik yaşının kamudan emekli olma yaşına göre hem erken olması hem de devletin çalışanlara tasarruf yapmasını sağlamak için verdiği %25 devlet desteği ile birlikte BES'e olan talep artmıştır (Keskingöz, 2016: 128).

T.C Kalkınma Bakanlığının, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), sosyal güvenlik sisteminin sisteminin sürdürülebilirliği ile ilgili olarak, Özel İhtisas Komisyon Raporuna göre; 2012 yılında %1,4 olan BES fonlarının büyüklüğünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya oranının %4'e yükseltilmesi amaçlanmaktadır (T.C.Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı, 2014: xiv).

Plana dönem hedeflerine ulaşmak için temel amaç ve politikalar belirlenmiştir. Bunlar;

- Kayıt dışı istihdam ve kayıtdışı ücretle mücadele edilerek kayıtlı çalışan sayısı artırılacak, prim tahsilatı arttırılacak.
- Kişilerin çalışma hayatında kalarak sisteme prim ödemeleri teşvik edilecek.
- Kadınların işgücüne katılımı ve kayıtlı istihdamı arttırılacak.
- BES katkı payı ödeyenlerin sayısı ve ödenen katkı payı miktarı arttırılacaktır.

BES şirketlerinden 10 yılı doldurarak emekli olanların elde ettikleri maaşlar incelenerek daha yüksek getiriye sahip olan şirketler tercih sebebidir (Genç ve diğerleri, İstanbul: 56).

BES'e evli bireylerin katılımı daha yüksek olmaktadır. Ailenin ortalama gelirlerinin artması, evlenince gelecek için daha planlı olunmak istenmesi gibi nedenler etki etmektedir.

BES'e katılımı etkileyen diğer etken, eğitim durumudur. Eğitim düzeyi arttıkça katılım artmaktadır. Kişilerin gelecek için planları, kaygıları eğitim düzeylerine göre farklılaşmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

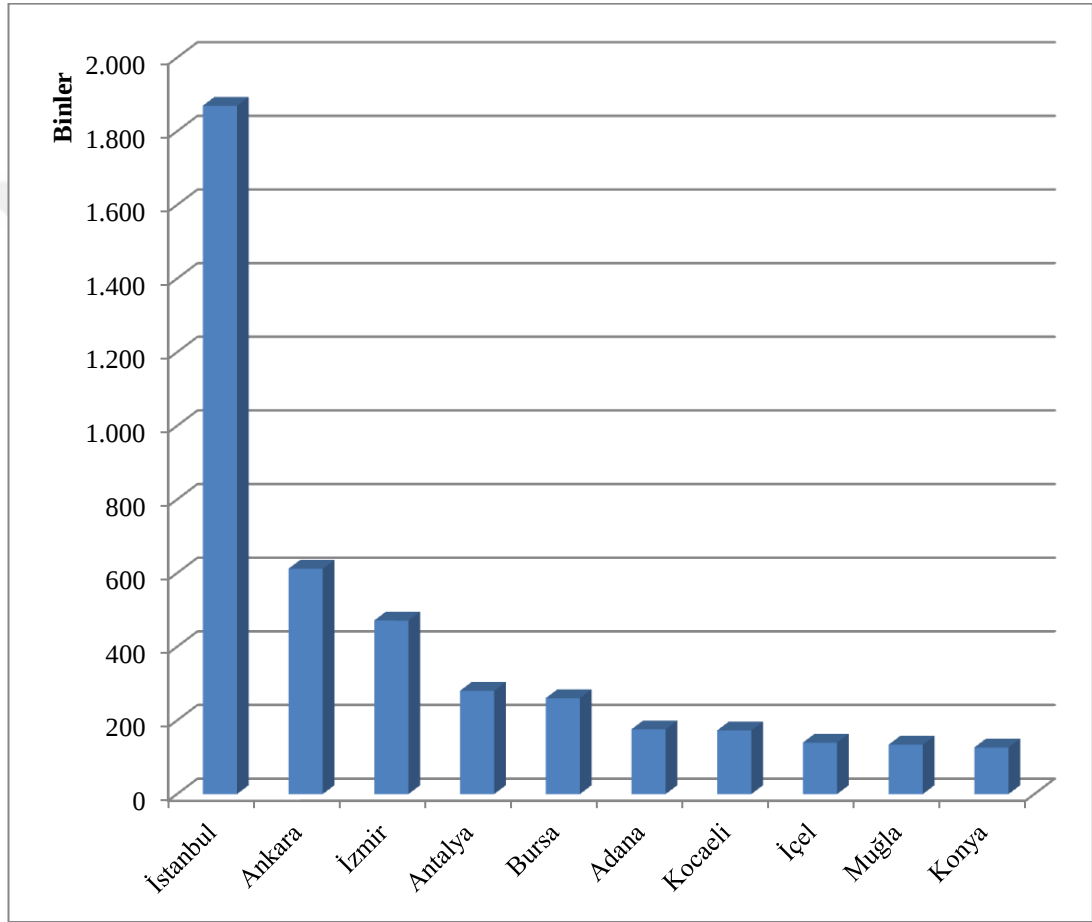
Bu çalışmada Türkiye'de BES'e giriş kararlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yoğunluklu olarak yüzyüze görüşme yöntemiyle ve kendi kendine yönetilen yöntemden destek alınarak sosyal medya aracılığıyla rassal olarak belirlenen 258 kişiyle bir anket çalışması yapılmıştır. Bu kişiler çoğunlukla, İzmir, İstanbul, Ankara Aydın, Antalya ve Bursa illerindendir.

Anketin hazırlanmasında Orhan Şener ve Faruk Akın'ın "Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye'de Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" adlı makalesinden

faaydalanılmış ve ayrıca hazırladığı anketten yararlanılmıştır (şener ve Akın, 2010: 313).

BES'in resmi web sitesi olan Emeklilik Gözetim Merkezi' resmi web sitesi olan www.egm.org.tr 'den 31.12.2016 tarihi itibarı ile en fazla katılımın olduğu 10 ili şekil 19'da görüldüğu gibidir.

şekil 19: En Fazla Katılımcının Yerleşik Olduğu İlk 10 İl

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

şekil 19'da görülen populasyon yerleşim yeri bakımından, örnekleme uygun görünmektedir.

Ankete katılan kişilerin yaş gruplarının dağılımı Tablo 19'da görüldüğu gibidir

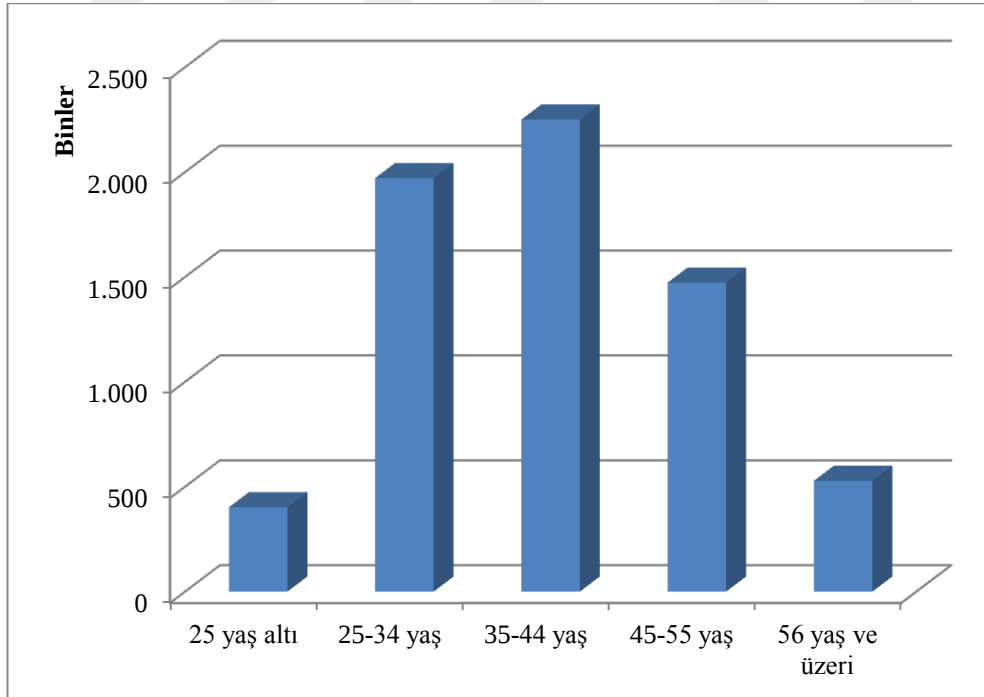
Tablo 19: Ankete Katılanların Yaş Grup Dağılımı

Yaş Grupları	Frekans	%
18-25	22	8,5
26-35	82	31,8
36-45	95	36,8
46-55	51	19,8
56-65	6	2,3
65 ve üstü	2	,8
Total	258	100,0

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

EGM resmi sitesinde BES'e katılımın yaş grupları Şekil 20'de görüldüğü gibidir. Populasyon değerleri ile örneklem değerleri uygunluk göstermektedir.

Şekil 20: BES Katılımcı Yaş Grupları Dağılımı

Kaynak: <http://www.egm.org.tr/weblink/BESgostergeler.asp>

3.3. ANALİZ VE SONUÇLAR

İstatistiğin önemli işlemlerinden biri de belirli bir değişken bakımından yapılan gözlemler sonunda elde edilen verilerin anlamlı bir şekilde özetlenmesidir. Bu özetlemenin en bilinen türlerinden biri frekans dağılışıdır (İkiz, Püskülcü ve Eren, 200: 9)

Derlenen ve üzerinde herhangi bir işlem yapılmamış veriler “ham veri”, ya da “sınıflandırılmamış (gruplandırılmamış)” veri olarak adlandırılabilir. Birim sayısı az olan yığınların çeşitli özellikleri, ham veriye dayanarak kolaylıkla belirtilir. Yığın çok sayıda birimden oluşuyorsa, bunları sınıflandırmakla, yığının çeşitli özelliklerini belirlemek kolaylaşacaktır. Sınıflandırmanın en doğru yolu “frekans tablosu” dur (Akdeniz, 2007: 288)

Verilerin sınıflarına göre ve ilgili sınıfın frekansları ile birlikte bir tablo halinde düzenlenmesine “frekans dağılımı” veya “frekans tablosu” adı verilir (Spiegel, Stephens, 1999: 39)

Frekans dağılımının oluşturulması yukarıda tanıtılan her bir değişken tipi için nisbeten farklı yapılmakla beraber, temelde bir sütunda değişkenin aldığı değerler, onun yanındaki sütunda ise, o değerlerin kaç kez gözlemlendiği (frekans) kaydedilerek bir tablonun meydana getirilmesidir (İkiz, Püskülcü ve Eren, 200: 9). Bununla birlikte çalışmamızdaki çoğu soruya uygun olan kesikli değişken verilerinin frekans tablosunu görsel olarak yorumlamayı kolaylaştırmada grafiksel bir yöntem olan çubuk grafiklerden yararlanılmıştır. Araştırmada ilgilendiğimiz değişkenlerin frekans dağılımları Bölüm 3.3.1’de verilmektedir.

Ayrıca özellikle anketler aracılığıyla yapılan araştırmalarda ve kategorik verilerin olması durumunda değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde sıklıkla başvurulan yöntemlerden bir tanesi iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesine imkan veren ki-kare bağımsızlık testleridir.

Birçok araştırmada örneği meydana getiren bireyler iki farklı kritere göre sınıflandırılabilirler.

Sık sık karşılaşılan araştırma sorularından biri de iki değişkenin birbiri ile ilişkili olup olmadığıdır. Mesela, bir sosyolog okul aracılığıyla kazanılan eğitim seviyesinin gelirle ilişkili olup olmadığını araştırmak isteyebilir. Bir okulda çalışan beslenme uzmanı öğrencilerin beslenme seviyelerinin akademik performanslarıyla ilişkili olup olmadığını bilmek isteyebilir.

İki değişken arasında ilişki yoksa, birisinin dağılımı hiçbir şekilde diğerinin dağılımına bağımlı değilse bu iki değişken birbirinden bağımsızdır denir. Bu duruma belirli bir değişkenin değerini bilmek, diğer değişkenin değerini belirlemeye imkan sağlamaz (Aytaç, 2012: 323).

Kategorik iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığının araştırıldığı Ki-Kare Bağımsızlık testinde H_0 'da ilişkinin olmadığı, bağımsızlığın olduğu; H_A 'da ise ilişkinin olduğu, bağımsızlığın olmadığı iddia edilir. Bu test ile elde edilen ki kare analizi Pearson Ki-Kare testi diye de bilinir ve iki değişkenin aralarında korelasyon benzeri ama nonparametrik bir ilişkinin olduğu söylenir (Pektaş, 2013: 125).

Ki-Kare Bağımsızlık Testlerinde;

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \left(\frac{G_i - B_i}{B_i} \right)^2$$

test istatistiğinden yararlanılır. Burada G_i i.nci hücredeki gözlenen sıklığı, B_i ise i.nci hücredeki sıfır hipotezinin doğru olduğu varsayımı altında beklenen sıklığı verir χ^2 değeri arttıkça iki değişkenin bağımsız olduğunu belirten sıfır hipotezi şüpheli duruma gelir.

Yapılacak tahminlerin güvenilir olması için beklenen sıklıkların en az 5 olması istenir. Eğer 5'ten az beklenen (sıklık) değer varsa, bu sıklığın yer aldığı satır ya da sütun tablodaki uygun bir satır ya da sütun ile birleştirilir. İki ya da daha çok grubun bağımsız olup olmadığı kontrol edilir. Veriler çapraz tablo üzerinde gösterilebilir.

Bir değişkenin ikiden çok düzeyi olduğunda ya da ikiden çok grup karşılaştırıldığında, gruplar arası fark önemli ise, gruplardan hangisinin diğerlerinden önemli derecede farklı olduğunu araştırmak gerekir. Bu nedenle en büyük χ^2 değerine sahip olan grup işleminden çıkarılır. Geriye kalan gruplar için, hipotez kabul edilinceye kadar işlemlere devam edilir

Ankete katılan kişilerin verdiği cevaplara göre ilgilendiğimiz değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği Ki-Kare bağımsızlık testi sonuçları bölüm 3.3.2'de incelenmiştir.

3.3.1. Anket Sorularının Frekans Dağılışı

Çalışmamızda ankete toplam 258 kişi katılmıştır. Katılımcılar; İzmir, Manisa, Aydın, İstanbul, Ankara, Bursa olmak üzere geniş bir il katılımı oluşturulmuştur.

Araştırmada öncelikle yanıtlayıcılara bireysel emeklilik sistemine dahil olup olmadıkları sorulmuştur. Bu soru aşağıda verildiği biçimde ifade edilmiştir.

Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?

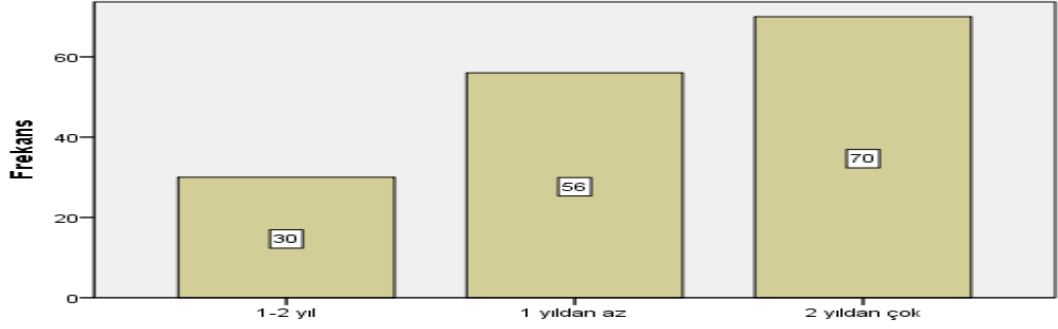
- ☐ Bireysel emeklilik sistemine dahil oldum.
 - ☐ 1 yıldan az
 - ☐ 1- 2 yıl
 - ☐ 2 yıldan çok
- ☐ Kesinlikle isterim
- ☐ Kararsızım
- ☐ Kesinlikle istemem

Bu araştırma sorusu sonuçlar değerlendirilirken özellikle analizleri kolaylaştırabilmek adına ikiye bölünmüş ve frekans tablosu 1a ve 1b olarak iki ayrı grupta hazırlanmıştır. 1a; BES'e dahil olanlar içinde kaç yıldır dahil oldukları, 1b ise, BES'e dahil olmayanlar içinde dahil olup olmak istememeleri hakkındaki frekans tablosudur.

Soru 1a: Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?

Cevap şıkları; 1 yıldan az,
1-2 yıl
2 yıldan çok şeklindedir.

Şekil 21: BES'e Dahil misiniz/Dahil Olmak İster misiniz?

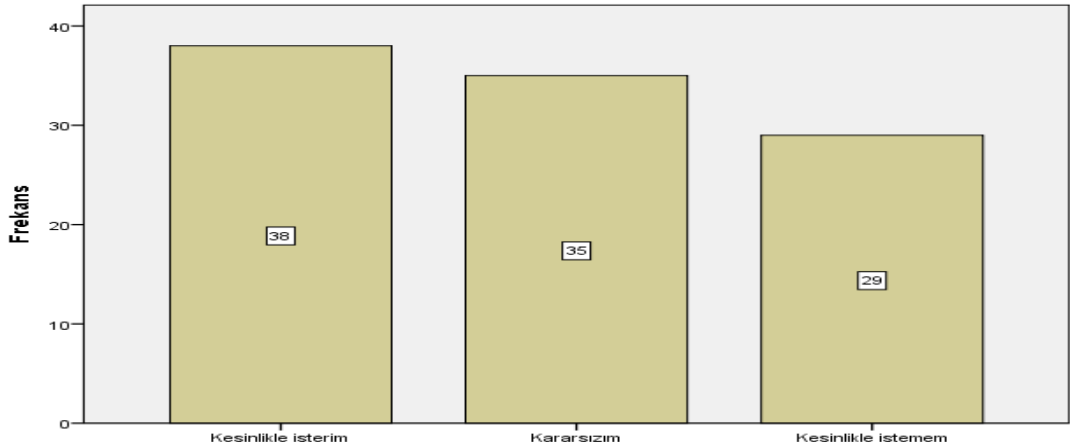

BES'e dahil misiniz veya dahil olmak ister misiniz şeklindeki soruya verilen cevaplar üzerinden, toplam 258 kişi üzerinden yapılan ankette, 156 kişi (%60,5'i) , BES' e dahil olduğunu belirtmiş, 102 kişide (%39,5'i) BES'e dahil olmadığını belirtmiştir. Şekil 21'de, BES'e dahil olduğunu belirten 156 kişiden %44,9'u (70 kişi) 2 yıldan fazla BES'e dahil olduğu cevabını verdiği görülmektedir. %21,7'si de (56 kişi) ,1 yıldan az zamandır BES'e dahil olduğu cevabını, %11,6'sı da (30 kişi) 1-2 yıldır BES'e dahil olduğu cevabını vermiştir.

Soru 1b :Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz / dahil olmak ister misiniz?

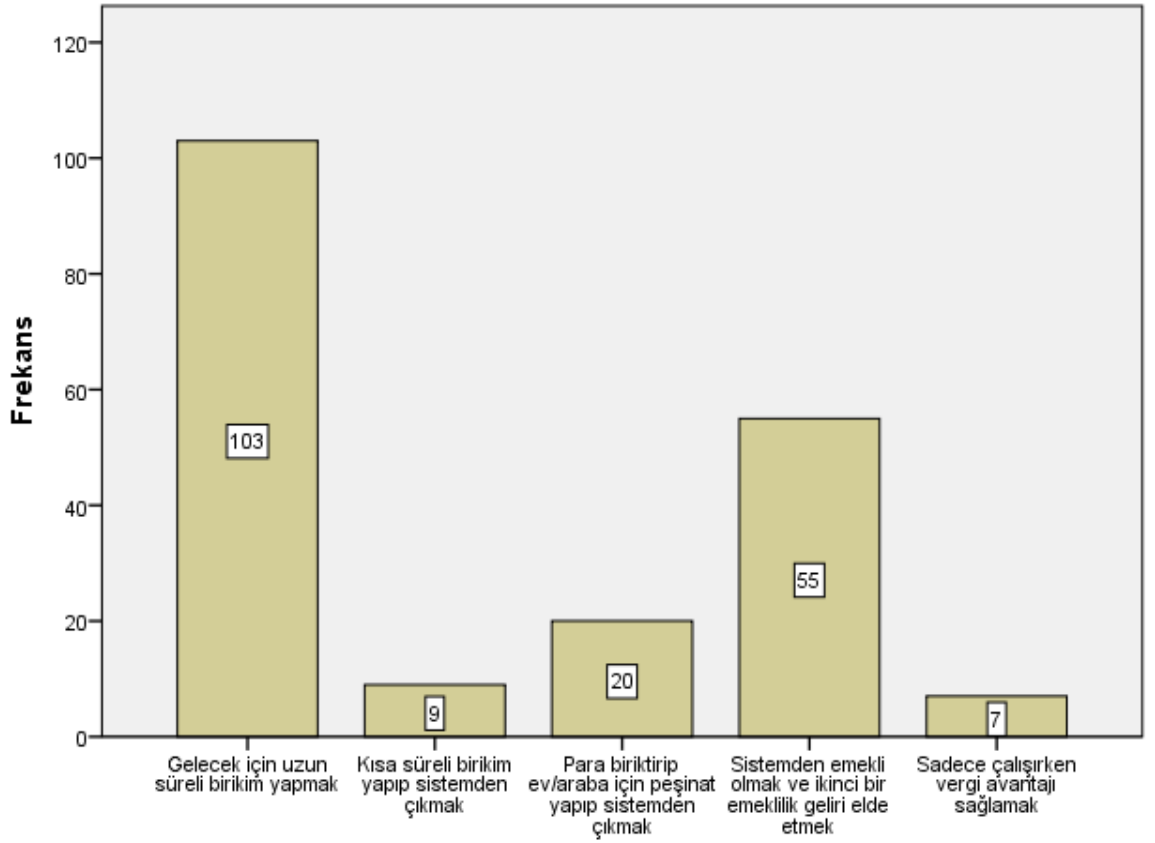
- ☐ Kesinlikle isterim
- ☐ Kararsızım
- ☐ Kesinlikle istemem

Şekil 22: BES'e Dahil misiniz/ Dahil olmak ister misiniz?

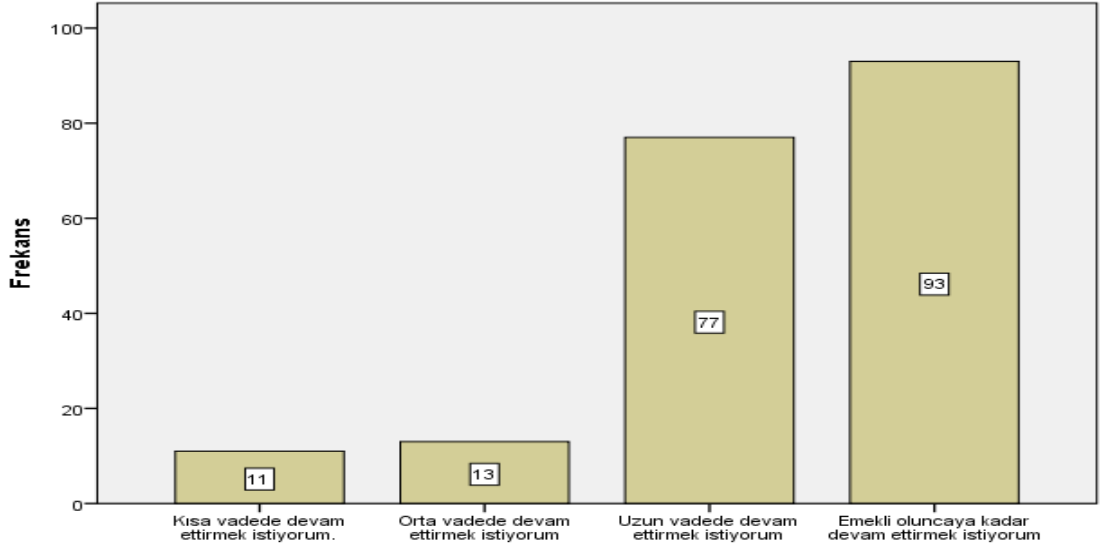
BES'e dahil olmadığını belirten 102 kişi bulunmaktadır. BES'e dahil olmayan kişilerden %37,3'ü (38 kişi) dahil olmayı düşünmektedir. BES'e dahil olmayı düşünenler ile, dahil olanların toplamı 194 kişidir ki, bu rakam oran olarak % 75,2'ye denk gelmektedir. Kararsızların oranı %13,6 (35 kişi), hiç istemeyenlerin oranı ise %11,2 (29 kişi) dir.

Şekil 23: BES'e Katılma / Katılmak İsteme Amacı

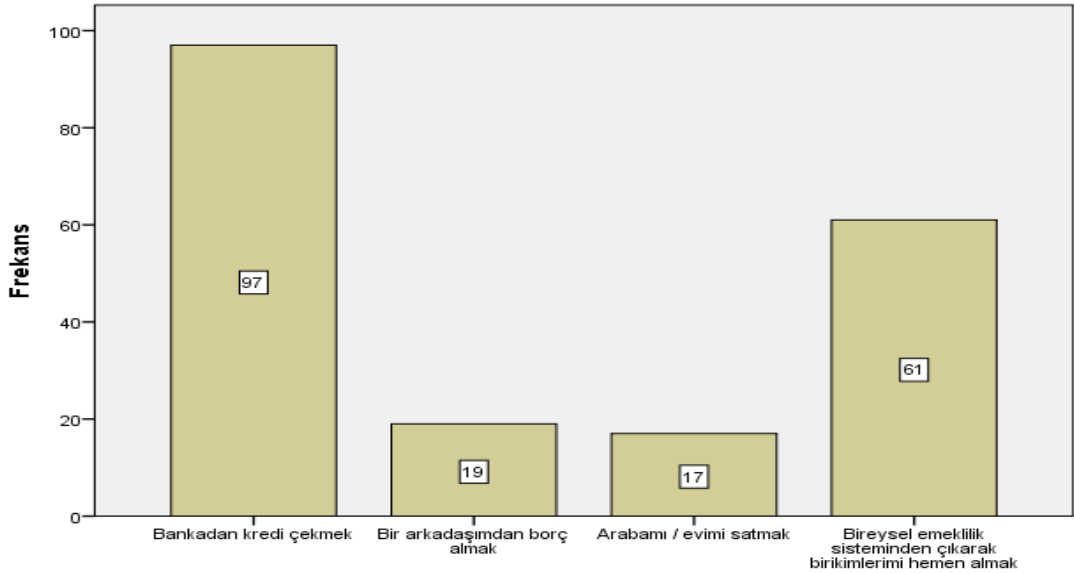
Kişilerin bireysel emeklilik sistemine katılma amacı sorulduğunda, BES'e dahil olan 194 kişi üzerinden %53,1'i (103 kişi), BES'e gelecek için uzun süreli birikim yapmayı düşündüğü için girdiklerini belirtmişlerdir. İkinci en yüksek oran ise %28,4 (55 kişi) ile "sistemden emekli olmak" cevabını vermiştir. Bu sonuç ile BES'e dahil olan kişilerden %81,4'ü, BES'i uzun vadeli yatırım, tasarruf aracı olarak görmektedirler. BES bu şekli ile amacına ulaşmış görünmektedir.

Şekil 24: BES'te Yatırımlarınızı Devam Ettirme Vadesi

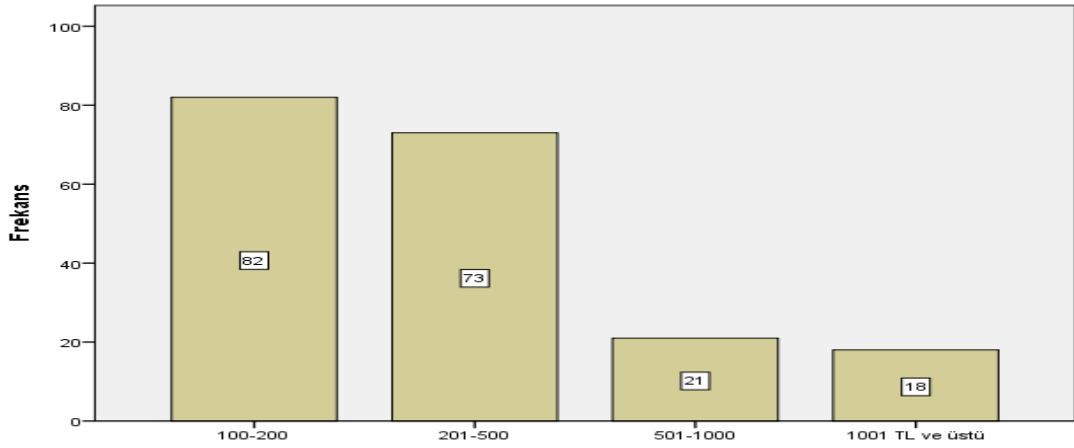
BES'e yatırımlarını devam ettirme vadesi bakımından, BES'e dahil olduğunu belirten 194 kişiden %47,9'u (93 kişi), "emekli oluncaya kadar devam ettirmek" şıkkını, %39,7'si de (77 kişi) "uzun vadede devam ettirmek" şıkkını seçmişlerdir. Diğer bir deyişle, BES'e dahil olan kişilerin %87,6'sı uzun vadede bir yatırımı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu cevap aynı zamanda kişilerin BES'e katılma amaçlarına verilen cevapların da bir teyitidir.

Şekil 25: Nakit Sıkıntısı Olduğunda Başvurulacak Yollar

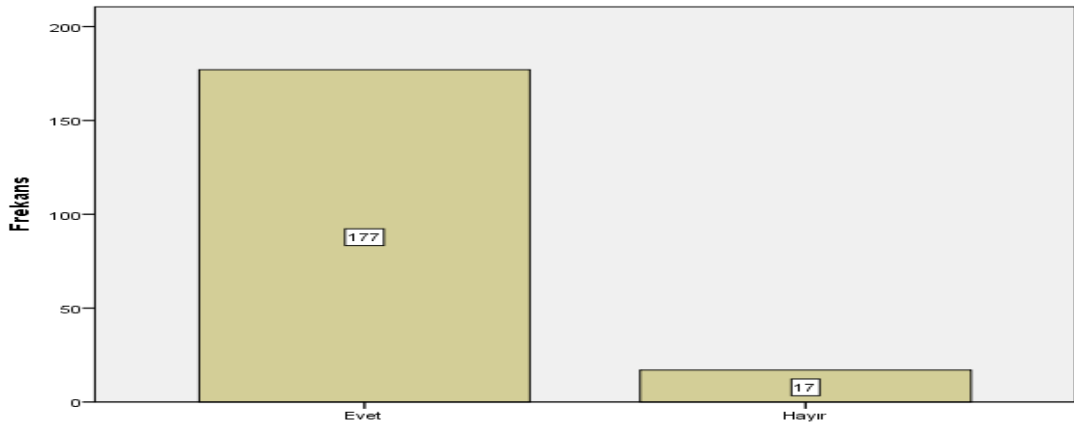
Kişiler çok ciddi bir nakit sıkıntısı içinde olduklarından nakit sıkıntısı gidermenin ilk yolu olarak “bankalar” cevabı %50,0 (97 kişi) ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırayı ise %31,4 (61 kişi) ile BES’ den çıkmak almaktadır. Sonra ise sırasıyla %9,8 (19 kişi) ile “bir arkadaşından borç almak” cevabı, %8,8 (17 kişi) ile “arabamı/evimi satarım” cevapları verilmiştir.

Şekil 26: Bireysel Emeklilik Sistemine Aylık Yatırılan / Yatırmak İstenen Para

BES’te yapılan aylık tasarruf tutarları hakkında ise, ankete katılanlar kişiler, en az ödeme tutarı olan 100-200 TL’nin oranı %42,3’tür (82 kişidir). Sonraki tutar ise 201-500 TL’nin oranı ise %37,6’dır (73 kişi). 501-1000 TL arası tasarruf yapan 21 kişi ile oranı %8,1’dir. Bu tutarların elde edilmesinde, büyük olasılıkla kişilerin gelirleri etkili olmuştur.

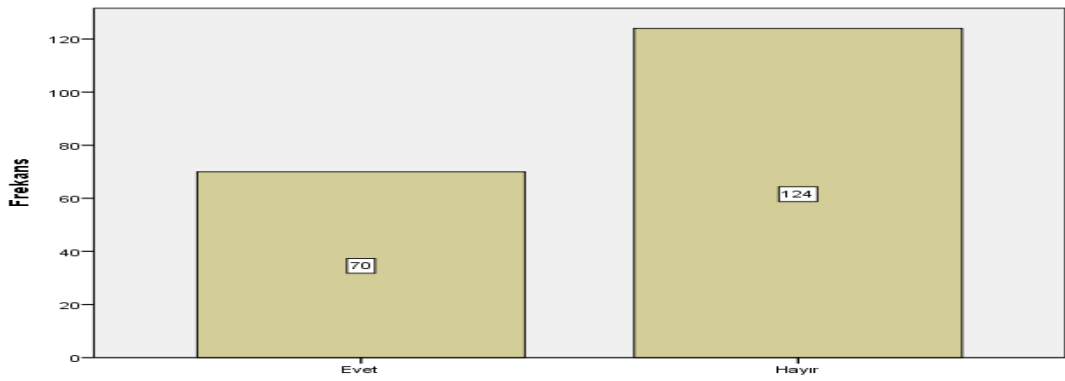
Şekil 27: Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Teşviğini Duyma

Kişilerin devlet teşviğini duyup duymadıkları ve bunun BES'e katılım oranlarını arttırıp arttırmadığı araştırılması gereken en önemli noktalardan birisidir. BES'de %25'lik devlet katkı payını duyanların oranı; BES'e dahil olan kişiler arasında %91,2 (177 kişi), toplam anket yapılan kişiler arasında %68,6' dır. Devlet katkı payını duymayanların oranı tüm örneklem kümesine göre %6,6, bireysel emeklilik yaptıran kişilerin bilme oranına göre %8,8 (17 kişi) dir. Devlet katkı payının reklam, tanıtım yapılmadan bu kadar bilinme oranı beklentilerin son derece üstündedir.

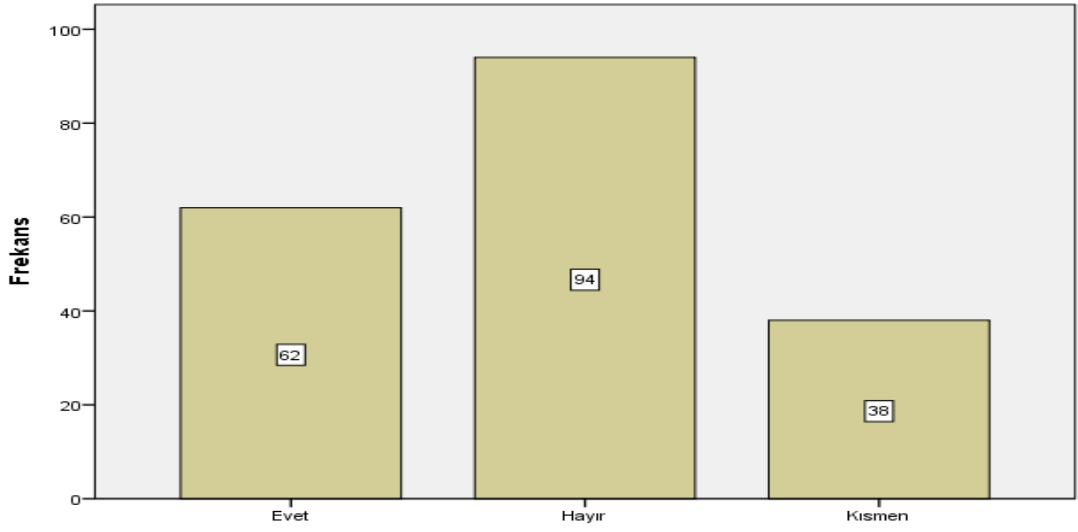
Devlet katkı payının tasarrufa etkisinin belirlenmesi için ayrı bir soru hazırlanmıştır. Bu amaçla "Bireysel emeklilik sistemine devlet teşviğinden sonra mı katıldınız?" şeklinde bir soru sorulmuştur.

Şekil 28: BES'e Devlet Teşviğinden Sonra Katılım

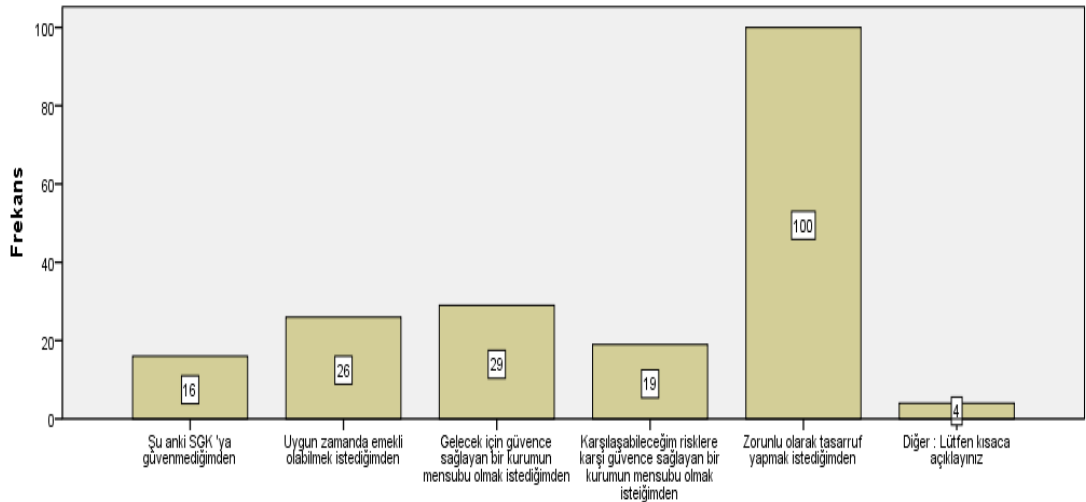
Her ne kadar devlet katkı payının bilinirliği çok yüksek olsa da, BES'e giren katılımcıların devlet katkı payından önce girmeleri oranının %63,9 (124 kişi) olması son derece değişik beklenmeyen bir sonuç gibi görünse de, BES'e dahil olan yatırımcı grubunun son derece bilinçli bir yatırımcı grubu olduğu anlamına da gelmektedir. BES'te popülasyonda %48,1'i sisteme devlet teşviğinden önce girilmiştir. %27,1'i de (70 kişi) devlet teşviğinin etkisi olduğunu belirtmiştir.

Şekil 29: BES'e Katılmanızda Devlet Teşviğinin Etkisi

Bunun üzerine BES'e katılımda devlet teşviğinin etkisi olup olmadığı sorulmuş ve BES'e katılımda devlet teşviğinin etkisi olmadığını belirtenlerin oranı %48,5 olarak elde edilmiştir (94 kişi). Devlet teşviğinin etkisi oldu diyenler %32,0 (62 kişi), kısmen diyenlerin oranı ise %19,6'dır (38 kişi). Devlet teşviğinin doğrudan etkisi az gibi görünmesine rağmen, kısmen cevabı verenler ile birlikte bakıldığında %51,5'lik bir etki olduğu görülmektedir.

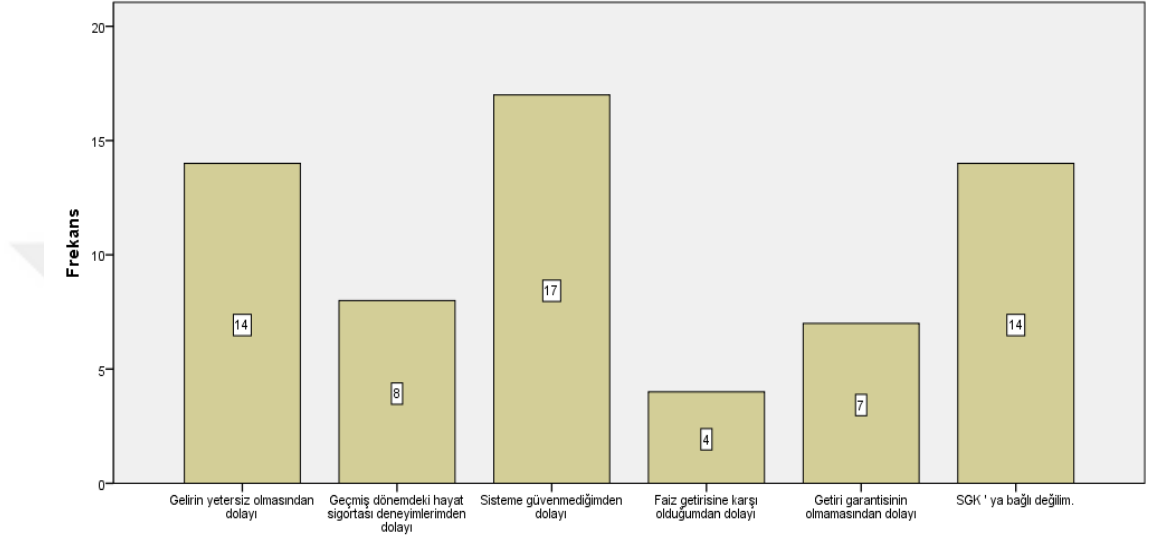
Şekil 30: BES'i Tercih Etme Nedenleri

BES'in tercih edilme nedenleri araştırıldığında, BES'in tercih edilmesinde en etkili faktör % 51,5 (100 kişi) ile "zorunlu tasarruf yapmak istediğimden" şeklinde

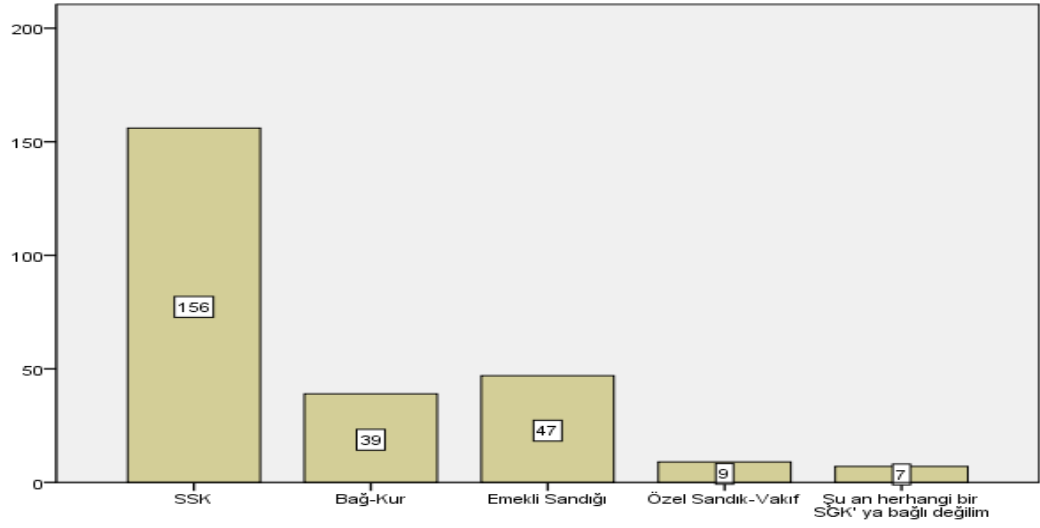
çıkıştır. İkinci olarak % 11,2 (29 kişi) ile “gelecek için güvence sağlayan bir kurumun mensubu olmak istediğimden” cevabı, üçüncü etkili faktör ise %10,1 (26 kişi) ile “uygun zamanda emekli olabilmek istediğimden” şeklinde çıkıştır. En düşük cevap ise %6 ile şu anki SGK’ya güvenmediğimden şeklindedir.

Şekil 31: BES’e Dahil Olmak İstememenin Yada Kararsız Olmanın Nedenleri

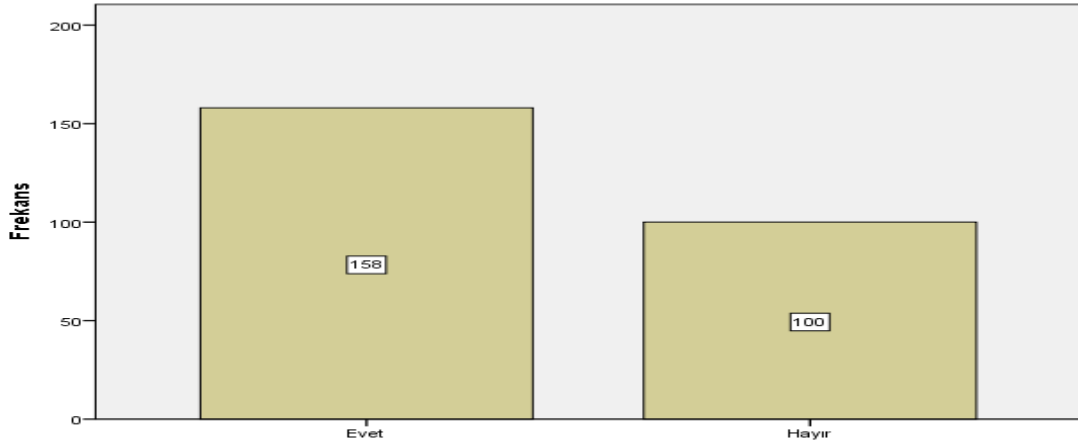
Çalışmamızda ilk 10 soru ile BES’e dahil olan kişilerin dahil olma sebebi ile ilgili sorular bulunmaktadır. Fakat, Soru 10’da dahil olmayanların neden dahil olmadıkları araştırılmıştır. Çalışmaya katılan kişilerin %26,6’sı(17 kişi) BES’e güvenmediğinden dolayı dahil olmadığını belirtirken, %21,9’u (14 kişi) ise gelirin yetersiz olduğundan dolayı, yine aynı oran %21,9 ilede SGK’ya bağlı olmadıklarından dolayı BES’e dahil olmadıklarını belirtmektedirler. SGK’ya bağlı olmama durumu, iki sebep ile oluşabilir. İşsizlik veya SGK’ya bağlı olmadan düşük ücretle çalışma. Her ikisi de gelir durumu yetersizliğinden dolayı olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Çalışmaya katılan kişilerin % 12,5’i (8 kişi) “geçmiş dönemdeki hayat sigortası deneyimlerimden dolayı” dahil olmadığını belirtmişlerdir. Geçmiş dönemlerde enflasyonun çok yüksek olması ve hayat sigortasına katılanların enflasyon oranının çok altında artırım yapmaları sebebi ile birikimleri çok düşük olmuştur. Bu da kişilerde bir kandırılma hissi oluşturmuştur.

Şekil 32: Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kurumu

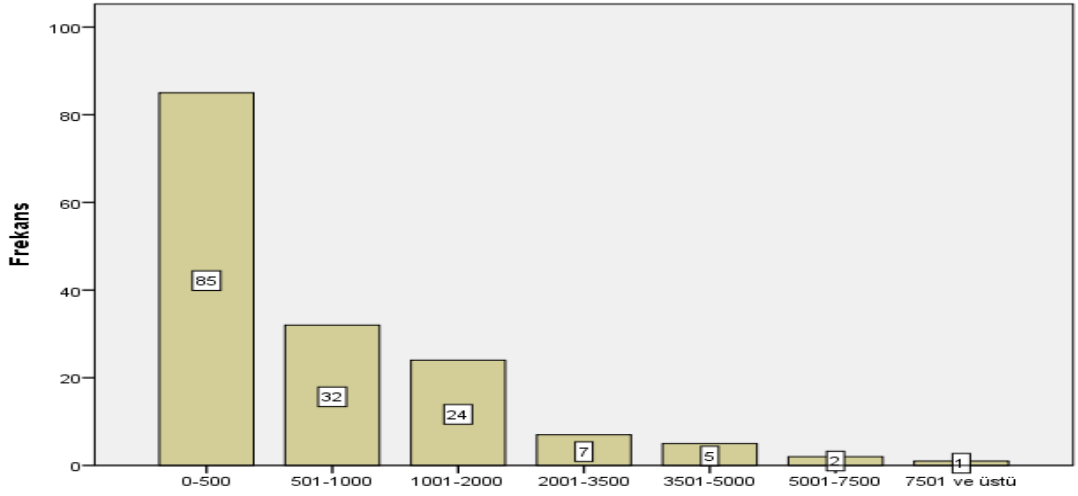
Ankete katılanların %60,5'i (156 kişi) çalıştığı işyerinde SSK'lı olarak çalıştığını beyan etmişlerdir. %18,2'si (47 kişi) kamu çalışanıdır. %15,1'i (39 kişi) BAĞKUR' lu yani kendi işyerinde çalışmaktadırlar.

Şekil 33: Her Ay Düzenli Olarak Tasarrufta Bulunma

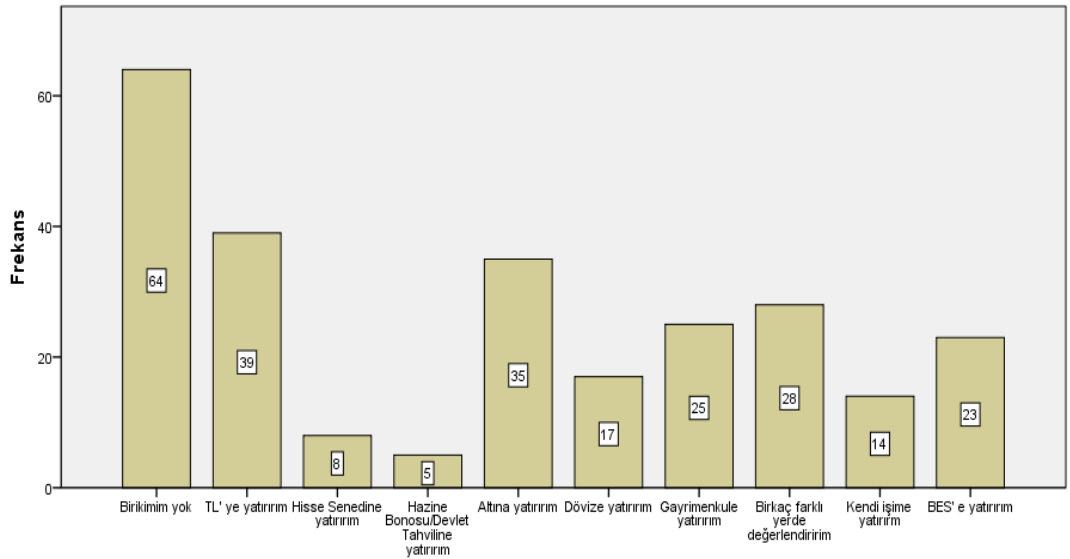
Çalışmaya katılan kişilerden her ay düzenli olarak tasarrufta bulunan kişilerin oranı %61,2 (158 kişi) dir. Düzenli olarak tasarrufta bulunmadığını beyan edenlerin oranı ise %38,8 (100 kişi) dir. Düzenli tasarrufta bulunanların oranının fazla olması beklenen bir durumdur.

Şekil 34: Aylık Ortalama Tasarrufta Bulunulan Miktar

Ankete cevap veren kişilerden %39,5'i (102 kişi) tasarrufta bulunamadıklarını belirtmişlerdir. Tasarrufta bulunduğunu beyan eden kişilerin %32,9 u (85 kişi), 500 TL'ye kadar her ay düzenli olarak tasarrufta bulunmaktadır. %12,4'ü (32 kişi), 501-1.000 TL arasında tasarrufta bulunduğu cevabını vermişlerdir. Diğer cevaplar sırası ile, 1001-2000 TL arasında %15,4'ü (24 kişi), 2001-3500 TL arasında %4,5'i (7 kişi), 3501-5000 TL arasında %3,2'si (5 kişi), 5001-ve üstü %1,9'udur (3 kişi).

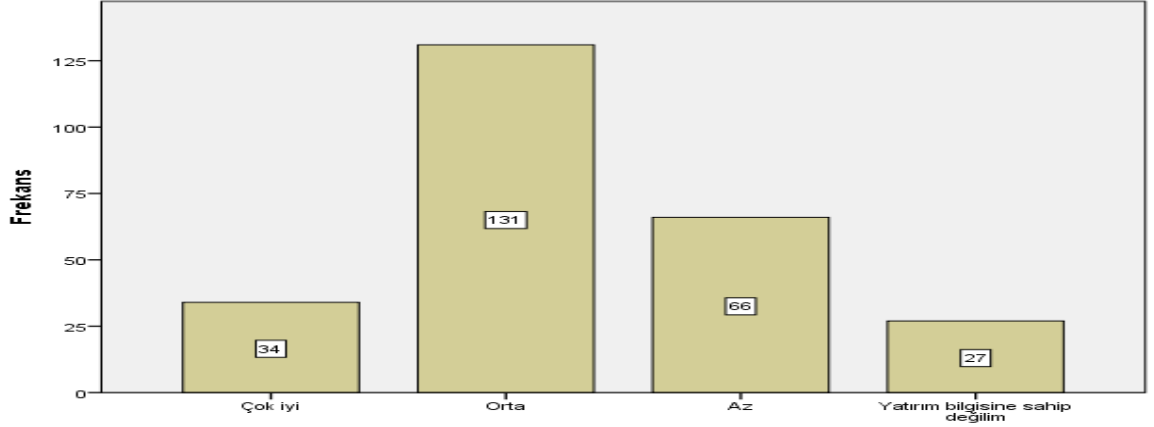
Şekil 35: Birikimleri Değerlendirme Yolları

Birikimleri olan kişiler arasında en çok tercih edilen tasarruf yöntemi %15,1 ile TL'ye yatırımdır. Onu % 13,6 ile altına yatırım takip etmektedir. Türkiye'de yatırım

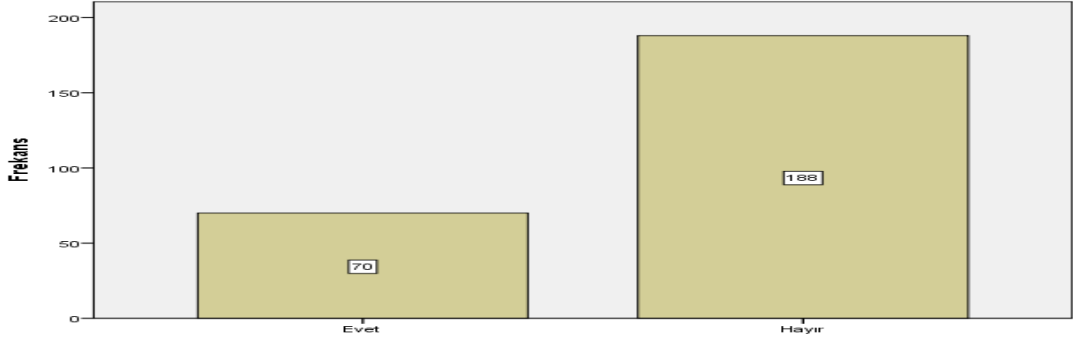
alışkanlıklarında TL'ye yatırım ve altına yatırımın önemi büyüktür. Acil ihtiyaçlarda nakite kolay dönecek araçlara yatırım yapılmaktadır. Anket sonucu bu bilgileri teyit etmektedir.

Şekil 36: Kişinin Kendi Yatırım Bilgisini Değerlendirmesi

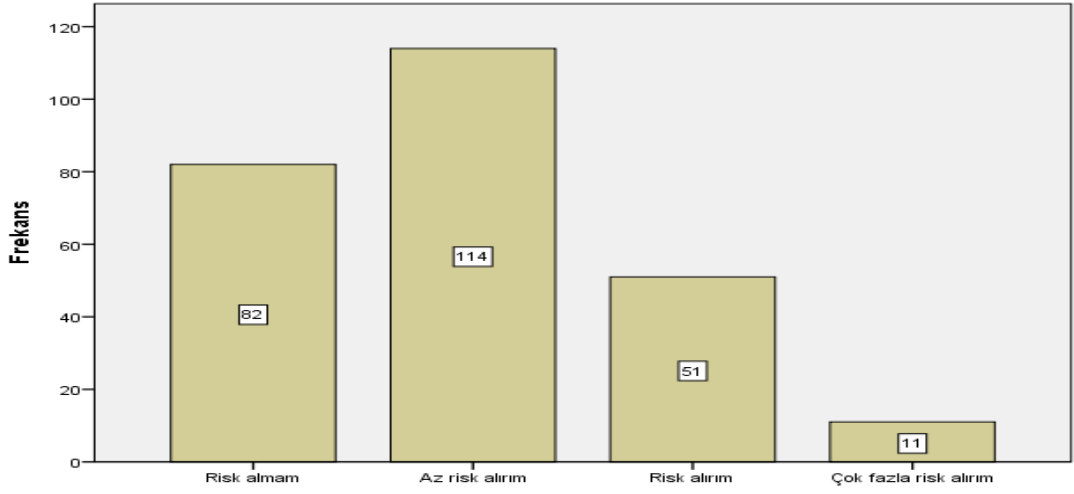
Çalışmaya katılan kişilerden %50,8'lik oran (131 kişi) ile yatırım bilgilerinin orta düzeyde olduğunu, %3,2'lik oran ise çok iyi bir yatırım bilgisine sahip olduklarını belirtmektedirler.

Şekil 37: Tasarrufları Değerlendirirken Uzman Kişilerden Finansal Destek Alma

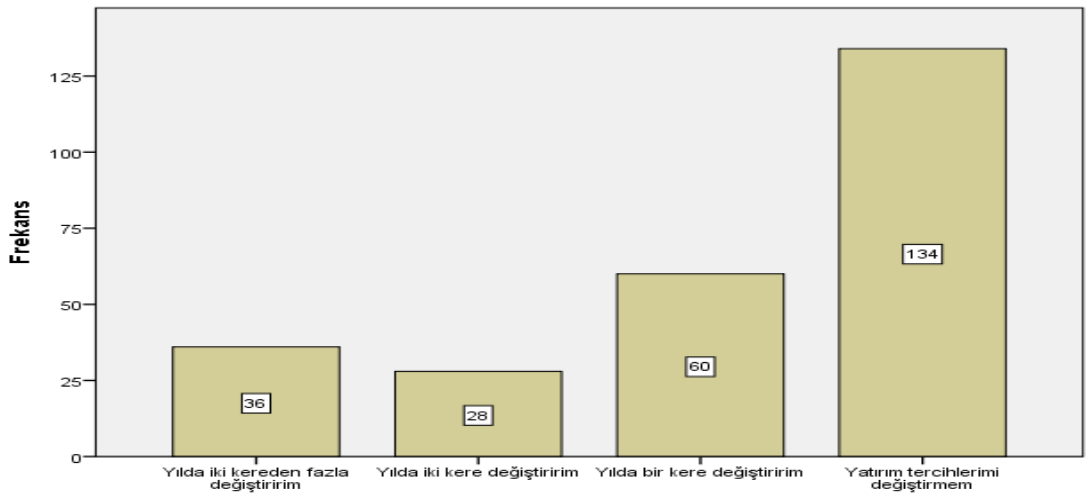
Yatırım bilgisini çok iyi veya orta olarak belirtenler % 63,9 şeklindeyken bu orana yakın bir oran ise tasarrufları değerlendirirken uzmandan yardım isteme oranı olan (188 kişi) %72,9'dur. Kişiler yatırım bilgilerini orta düzeyde olduğunu kabul etmelerine rağmen, söz konusu paralarının yönetimi olduğunda dışarıdan yardım isteme olayına yakın davranmamaktadırlar.

Şekil 38: Kişinin Yatırımlarında Aldığı Risk İle İlgili Kendisini Tanımlaması

Kişiler yatırımlarını değerlendirirken, %24,1'i (62 kişi) risk almakta veya çok fazla risk almaktadırlar. %44,2 si (114 kişi) az risk aldığını, %31,8'i (82 kişi) risk almadığını belirtmektedir. Yanıtlayıcıların büyük kısmının risk almayı sevmeyen kişiler olduğu görülmektedir. Şekil 36'da yanıtlayıcıların %50'si yatırım bilgisini orta düzeyde olduğu belirtmesine rağmen %74'ü risk almayı hiç sevmiyor veya az risk alıyorlar. Yatırım araçlarının azlığı, kişilerin gelecek güvencesinin olmayışı sebebi az risk almaya yol açıyor olabilir.

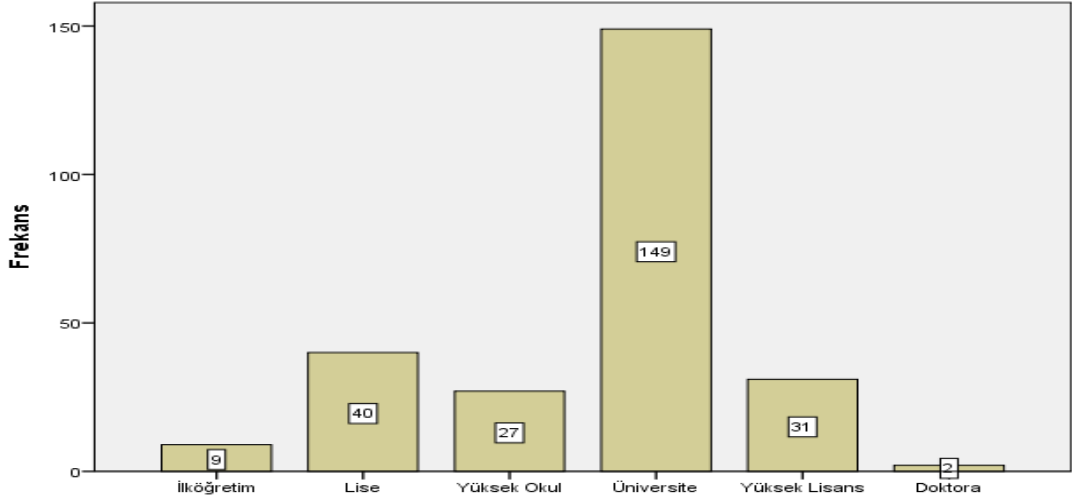
Şekil 39: Uzun Süreli Tasarruf Yapıldığında Yatırım Tercihlerini Değiştirme Sıklığı

Yatırımcıların yarısından fazlası (%51,9) yapmış olduğu yatırım tercihini hiç değiştirmemektedir. Yatırım tercihlerinde toplumda bilinen ve uygulanan 3-4 farklı

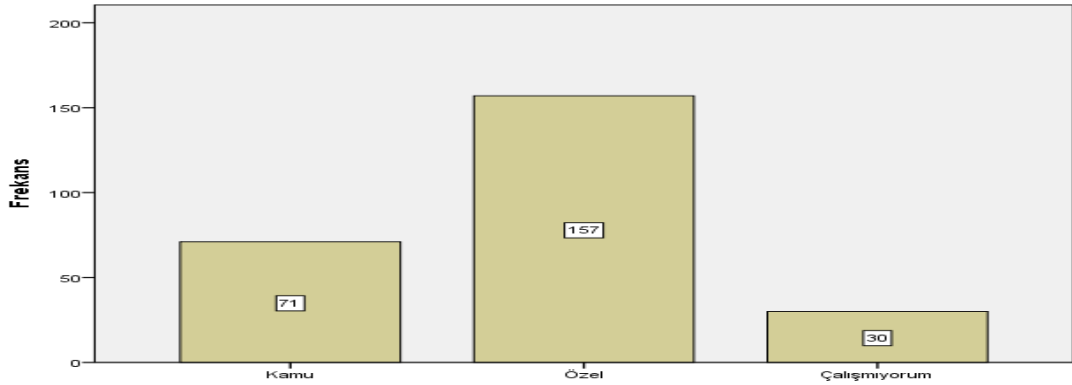
yöntem olduğu daha önceki sorularda görülmüştü. Yatırım araçlarının çeşitliliğinin az oluşu, gelecek belirsizliği, kişiler üzerinde ve yatırım tercihlerinin değişmesi konusunda belirsizlik oluşturduğu tahmin edilmektedir.

Şekil 40: Eğitim Durumu

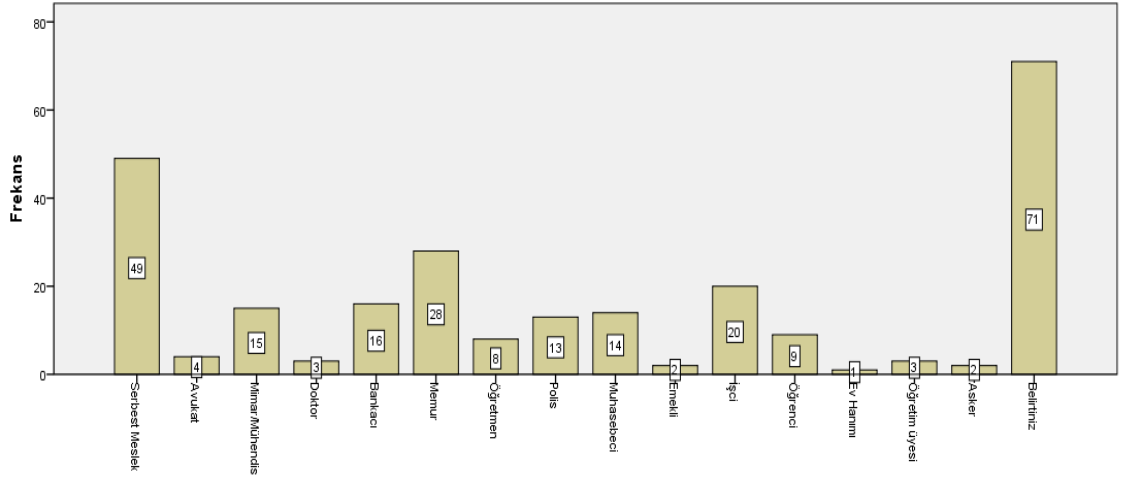
Özellikle yanıtlayıcıların demografik özelliklerini araştırmak için birkaç temel demografik özellik de araştırılmıştır. Demografik özelliklere göre, kişilerin demografik özellikleri ile BES'e yatırıma bakış açıları arasındaki ilişkiler incelenebilir. Ankete katılan kişilerin %81'i, Yüksek okul ve üstünü okumuş kişilerdir. Buna rağmen, yatırım tercihlerini değiştirmeyen (%51,9), yatırımlarında riskten uzak (%76), tasarruflarını bir uzmana danışmayan yapıya sahiplerdir.

Şekil 41: Çalışılan Sektör

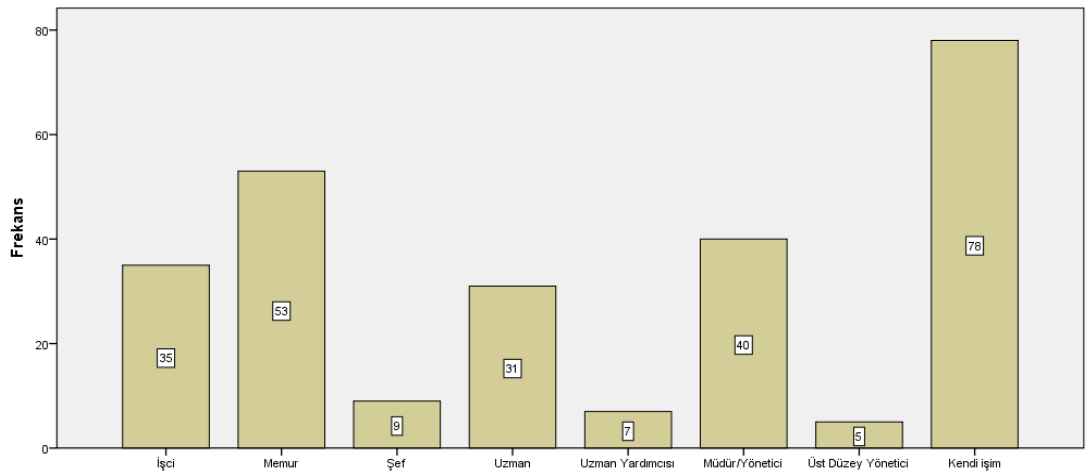
Ankete katılan kişilerin %60,9'u özel sektörde çalışan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmada örneklemini seçerken kamu ve özel sektörün dengeli dağılımına dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 42: Meslek Grupları

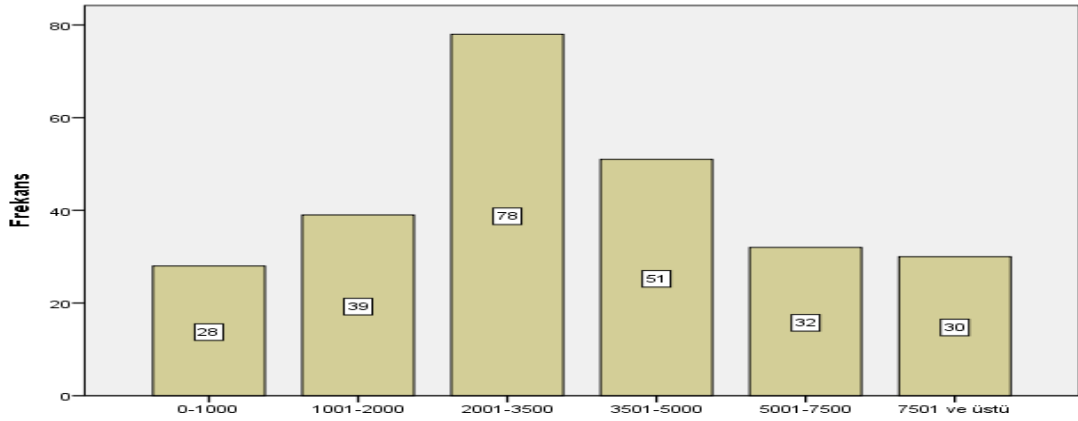
Ankete katılanların %19,0'u serbest meslek sahibi, %10,9'u Memur, %7,8'i İşçi, %27,5'i de ankette belirtilen cevaplar dışında bir işe sahiptir. Populasyonu temsil etmesi bakımından her tür meslek grubundan kişilerle görüşülmeye çalışılmıştır.

Şekil 43: Çalışılan Yerdeki Pozisyon

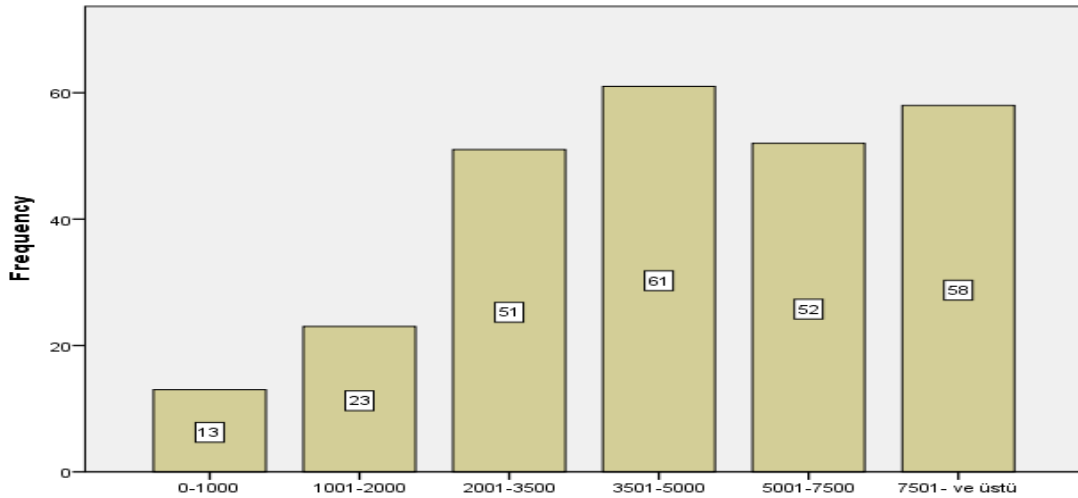
Kişilerin çalıştıkları yerdeki pozisyonları da BES'e olan katılım için önemli bir etken olabilir. Örneğin, kişi bir özel şirkette üst bir pozisyonda ise otomatik olarak şirket ona BES yapabilmektedir. Kendi işini yapanlardan geleceklerini garanti altına alabilmek için BES'e yatırım yapmayı düşünebilmektedirler. Çalışmamıza katılan kişilerden %30,2'si kendi işini yapmakta, %20,5'i Memur, %13,6'sı İşçi, %15,5'i çalıştığı yerde müdür konumunda bulunmaktadır.

Şekil 44: Bireysel Olarak Ortalama Aylık Gelir

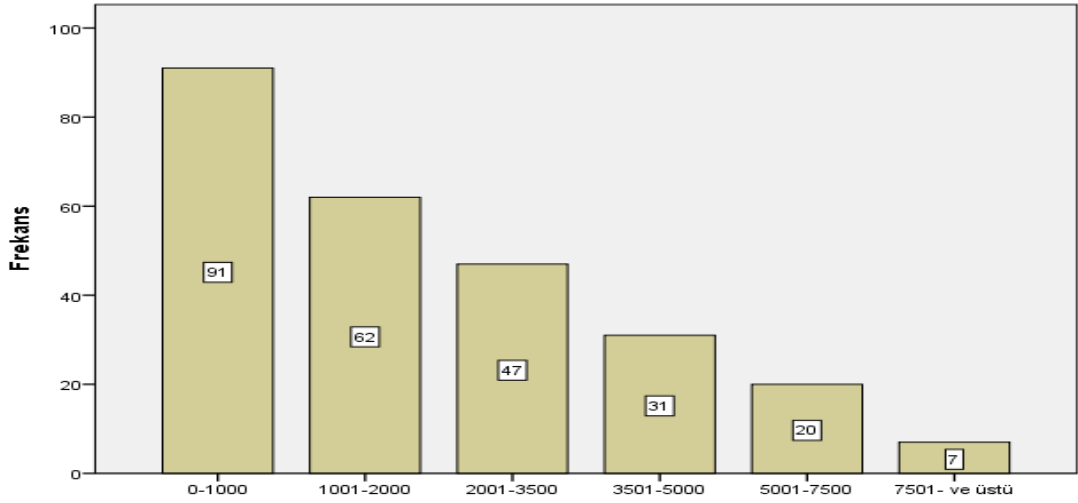
BES'e katılımda en önemli etkenlerden biri de hiç şüphesiz kişilerin aylık geliri olacaktır. Ankete katılan kişilerin %43,8'i, 3.501TL ve üzeri gelir elde etmektedir, %30,2'si 2.001-3.500 TL arası geliri var. %26' sı 2.000 TL altı gelir elde etmektedir.

Şekil 45: Eve Giren Ortalama Aylık Gelir

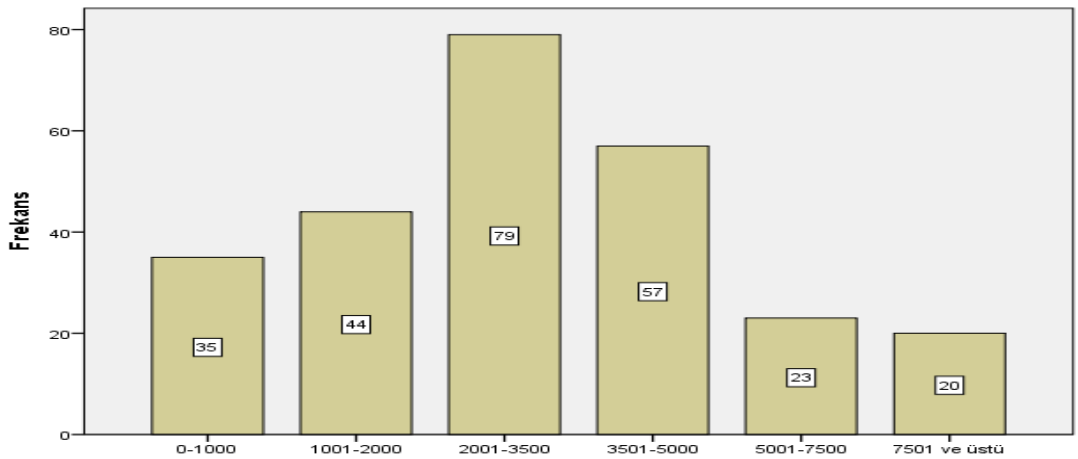
Eve giren aylık gelir olarak incelendiğinde, 3.501 TL ve üzeri geliri olanların oranı %66,2'ye yükselmiştir. 2.001-3500 TL arası olanların oranı da %30,2'den %19,8'e gerilemiştir. Yine aynı şekilde 2.000 TL ve altı gelir olanların oranı da %26'dan %13,9'a gerilemiştir.

Şekil 46: Her Ay Düzenli Olarak Yapılan Bireysel Harcama Tutarı

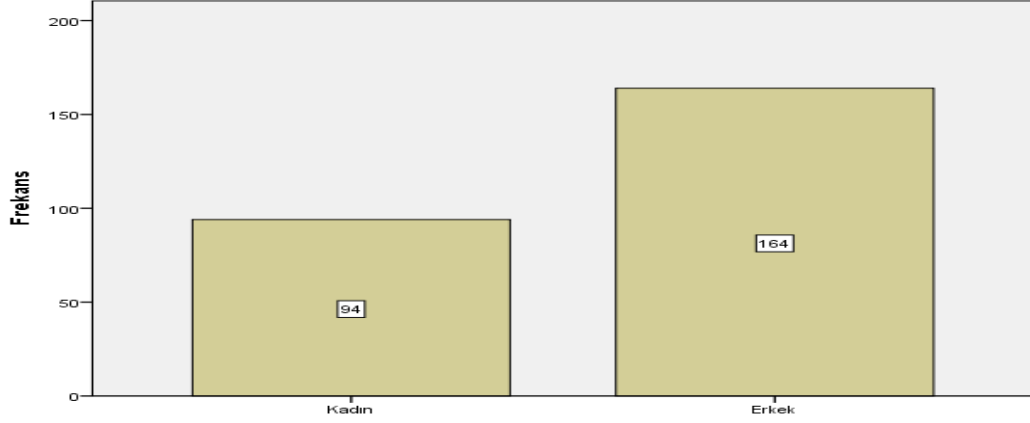
Eve giren aylık ortalama gelir 5.001 TL ve üstü olan kişilerin oranı %42,6 olmasına rağmen, aylık düzenli harcaması 5.001 TL ve üzeri olan kişilerin oranı %10,4'tür. Gelir düzeyi arttıkça, bireysel harcama oranları düşmekte ve tasarruf oranlarının arttığı görülmektedir.

Şekil 47: Ailenizin Aylık Ortalama Sabit Gideri

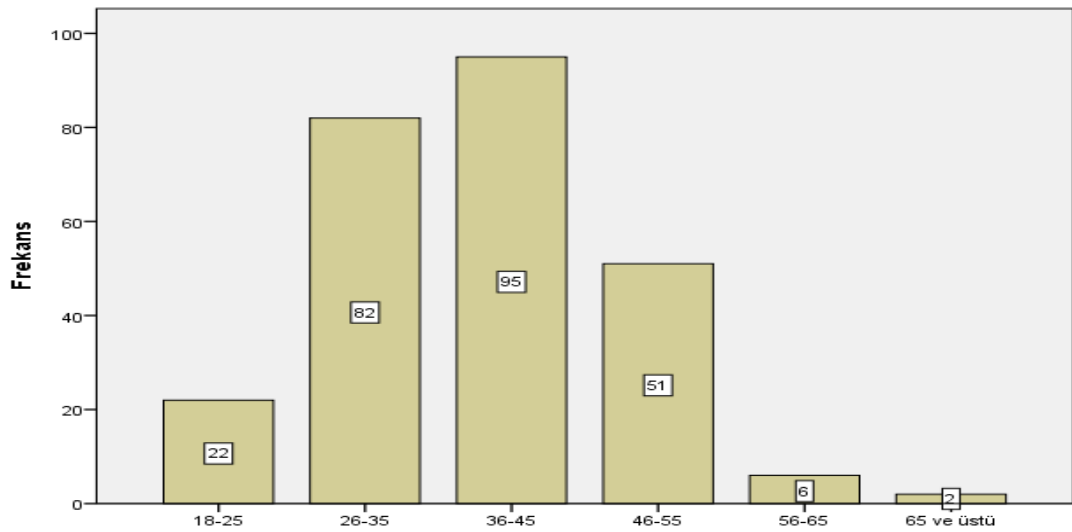
Aile bireylerinin aylık sabit giderleri, 1.000 TL'nin altında %13,6, 1001-2000 TL arası %17,1 dir. Ailelerinin büyük çoğunluğunun orta gelir seviyesi olan 2001 ile 5000 TL arasında olduğu görülmektedir.

Şekil 48: Cinsiyet

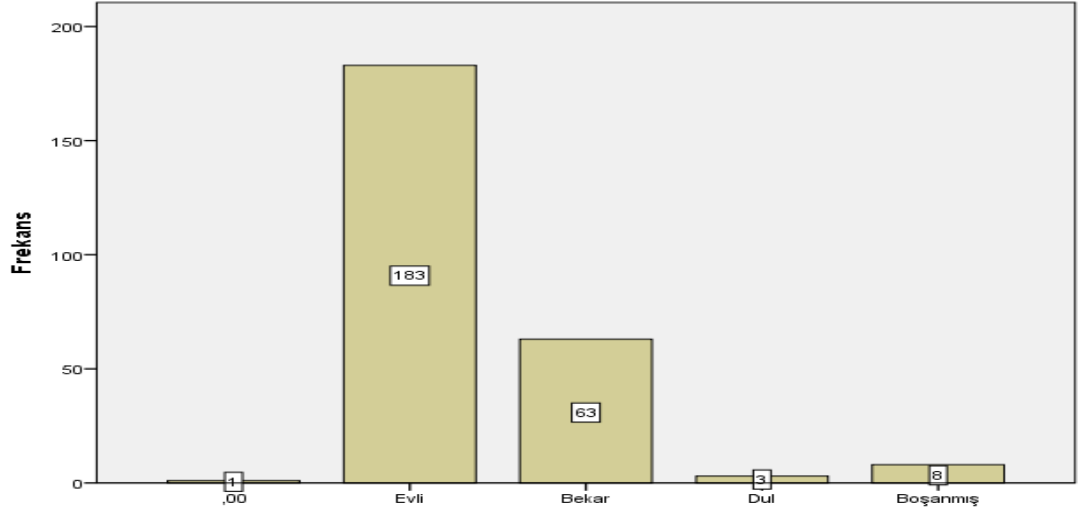
Ankete katılanların %63,6'sı erkek, %36,4'ü kadındır. Burada aslında kadınların oranı popülasyondaki kadınların oranına göre düşük kalmakta görünse de BES'e daha çok çalışan kişilerin yatırım yaptığı düşünüldüğünde ve çalışan kadınların oranının erkeklerin oranına göre düşük olması nedeniyle örneklem sonucu çok mantıksız görünmemektedir.

Şekil 49: Yaş Aralığı

Katılımcıların, %8,5'i 18-25 yaş aralığında, %31,7'si 26-35 yaş aralığında, %36,8'i 36-45 yaş aralığındadır.

Şekil 50: Medeni Durum

Katılımcıların % 71,3' ü evli, kalanı bekar, dul veya boşanmıştır.

3.3.2. Çapraz Tabloların Yorumlanması ve Ki-Kare Bağımsızlık Testi İle

Sonuçların Analizi

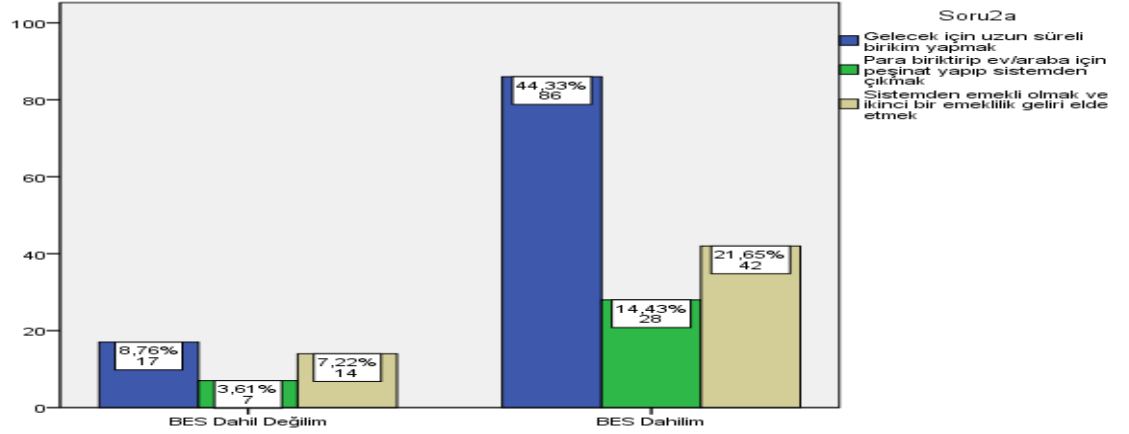
BES'e dahil olma ile, BES'e katılmak isteme amacı arasındaki ilişki araştırıldığında elde edilen veriler Tablo 20'de verildiği gibidir. Tablo 20'de BES'e dahil olma ve BES'e katılmak isteme amacı arasındaki ilişkiyi gösteren veriler örneklem büyüklüğümüzün küçük olması sebebiyle, cevaplarda 5'ten küçük değerler olduğundan, 2,3 ve 5. cevaplar birleştirilip oluşturulmuştur. Bu birleşim baz alınarak Ki-Kare analizi uygulanmıştır

Tablo 20: BES'e Dahil misiniz ile BES'e Katılmak İsteme Amaçları Arasındaki Bağlantı

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru 2 :Bireysel emeklilik sistemine katılma/katılmak isteme amacınız nedir?			Toplam
	Gelecek için uzun süreli birikim yapmak	Para biriktirip emekliye çıkarmak için peşinat yapıp sistemden çıkmak	Sistemden emekli olmak ve ikinci bir emeklilik geliri elde etmek	
BES Dahil Değilim	17	7	14	38
BES Dahilim	86	29	41	156
Toplam	103	35	56	194

BES'e dahil olanlardan 86 kişi BES'i gelecek için uzun süreli birikim yapmak isteği ile girdiklerini belirtmişlerdir. Tablo 20'nin çubuk grafiği olarak detayı Şekil 51'de verildiği gibidir.

Şekil 51: BES' e Dahil Olanların Amaçları

Şekil 51 incelendiğinde kişilerin gelecek için uzun süreli birikim yapma arzusu olmasına rağmen ve bunun sonucu olarak BES'e dahil olmaları beklenirken, sisteme dahil olmadıkları görülmüştür. Örneklem büyüklüğünün az olmasının etkisi olabileceği gibi kişilerin sisteme güvenmeme, yastık altı olarak tabir edilen ekonomik sistem dışında tasarruf yapma da sebepler arasında olabilir.

Elde edilen veriler ile ki-kare analizi bağımsızlık testi tablosu Tablo 21 ile verilmiştir.

Hipotezler;

H_0 : Değişkenler arasında ilişki yoktur.

H_1 : Değişkenler arasında ilişki vardır.

şeklinde ifade edilir.

Tablo 21: BES'e Dahil Olanlar-Olma Amaçları Ki-Kare Bağımsızlık Analizi

	Gözlenen Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değeri
Ki-Kare	1,667 ^a	2	,435
Geçerli Değerler	194		

Tablo 21'de görüldüğü üzere 0,05 önem seviyesinde BES'e dahil olma ile dahil olma amaçları arasında (gelecek için uzun süreli birikim, tasarruf yapma)

arasında ilişki olmadığı görülmüştür, diğer deyişle değişkenler arasında ilişki olmadığını belirten H_0 hipotezi reddedilmemiştir.

BES'e dahil olma ile, BES'te Devlet teşviğini duyup duymama arasındaki ilişki araştırıldığında elde edilen veriler Tablo 22 ve Şekil 52'de verildiği gibidir.

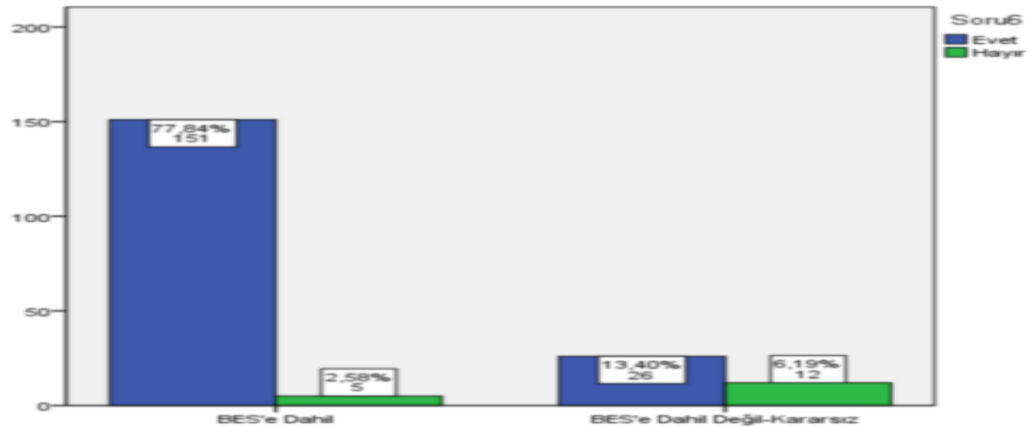
Tablo 22: BES'e Dahil Olanların Devlet Teşviği İlişkisi

Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?		Toplam
	Evet	Hayır	
BES Dahil	26	12	38
BES Dahilim	151	5	156
Toplam	177	17	194

BES'e dahil olduğunu cevaplayan toplam 156 kişiden, 151'i BES'te devlet teşviğini duyduklarını belirtmişlerdir. 5 kişi ise devlet teşviğini duymadıklarını belirtmişlerdir. BES'e dahil olmadığını fakat kesinlikle istediğini belirten kişilerin sayısı 38'dir. Kesinlikle BES'i istediğini, BES'e katılmayı düşündüğünü belirten 38 kişiden 26'sı ise devlet teşviğini duyduğunu, 12 kişi ise devlet teşviğini duymadığını belirtmektedir. Devlet teşviğini duymamasına rağmen BES'e kesinlikle katılmak istediğini belirten 12 kişinin isteme sebepleri diğer sorulara verilen cevaplarla daha netlik kazanacaktır. Genel olarak BES'e katılmak isteyen ve katıldığı veren 194 kişiden 177'si devlet teşviğini duyduğunu belirtmektedir.

Tablo 22'nin şekli çubuk grafiği olarak Şekil 52'de verildiği gibidir.

Şekil 52: BES'e Dahil Olanlar ile Devlet Teşviği Duyanlar İlişkisi

Tablo 23: BES'e Katılım ile Devlet Teşviği Ki-Kare Analizi

	Gözlenen Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değeri
Ki-Kare	30,770 ^a	1	,000
Geçerli Değerler	194		

Tablo 23'te görüldüğü üzere 0,05 önem seviyesinde BES'e katılmış olan kişiler ile devlet teşviğini duymaları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Diğer deyişle iki değişken birbirinden bağımsız olduğunu belirten H_0 hipotezi reddedilmiştir.

BES'e dahil olan kişilerden, sisteme katılmalarında devlet teşviğinin etkisinin olup olmadığının araştırılmasında elde veriler Tablo 24 ve Şekil 53'te gösterildiği gibidir.

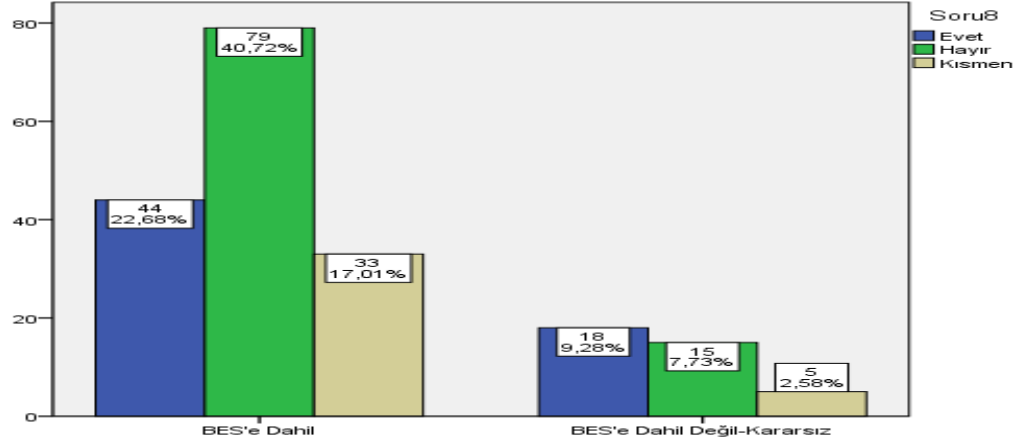
Tablo 24: BES' e Dahil Olanların Devlet Teşviği İlişkisi

Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Bireysel emeklilik sistemine katılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
BES'e Dahil	44	79	33	156
BES'e Dahil Değil-Kararsız	18	15	5	38
Toplam	62	94	38	194

Sisteme dahil olduğunu belirten toplam 156 kişiden, 79'u devlet teşviğinin bir etkisi olmadığını belirtmekle beraber, 44 kişi devlet teşviğinin etkisinin olduğunu, 33 kişi ise kısmen olumlu etkisi olduğunu belirtmektedirler.

Sisteme dahil olmayıp, kesinlikle dahil olmak istediğini belirten toplam 38 kişiden ise 18'i teşviğin etkisini olduğunu, 5'i kısmen etkisi olduğunu belirtmektedir. 15 kişi ise devlet teşviğinin bir etkisinin olmadığını belirtmektedirler.

Şekil 53 : Devlet Teşviğinin BES'e Katılımına Etkisi

Devlet teşviğinin, BES'e katılımına etkisi arasındaki bağımsızlık testi sonuçları Tablo 25'de verildiği gibidir.

Tablo 25 : Devlet Teşviğinin BES'e Katılımına Etkisi Ki-Kare Analizi

	Gözlenen Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değeri
Ki-Kare Geçerli Değerler	5,295 ^a 194	2	,071

Tablo 25'te görüldüğü üzere 0,10 önem seviyesinde BES'e katılım ile devlet teşviği arasında ilişki olduğu görülmüştür, diğer bir deyişle iki değişkenin birbirinden bağımsız olduğunu belirten H_0 hipotezi reddedilmiştir.

BES'e dahil olan kişilerden, sisteme katılmalarında özel sektör veya kamu sektöründe çalışmanın etkisinin olup olmadığının araştırılmasında elde veriler Tablo 26 ve Şekil 54'te gösterildiği gibidir.

Tablo 26: BES'e Katılan Kişilerin, Çalıştığı Sektöre Göre Katılımı

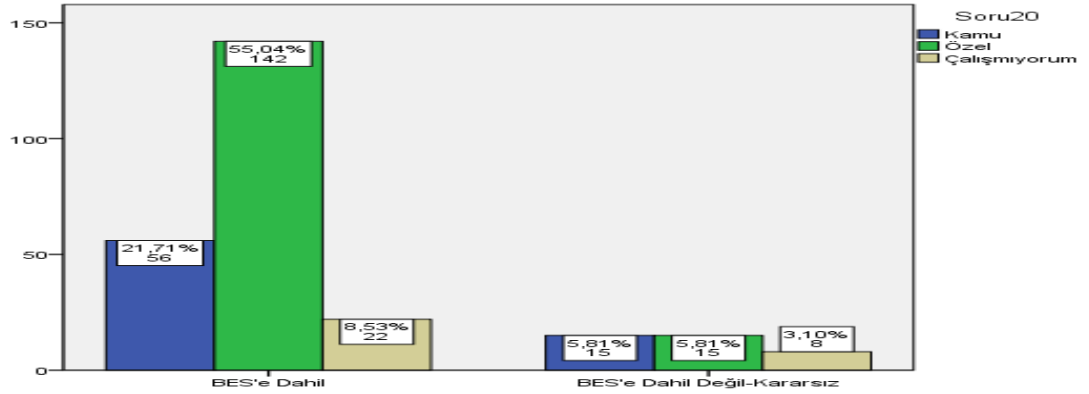
Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru20 : Çalıştığınız sektör nedir?			Toplam
	Kamu	Özel	Çalışmıyorum	
BES'e Dahil	56	142	22	220
BES'e Dahil Değil-Kararsız	15	15	8	38
Toplam	71	157	30	258

Sisteme dahil olduğunu belirten 220 kişiden, 56'sı kamu sektöründe çalışmakta olup, 142'si özel sektörde çalışmaktadır. 22 kişi ise bir işte

çalışmamaktadır. BES'e katılmayı düşünen 38 kişiden, özel sektör ve kamu çalışanı sayısı aynı olup, 15'er kişidir. Ayrıca kararsız olan 8 kişi çalışmamasına rağmen BES'e katılmayı düşünmektedir.

Sektörlere göre durum Şekil 54'te belirtildiği gibidir.

Şekil 54: BES'e Katılan Kişilerin Çalıştığı Sektöre Göre Katılımı

Şekil 54 çubuk grafikte görüldüğü gibi BES'e katılımı isteyenlerin çoğu özel sektörde çalışmaktadır.

Tablo 27: BES'e Katılan Kişilerin Çalıştığı Sektöre Göre Katılımı Ki-Kare Analizi

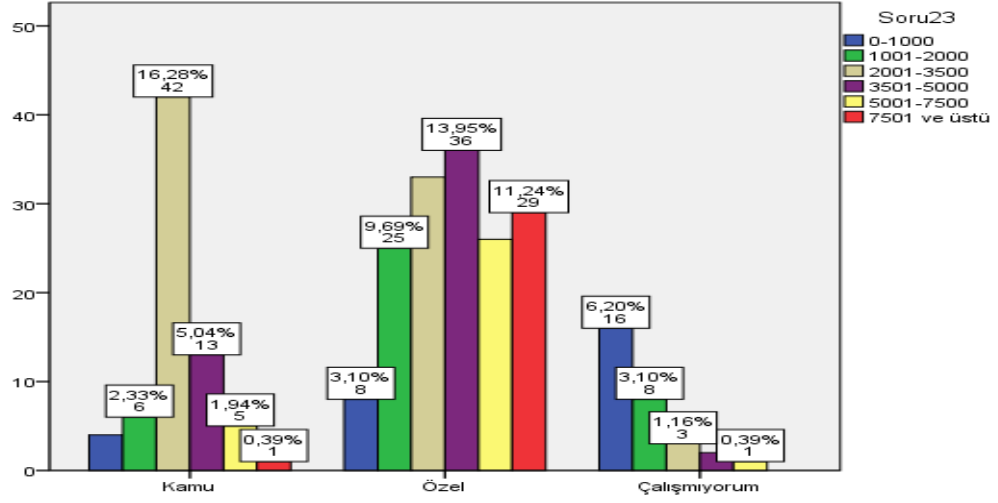
	Gözlenen Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değeri
Ki-Kare	9,066 ^a	2	,011
Geçerli Değerler	258		

Tablo 27'de görüldüğü üzere 0,05 önem seviyesinde kişilerin çalıştığı sektör ile BES'e dahil olmaları arasında ilişki olduğu görülmüştür, bir diğer deyişle iki değişken birbirinden bağımsız olduğunu belirten H_0 hipotezi reddedilmiştir.

OKS'de cayma hakkını kullananların oranı özel sektörde daha yüksek olduğu belirtilmişti. Bu sonuç ile, anket sonucunun popülasyona uygun olduğu görülmektedir.

BES'e dahil olan kişilerin %55,04'ü özel sektörde çalışmaktadır. Çalışılan sektör ile gelir düzeyi arasında bir bağlantı olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. BES'e katılımın sektörden kaynaklı mı yoksa gelir düzeyinden kaynaklı mı olduğunu Şekil 55 gösterilmektedir.

Şekil 55: Çalışılan Sektör İle Gelir Düzeyleri Arasındaki Bağlantı

Şekil 55'te de görüldüğü gibi kamu sektöründe çalışanların en yüksek çalışan 2001-3500TL arasında. Oysa özel sektörde en çok gelir grubu 3501-5000 TL arasındadır. Sonra 2001-3500 gelir grubu gelmektedir.

Kişilerin çalıştığı sektörden ziyade gelir grupları BES'e katılımında etkindir. Bu durumun farklı bir şekli BES'e dahil olanların gelir düzeyleri arasındaki bağlantı aşağıda gösterildiği gibidir.

BES'e dahil olan kişilerden, sisteme katılmalarında bireysel olarak aylık gelirlerin etkisinin olup olmadığının araştırılmasında elde veriler Tablo 28 ve Şekil 56'da gösterildiği gibidir.

Tablo 28: BES'e Katılan Bireyler ile Bireysel Aylık Gelirlerin Dağılımı

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru23 : Bireysel olarak ortalama aylık geliriniz nedir?						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501 ve üstü	
İsterim BES'eDahilim	22	31	64	46	29	28	220
BES'e Dahil Değilim-Kararsızım	6	8	14	5	3	2	38
Toplam	28	39	78	51	32	30	258

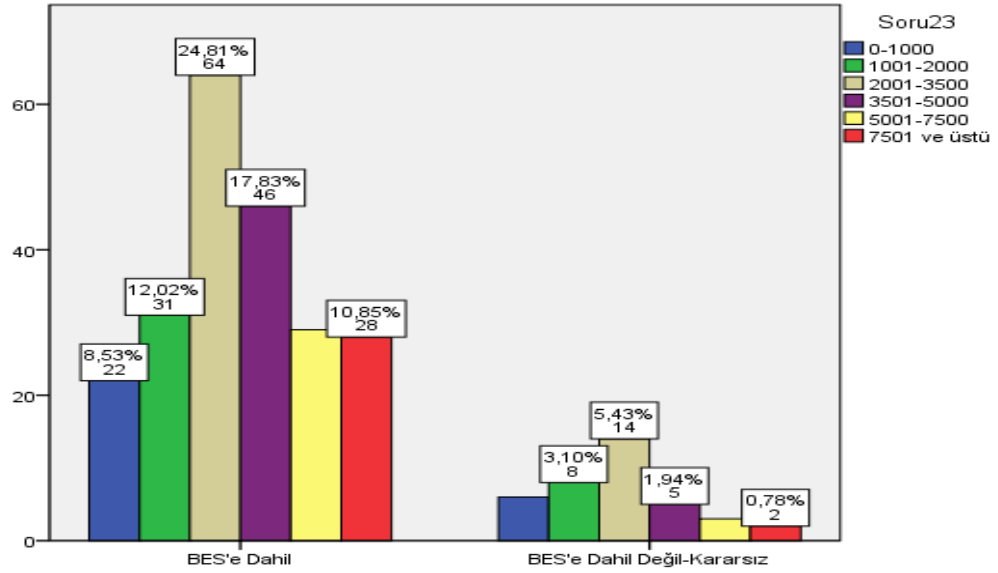
BES'e dahil olduğunu belirten 220 kişiden, 22'si aylık gelirini 0-1000 TL aralığında olduğunu, 31 kişi 1001-2000 TL aralığında olduğunu, 64 kişi 2001-3500

TL, 46 kişi 3501-5000 TL, 29 kişi 5001-7500 TL aralığında, 28 kişi ise 7501 TL'den yukarı bireysel geliri olduğunu belirtmişlerdir.

Anket katılanlardan 38 kişi ise BES'e kesinlikle katılacağını cevabını vermişlerdir. BES'e kesinlikle katılacağını belirten 14 kişi 2001-3500 TL gelir aralığındadır. BES'e dahil olduğunu belirtenler içinde de en fazla katılım bu gelir grubundadır. Şekil 56'da bu durum açık şekilde görülmektedir.

Aylık gelir grubu 2001-3500 TL arasında olan kişiler gelecek açısından daha çok birikim yapmak istemeleri, gelecekte çeşitli yatırımlar veya uzun vadeli tasarruf yapmak istemektedirler.

Şekil 56: BES'e Katılan Bireyler ile Bireysel Aylık Gelirlerin Dağılımı

Şekil 56'ya bakıldığında kişilerin gelecek için uzun süreli birikim yapma arzusu ile kişilerin gelirlerinde artış oldukça BES'e dahil olmaları beklenirken, sisteme dahil olmadıkları görülmüştür. Örneklem büyüklüğünün az olmasının etkisi olabileceği gibi kişilerin sisteme güvenmeme, yastık altı olarak tabir edilen ekonomik sistem dışında tasarruf yapma arzusu da sebepler arasında olabilir.

BES'e dahil olan kişilerden aylık gelirlerine verdikleri cevaplar aşağıdaki Tablo 29'da gösterildiği gibidir.

Tablo 29: BES'e Katılan Bireyler İle Aile Toplam Aylık Gelirlerin Ki-Kare Analizi

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru24 : Eve giren ortalama aylık geliriniz nedir?						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501-ve üstü	
BES'e Dahilim	10	18	42	54	45	51	220
BES'e Dahil Değilim-Kararsızım	3	5	9	7	7	7	38
Toplam	13	23	51	61	52	58	258

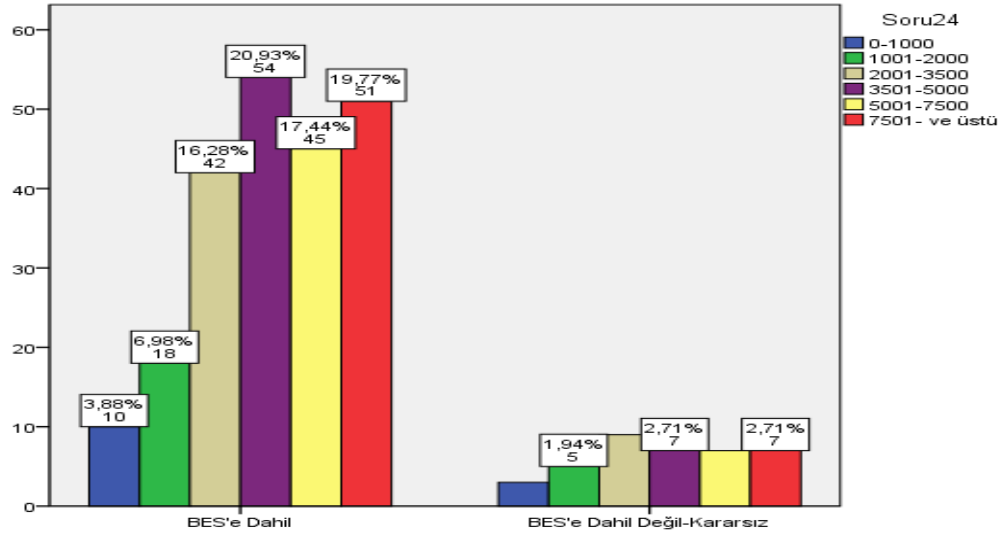
BES'e dahil olduğunu belirten 220 kişiden, 18'i aylık gelirini 0-1000 TL aralığında olduğunu, 18 kişi 1001-2000 TL aralığında olduğunu, 42 kişi 2001-3500 TL, 54 kişi 3501-5000 TL, 45 kişi 5001-7500 TL aralığında, 51 kişi ise 7501 TL den yukarı bireysel geliri olduğunu belirtmişlerdir.

Ankete katılanlardan 38 kişi ise BES'e kesinlikle katılacağını cevabın vermişlerdi. BES'e kesinlikle katılacağını belirten 9 kişinin gelirleri 2001-3500 TL aralığındadır. Bu gelir grubunda, diğer gelir gruplarına göre en fazla katılacağını belirten gelir grubudur. BES'e dahil olduğunu belirtenler içinde de en fazla katılım bu gelir grubun bir üst grubu olan 3501-5000 TL grubundadır. Şekil 56'da bu durum açık bir şekilde görülmektedir.

Aylık gelir grubu 2001-3500 TL arasında olan kişiler gelecek açısından daha çok birikim yapmak istemektedirler. Gelecekte çeşitli yatırımlar için veya uzun vadeli tasarruf yapmak istemektedirler.

Gelir grupları arasındaki farklar aşağıda Şekil 57'de net bir şekilde görülmektedir.

Şekil 57: BES'e Katılan Bireyler ile Aile Toplam Aylık Gelirlerin Bağıntısı

Şekil 57'de görüldüğü üzere ailelerin toplam gelirleri, gelecek için uzun süreli birikim yapma arzusu ile ailenin toplam gelirlerinde artış oldukça BES'e dahil olmaları beklenirken, sisteme dahil olmadıkları görülmüştür.

BES'e katıldığını belirten kişiler ile bu kişilerin yaş aralığı aşağıdaki Tablo 30'de gösterildiği gibidir.

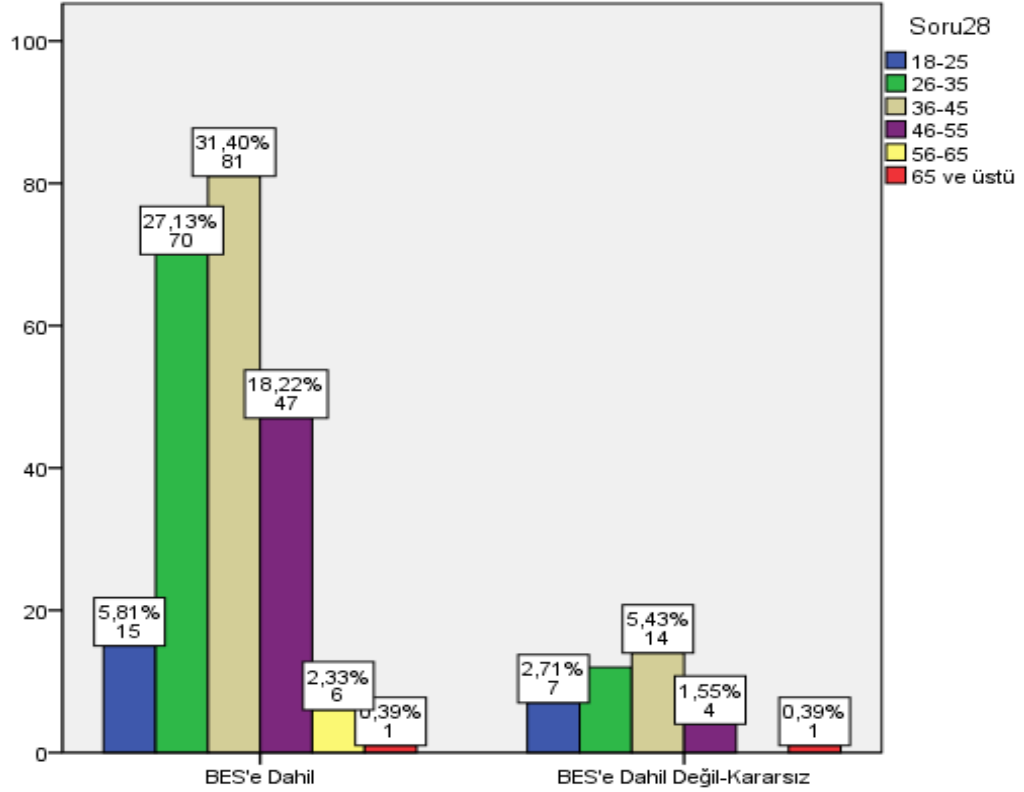
Tablo 30: BES'e Dahil Olanların Yaş Aralığı

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru28 : Yaş Aralığı						Toplam
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65 ve üstü	
BES'e Dahilim	15	70	81	47	6	1	220
BES'e Dahil Olmak İsterim-Kararsızım	7	12	14	4	0	1	38
Toplam	22	82	95	51	6	2	258

BES'e katılmış olan 220 kişiden, 81'i 36-45 yaş aralığındadır. Sonra en büyük katılım 26-35 yaş aralığıdır. Bu yaş aralığındaki 70 kişiden sonra, en çok katılım 47 kişi ile 56-65 yaş aralığıdır. 15 kişi ile 18-25 yaş aralığı 4.sırada yer almaktadır. Daha sonra 6 kişi ile 56-65 yaş aralığı en son olarakda 65 yaş ve üstü kişi sayısı 1'dir.

BES'e dahil olmayıp, ancak kesinlikle katılım diyenlerin sıralaması da, aynı şekilde sıralanmıştır.

Şekil 58: BES'e Dahil Olanlar İle Kesinlikle Katılacak Olanların Yaş Aralığı

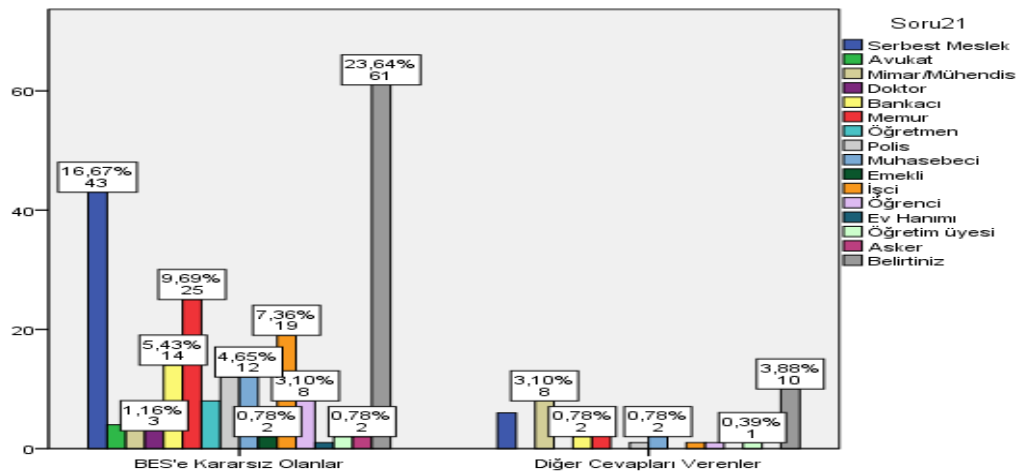

Soru 1’de “BES dahilmisiniz/dahil olmak istemisiniz” sorusuna, “Kararsızım” diyen kişilerin sayısı 35 kişidir. Yine ankette “Eğer cevabınız kesinlikle istemem veya kararsızım ise 10.sorudan, kesinlikle isterim veya sisteme dahilim ise 2. sorudan devam ediniz.” açıklaması olduğu için 11. sorudan sonra ki-kare testi uygulanmıştır. Ayrıca ki-kare testi yaptıklarımız ve açıkladıklarımız sorular dışındaki sorular da incelenmiş ve ki-kare testlerinde aralarında ilişki olmadıkları görülmüştür.

Tablo 31: BES'te Kararsız Olanların ve Olmayanların Meslek Dağılımı

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru 21 : Mesleğiniz									Toplam
	Serbest Meslek	Avukat	Mimar/Mühendis	Doktor	Bankacı	Memur	Öğretmen	Polis		
Kararsızım	43	4	7	3	14	25	8	12		
BES'e Dahil Olmayacağım	6	0	8	0	2	3	0	1		
Toplam	49	4	15	3	16	28	8	13		
	Muhasebeci	Emekli	İşçi	Öğrenci	Ev Hanımı	Öğretim üyesi	Asker	Belirtiniz		
Kararsızım	12	2	19	8	1	2	2	61		223
BES'e Dahil Olmayacağım	2	0	1	1	0	1	0	10		35
Toplam	14	2	20	9	1	3	2	71		258

Tablo 31 ve Şekil 59'u incelediğimizde, kararsız olan 35 kişiden 10 kişi listede belirtilmeyen mesleklerden, ki bu kişiler incelendiğinde sigorta acentesi oldukları görülmüştür. Bu kişileride serbest meslek olarak dahil ettiğimizde 16 kişi serbest meslek sahibidir.

Şekil 59: BES'de Kararsız Olanların ve Olmayanların Meslek Dağılımı

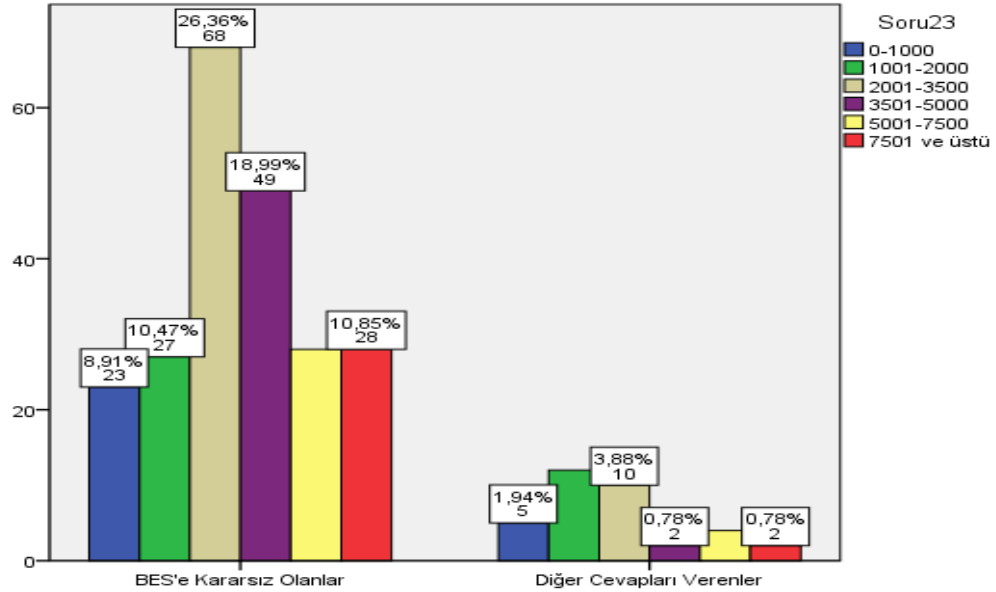
Şekil 59'a bakıldığında kişilerin gelecek için BES'e dahil olma arzusu serbest meslek grubunda daha fazladır. Kararsızlar içinde sabit gelir ile çalışan kişiler daha azdır.

Kararsızım cevabı veren 35 kişinin gelir durumunu incelediğimizde; toplam 17 kişi 0-2000 TL arası geliri bulunmaktadır.

Tablo 32: Kararsızların Ortalama Aylık Gelirleri

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru23 : Bireysel olarak ortalama aylık geliriniz nedir?						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501 ve üstü	
Diğer Cevaplar	23	27	68	49	28	28	223
Kararsızım	5	12	10	2	4	2	35
Toplam	28	39	78	51	32	30	258

Şekil 60: Kararsızların Ortalama Aylık Gelirleri

Kararsızların yarısı gelirleri 0-2000 TL arasında olan kişilerdir. BES'e dahil olan veya dahil olmayı kesinlikle isteyen kişilerin sayısı 223 kişidir. Bu kişilerden gelir durumu 2001 ve üzeri kişi sayısı 173 kişidir. Bu iki sonuçta açıkça göstermektedir ki, BES'e katılımın artması için kişilerin refah seviyelerinin artmasının önemi büyüktür.

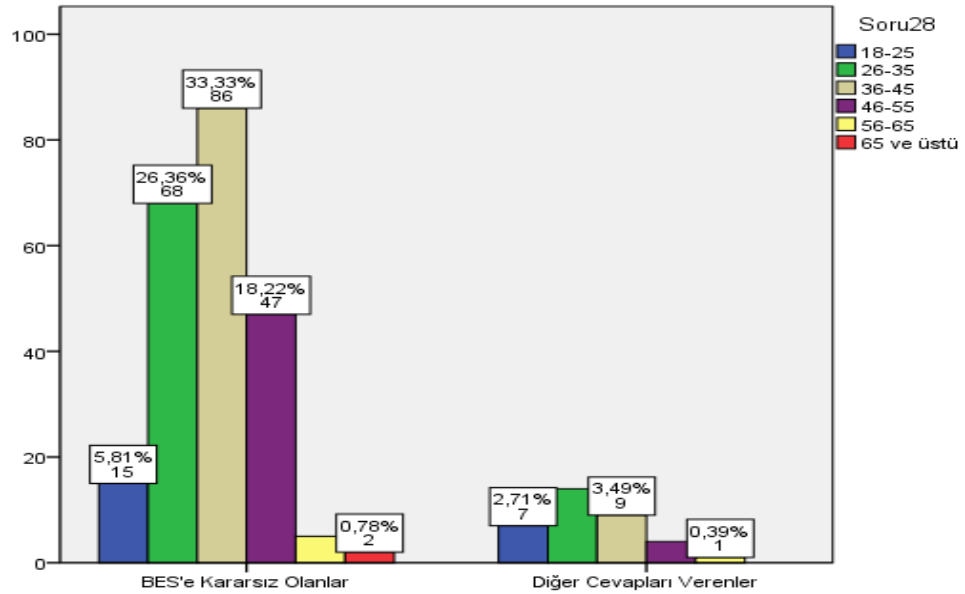
Kararsız kişilerin yaş aralıklarını Tablo 33'ü incelediğimizde 18-35 yaş arası grup en yüksek orana sahiptir. Üniversiteyi bitirip iş hayatına yeni atılan kişiler gelecek için plan yapma eğiliminde olmayabilirler veya gelirleri düşük olduğu için kararsız kalabilmektedirler.

Tablo 33: Kararsızların Yaş Aralığı Dağılımı

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?	Soru28 : Yaş Aralığı						Toplam
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65 ve üstü	
Diğer Cevaplar (0,00)	15	68	86	47	5	2	223
Kararsızım (1,00)	7	14	9	4	1	0	35
Toplam	22	82	95	51	6	2	258

Şekil 61'te daha net şekilde görülmektedir, 36 yaş üzeri grup, BES'e dahil olan ve kesinlikle olmayı düşünen kişilerden oluşmaktadır. 36 yaş altı grup içinde ise, BES'e dahil olanlarda da azdır. Bu durum kararsızlarda da ters mantıkla işlem görmektedir. Yani 36 yaş altında kararsızlar daha fazladır

Şekil 61: Kararsızların Yaş Aralığı Dağılımı

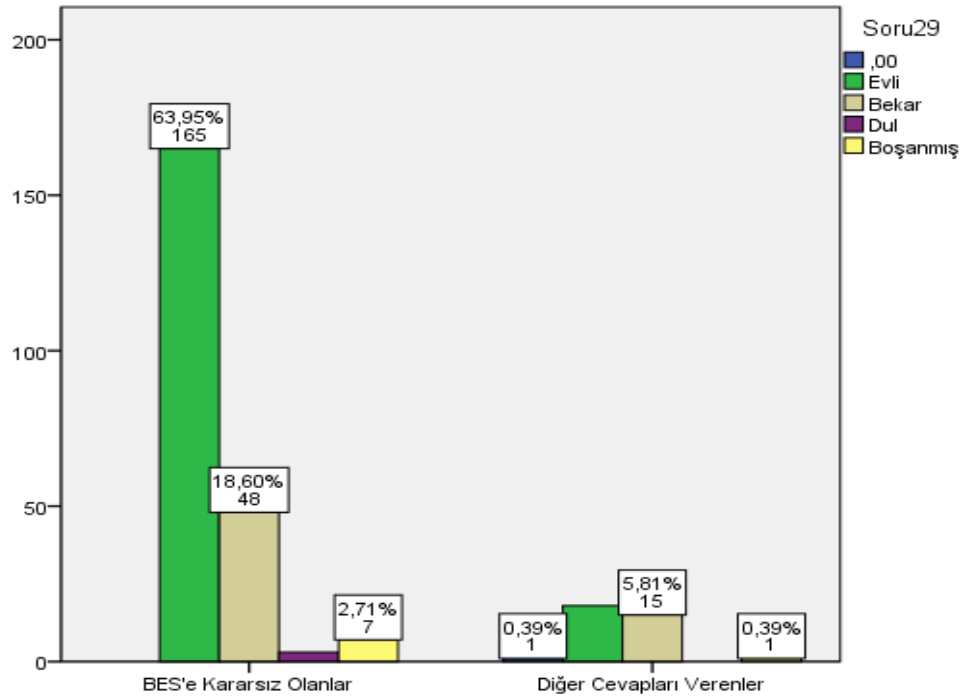
Kararsızların medeni durumunu Tablo 34'ü incelediğimizde, yarıdan fazlası, 19 kişi evlidir. Kararsız olmayanlarda bu durum aynısıdır. Yani BES'e dahil olan veya kesinlikle dahil olmayı düşünen kişilerden, 223 kişiden 165'i evlidir.

Tablo 34: Kararsızların Medeni Durumu

Soru 1 : Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?		Soru29 : Medeni Durumunuz				Toplam
		Evli	Bekar	Dul	Boşanmış	
Kararsızım	Diğer Cevaplar (0,00)	165	48	3	7	223
	Kararsızlar (1,00)	19	15	0	1	35
Toplam		183	63	3	8	258

Tablo 34 çubuk grafik olarak Şekil 62'te görülmektedir.

Şekil 62: Kararsızların Medeni Durumu

Kişileri evlilikte gelir durumlarının artmış olması etkin olabileceği gibi, evlilikten sonra ailenin gelecek için yatırım yapma istediğinin artması da etkin olabilir. BES'e dahil misiniz sorusuna " Dahil oldum" veya "Kesinlikle İsterim" cevabı verenler Soru 2'den, "Kararsızım " veya "Kesinlikle İstemem" cevabı verenler Soru 10'dan

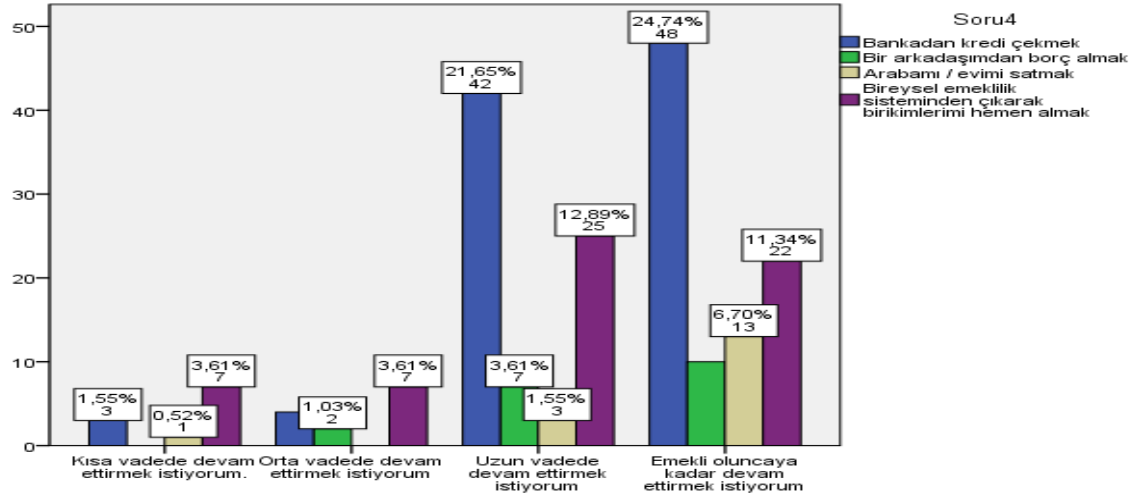
devam etmektedirler. Bu sebeple, Soru 3'te "BES'te yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?" sorusuna cevap verenler sayısı 194'tür.

Tablo 35: BES'de Yatırım Vadesi ile Genel İhtiyaç Kararları Karşılaştırması

Soru 3 :Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?	Soru 4 : Çok ciddi bir nakit sıkıntısı içinde olduğunuzu varsayalım, aşağıdakilerden hangisi sizin için en doğrusudur?				Toplam
	Bankadan kredi çekmek	Bir arkadaşımdan borç almak	Arabamı / evimi satmak	Bireysel emeklilik sisteminden çıkarak birikimlerimi hemen almak	
Kısa vade devam ettirmek istiyorum.	3	0	1	7	11
Orta vade devam ettirmek istiyorum	4	2	0	7	13
Uzun vade devam ettirmek istiyorum	42	7	3	25	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum	48	10	13	22	93
Toplam	97	19	17	61	194

BES'e katılan kişilerden kısa vadede (0-3 yıl) devam ettireceği cevabını veren kişiler, bir nakit sıkıntısına girdikleri zaman ilk önce BES'den çıkmayı düşünmektedirler. Toplam 194 kişiden, kısa sürede kalacağını belirten kişilerin sayısı 11 kişidir. Bu 11 kişiden 7'si, yani %64'ü ilk maddi zorunlulukta BES'den ayrılmayı düşünmektedir. BES'de emekli oluncaya kalmayı düşünenlerin sayısı 93 kişidir. Diğer bir ifade ile % 48'i BES'e emekli olup ek bir gelir almak amacıyla girmektedir. Tablo 35'in grafiği Şekil 63'de görüldüğü gibidir.

Şekil 63: BES'te Yatırım Vadesi ile Genel İhtiyaç Kararları Karşılaştırması

BES'e katılan kişilerin ne kadar vadede devam ettirmek istemeleri ile ciddi bir nakit sıkıntısına düştüklerinde hareket tarzları arasında ilişki vardır.

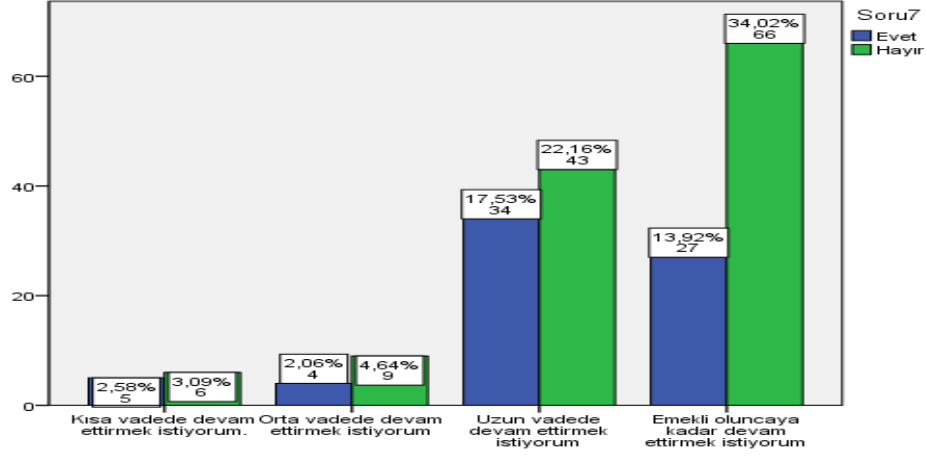
Tablo36: BES'te Yatırım Vadesi Devlet Katkı Payı Karşılaştırılması

Soru 3 :Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?	Soru7 : Bireysel emeklilik sistemine devlet teşviğinden sonra mı katıldınız?		Toplam
	Evet	Hayır	
Kısa vadede devam ettirmek istiyorum.	5	6	11
Orta vadede devam ettirmek istiyorum	4	9	13
Uzun vadede devam ettirmek istiyorum	34	43	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum	27	66	93
Toplam	70	124	194

Tablo 36'da BES'e katılan kişilerde, devlet katkı payının etkisi olup olmadığı konusunda verilen cevaplarda, 194 kişiden 124'ü devlet teşvik sisteminin etkisi olmadığı, 70'i ise devlet teşvik sisteminin etkisi olduğu yönünde cevap vermişlerdir. Devlet teşviğinin etkisi olduğunu belirten kişilerin oranı %36'dır. BES'te devlet katkı payı veya diğer deyişle devlet teşviği uygulamasının ekonomik amacına ulaşmaya başladığı söylenebilir. Ayrıca, 194 kişiden 93'ü emekli oluncaya kadar BES'te kalacakları cevabını vermişlerdir. 93 kişiden 66'sı teşvik sisteminin etkisi olmadığı yönünde cevap vermişlerdir. 27 kişi ise devlet teşvik sisteminin etkisi olduğu cevabını vermişlerdir.

Cevapların çubuk grafiği Şekil 64'te görüldüğü gibidir.

Şekil 64: Yatırım Vadesi Devlet Katkı Payı Karşılaştırılması

Şekil 64'te net olarak görüldüğü gibi, kısa-orta vadede BES'e katılanlar arasında devlet teşviğinin bir önemi yok görünmektedir. Uzun ve özellikle emekli oluncaya kadar BES'te kalmayı düşünenlerde devlet teşviğinin etkisi büyüktür. Devlet teşviği uygulamasında;

En az 3 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %15'ini,

En az 6 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %35'ini,

En az 10 yıl sistemde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %60'ını,

BES'ten emeklilik hakkı kazananlar devlet katkı payının tamamını,

Bu sistemden vefat veya maluliyeti nedeniyle ayrılanlar, devlet katkısı ve varsa getirilerinin tamamını, hak kazanırlar.

Çıkan sonuçlar ile devlet uygulaması arasında paralellik olduğu görülmektedir.

Devletin uygulaması ile verilen cevaplar birbirine uygun, yakın olmasına rağmen aralarında ilişki olmadığına dair sonuç çıktı. Bu durum da, ankete katılım sayısının az olmasının etkisi olabilir.

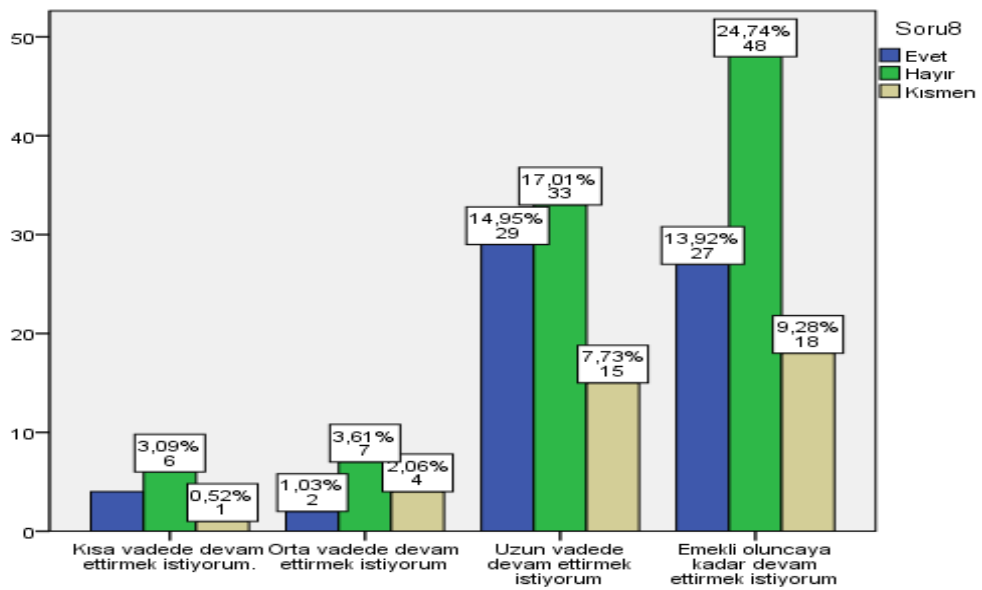
BES'e dahil olan kişiler içinde, yatırımlarını kısa-orta ve uzun süreli olarak devam ettirmeyi düşünenler için devlet teşviğini duyanların karşılaştırılması Tablo 48'de görüldüğü gibidir.

Tablo 37: BES Vadesi ile Devlet Katkı Payı Karşılaştırması

Soru 3 :Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz - istersiniz?	Soru8 : Bireysel emeklilik sistemine katılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
Kısa vadede devam ettirmek istiyorum.	4	6	1	11
Orta vadede devam ettirmek istiyorum	2	7	4	13
Uzun vadede devam ettirmek istiyorum	29	33	15	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum	27	48	18	93
Toplam	62	94	38	194

Ankete katılan 258 kişiden BES'e dahil olduğunu veya mutlaka dahil olacağı cevabını veren 194 kişiden, 62'si BES'e katılmada devlet katkı payının etkili olduğu, 94'ü katkı payının etkisi olmadığı cevabını vermişlerdir. 38 kişi ise kısmen etkili olduğunu belirtmiştir. BES'ten hiç çıkmayıp, emekli olmak olacağını belirten 93 kişiden, 48'i yani % 52'si devlet katkı payının etkisinin olmadığı cevabını vermiştir. Benzer şekilde BES'e uzun vadede devam etmeyi düşünen 77 kişiden, 33'ü yani %43'ü de devlet katkısı sebebi ile değil, yatırım amaçlı girdikleri cevabını vermişlerdir.

Şekil 65: BES Vadesi ile Devlet Katkı Payı Karşılaştırması

Şekil 65'te görüldüğü gibi, yatırımı emekli olma sebebi ile yapan kişilerde devlet katkısının etkisi azdır. Uzun süreli BES'te kalmak üzere yatırımına yön verenler de ise bu oran birbirine çok yakındır.

Devletin uygulaması ile verilen cevaplar birbirine uygun, yakın olmasına rağmen aralarında ilişki olmadığına dair sonuç çıkmıştır. Bu durum, ankete katılım sayısının az olmasının etkisi olabilir.

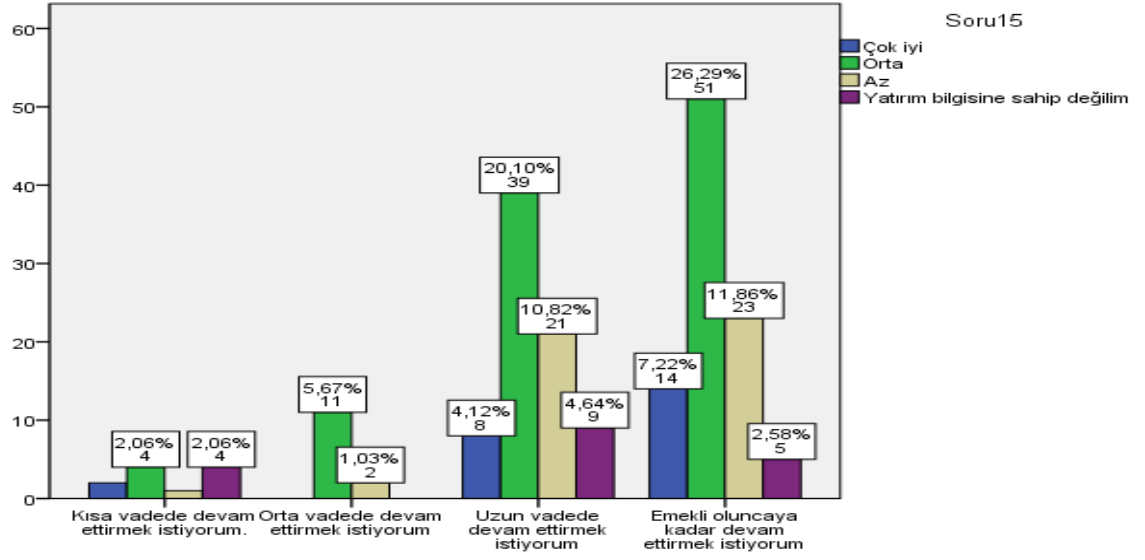
Tablo 38'de BES'e dahil olan kişilerin yatırım bilgilerinin değerlendirildiği 15. soru, kişilerin kendileri hakkında yatırım bilgilerine verdikleri cevaplardır.

Tablo 38: BES'e Dahil Olanların Yatırım Bilgileri

Soru 3 :Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?	Soru15 :Yatırım bilginizi nasıl değerlendirirsiniz?				Toplam
	Çok iyi	Orta	Az	Yatırım bilgisine sahip değilim	
Kısa vadede devam ettirmek istiyorum.	2	4	1	4	11
Orta vadede devam ettirmek istiyorum	0	11	2	0	13
Uzun vadede devam ettirmek istiyorum	8	39	21	9	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum	14	51	23	5	93
Toplam	24	105	47	18	194

BES'e dahil olan veya kesinlikle dahil olmayı düşünen 194 kişiden, kendi yatırım bilgilerini orta düzeyde olduğuna inanan 105 kişidir. Yani % 54'ü orta düzeyde yatırım bilgisi olduğuna inanmaktadır.

Şekil66: BES'e Dahil Olanların Yatırım Bilgileri

Şekil 66'da görüldüğü gibi, kişiler kendi yatırım bilgilerinin orta düzeyde olarak belirtmektedirler. Orta cevabını verenlerden sonra en çok cevap, “az yatırım bilgim var” cevabıdır.

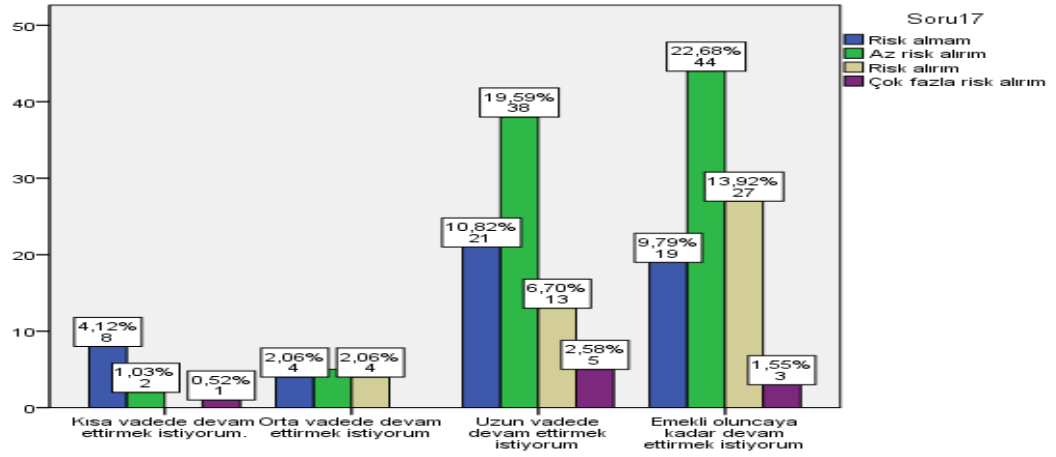
BES'e dahil olan kişilerin yatırımlarda aldığı riskler açısından verilen cevaplar Tablo 39'da görüldüğü gibidir.

Tablo 39: BES'e Dahil Olanların Risk Kriterleri

Soru 3 :Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?	Soru17 : Yatırımlarınızda aldığınız risk ile ilgili aşağıdakilerden hangisi sizi en iyi tanımlar?				Toplam
	Risk almam	Az risk alırım	Risk alırım	Çok fazla risk alırım	
Kısa vadede devam ettirmek istiyorum.	8	2	0	1	11
Orta vadede devam ettirmek istiyorum	4	5	4	0	13
Uzun vadede devam ettirmek istiyorum	21	38	13	5	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum	19	44	27	3	93
Toplam	52	89	44	9	194

BES'e dahil olan 194 kişiden, 52'si risk almadıklarını, 89'u az risk aldıkları cevabını vermişlerdir. Diğer ifade ile, %73 kişi, yatırımlarda risk almayı sevmemektedir. Bu durumu Şekil 67'de net olarak görülmektedir.

Şekil 67: BES'e Dahil Olanların Risk Kriterleri

Şekil 67'de, özellikle kısa vadede BES'ten çıkmayı düşünen kişilerin, hiç risk almayı sevmedikleri için, yatırım fonunun daha garanti olmasından dolayı BES'e girdikleri anlaşılmaktadır. Uzun vadede ve emekli oluncaya kadar BES'te kalmayı düşünenler ise azda olsa risk almayı kabul etmektedirler.

Yatırımlarında risk almayı düşünen kişiler BES'e dahil olmak yerine alternatif riskli yatırım enstrümanlarını tercih etmektedirler. Risk almayı sevmeyenler ve az risk alan kişiler BES'e yatırım yapmayı tercih etmektedirler.

BES'e dahil olarak yatırım yapanların aylık ortalama gelirleri arasındaki bağlantı Tablo 40'da görüldüğü gibidir.

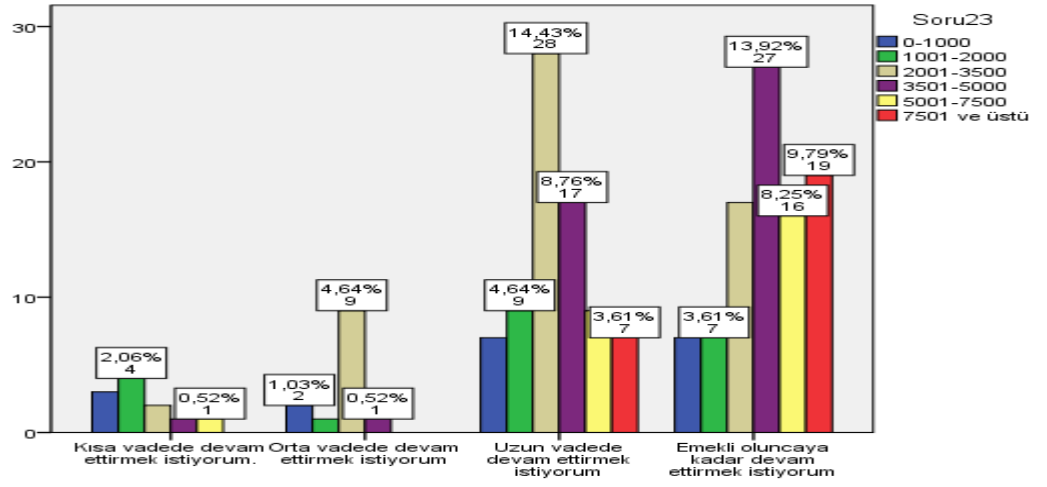
Tablo 40: BES'e Dahil Olanların Ortalama Aylık Gelirleri

Soru 3 :Bireysel emeklilik isteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?	Soru23 : Bireysel olarak ortalama aylık geliriniz nedir?						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501 ve üstü	
Kısa vadede devam ettirmek istiyorum.	3	4	2	1	1	0	11
Orta vadede devam ettirmek istiyorum	2	1	9	1	0	0	13
Uzun vadede devam ettirmek istiyorum	7	9	28	17	9	7	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum	7	7	17	27	16	19	93
Toplam	19	21	56	46	26	26	194

BES'e dahil olan kişilerin %21'i geliri 2.000 TL'nin altındadır. %53'ünün geliri 2.001 TL ile 5.000 TL arasındadır.

BES'e yatırım yapanlardan, "orta", "uzun" ve "emekli oluncaya kadar" cevabını verenlerin gelir grubu 2.001 TL – 5.000 TL arasındadır. Bu durum Şekil 68'te açıkça görülmektedir.

Şekil 68 : BES'e Dahil Olanların Ortalama Aylık Gelirleri

Her üç grupta da 2001-5000 TL arası en fazla yatırım yapan grup. BES'i kısa vadeli olarak düşünen kişiler 2000 TL altında geliri olan kişilerdir. Kişilerin gelirleri ile BES'e yatırım yapılması arasında ilişki Şekil 68'te görüldüğü gibidir.

BES'e dahil olan kişilerin medeni durumu ile ilgili verilen cevaplar Tablo 41'de görüldüğü gibidir.

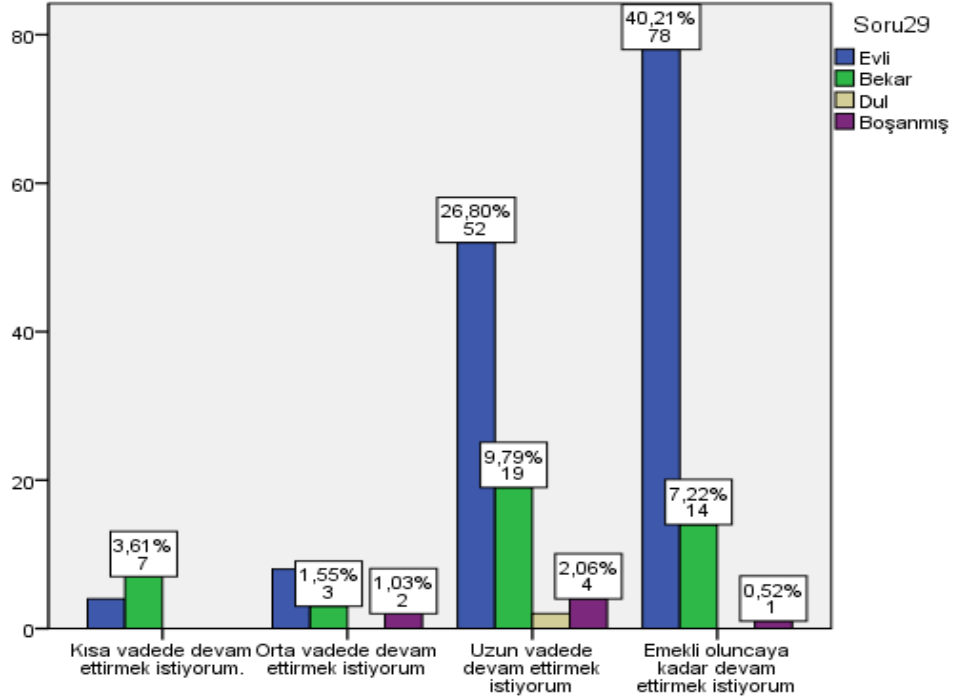
Tablo 41: BES'e Dahil Olanların Medeni Durumları

Soru 3 :Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?		Soru29 : Medeni Durumunuz				Toplam
		Evli	Bekar	Dul	Boşanmış	
Kısa vadede devam ettirmek istiyorum.		4	7	0	0	11
Orta vadede devam ettirmek istiyorum		8	3	0	2	13
Uzun vadede devam ettirmek istiyorum		52	19	2	4	77
Emekli oluncaya kadar devam ettirmek istiyorum		78	14	0	1	93
Toplam		142	43	2	7	194

BES'e dahil olanların % 73'ü evli kişilerdir. Evli olan kişilerin gelecek ile ilgili plan yapmaları, emeklilik hakları geldiği zaman daha rahat bir hayat yaşamak istediklerinden dolayı BES'e dahil olmaları uzak bir ihtimal değildir.

Bu durum Şekil 69'da da açıkça görülmektedir.

Şekil 69: BES'e Dahil Olanların Medeni Durumları

Sadece kısa vadeli yatırım yapan kişilerde bekarlar sayısı fazladır. Diğer bütün gruplarda evli kişilerin sayısı fazladır.

BES'de devlet katkı payını duyan kişilerin BES'e dahil olup olmadıkları ve sebepleri hakkında verdikleri cevaplar aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 42: BES'de Katkı Payının BES'e Katılıma Etkisi

Soru6 : Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?	Soru8 : Bireysel emeklilik sistemine atılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
Evet	60	82	35	177
Hayır	2	12	3	17
Toplam	62	94	38	194

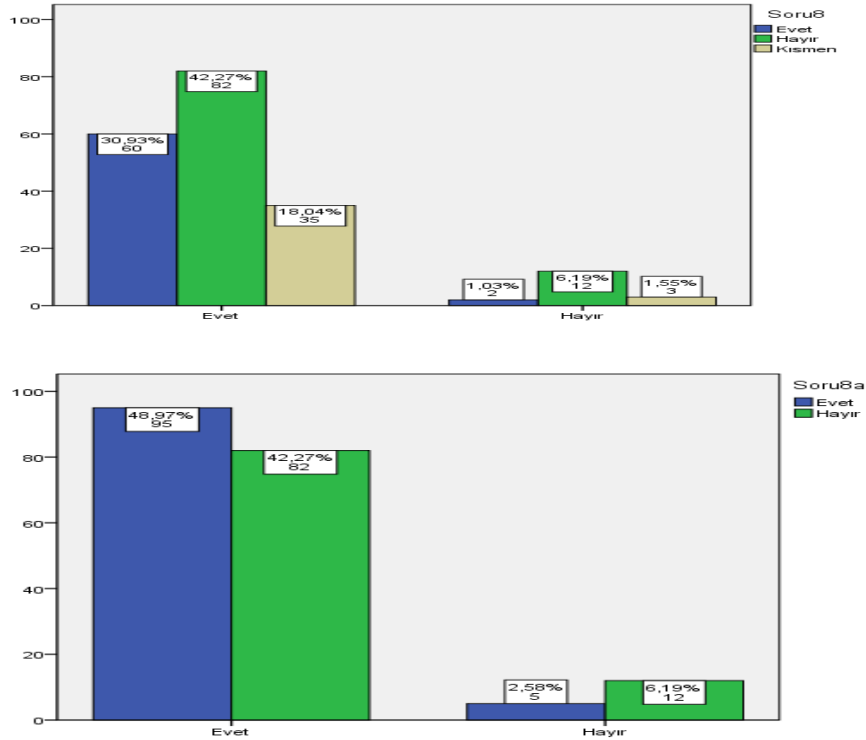
BES’de katkı payının duyanların BES’e katılıma etkisi olup olmadığına dair verilen cevaplarda “Evet”, “Hayır” ve “Kısmen” olarak üç farklı cevap istenmiştir. Soru 8’in incelemesi iki farklı şekilde yapılmıştır. Birincisi; sorunun ilk hali ile. İkincisi ise “Kısmen” cevaplarını “Evet” olarak kabul ettiğimizde ve “Evet” cevaplarına eklediğimizde. İkinci cevap şeklini “Soru 8a” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 43: BES’de Katkı Payının BES’e Katılıma Etkisi (8a)

Soru6 : Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duyunuz mu?		Soru8a : Bireysel emeklilik sistemine katılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?		Toplam
		Evet	Hayır	
Evet		95	82	177
Hayır		5	12	17
Toplam		100	94	194

BES’de devlet katkı payını duyanların BES’e katılıma etkisi oldu diyenler Tablo 42 ve Tablo 43’te görüldüğü gibidir.

Şekil 70: BES’de Katkı Payının BES’e Katılıma Etkisi

Şekil 70’de Soru 8 ve 8a’ya verilen cevaplar alt altadır. “Kısmen” cevaplarını “Evet” cevaplarına eklememizin nedeni ise “Kısmen” cevabını veren kişilerde BES’e

katılım için azda olsa bir olumlu cevap şekli vardır. “Kısmen” cevabı “Hayır” cevabından çok olumlu olarak “Evet” cevabına daha çok yakındır.

Tablo 44: BES’de Katkı Payının BES’e Katılıma Etkisi Ki-Kare Testi (8a)

	Gözlenen Değerler	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değerleri
Pearson Chi-Square	3,655 ^a	1	,056
Geçerli Değerler	194		

Tablo 44’te görüldüğü üzere 0,10 önem seviyesinde BES’e katılımda katkı payının BES’e katılıma etkisi arasında ilişki olduğu görülmüştür, diğer ifade ile iki değişken birbirinden bağımsız olduğunu belirten H_0 hipotezi reddedilmiştir.

Aynı cevaplar ile iki farklı sonuç çıkmıştır. Fakat beklenti aralarında ilişki olması gerektiği yönündedir. Örneklem sayısının attırdığımızda Tablo 62’ye yakın sonuç çıkacaktır.

BES’de katkı payını duyan kişilerin BES’e dahil olma sebepleri hakkında verilen cevaplar Tablo 45’te görüldüğü gibidir.

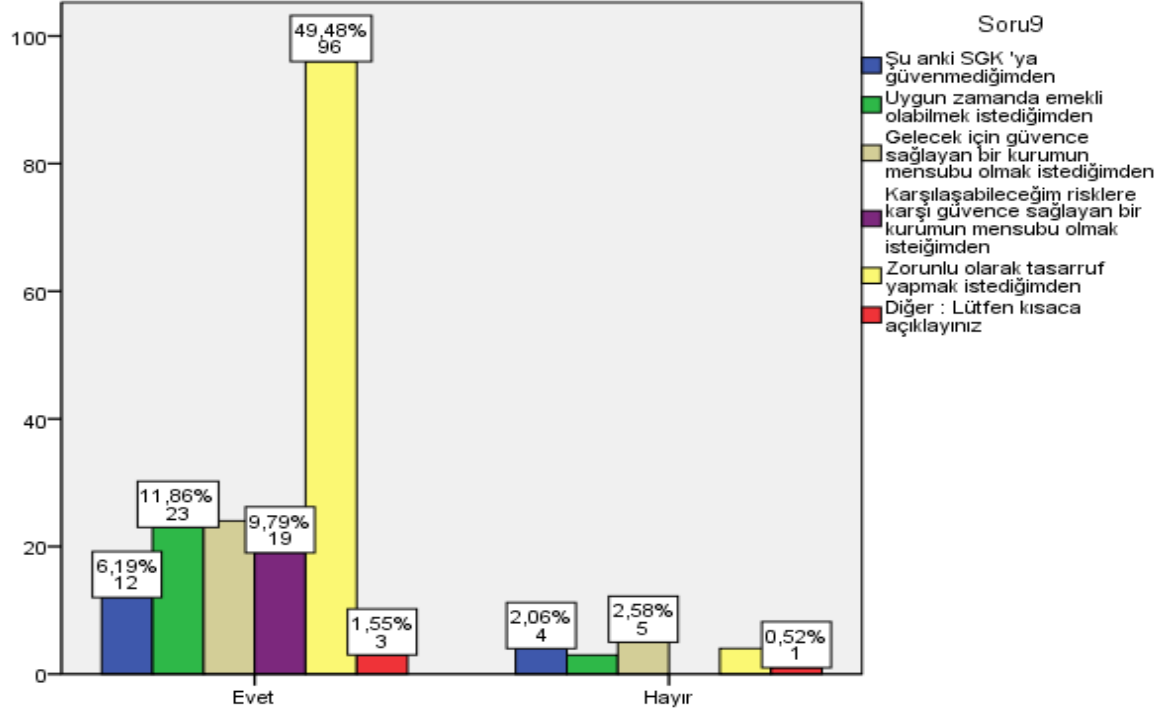
Tablo 45: BES’de Katkı Payını Duyanların Tercih Sebepleri

Soru6: BES’de devlet teşviğini duydunuz mu?	Soru9 : Neden bireysel emeklilik sistemini tercih ettiniz/edersiniz?						Toplam
	Şu anki SGK’ya güvenmediğinden	Uygun zamanda emekli olabilmek istediğinden	Gelecek için güvence sağlayan bir kurumun mensubu olmak istediğinden	Karşılaşabileceğim risklere karşı güvence sağlayan bir kurumun mensubu olmak istediğinden	Zorunlu olarak tasarruf yapmak istediğinden	Diğer : Lütfen kısaca açıklayınız	
Evet	12	23	24	19	96	3	177
Hayır	4	3	5	0	4	1	17
Toplam	16	26	29	19	100	4	194

BES’e dahil olan kişilerden, devlet katkı payını duyan kişilerin %54’ü zorunlu olarak tasarruf yapmak istedikleri için dahil olduklarını belirtmişlerdir.

Verilen cevaplarla Şekil 71’de daha net anlaşılmaktadır.

Şekil71: BES’de Katkı Payını Duyanların Tercih Sebepleri

“Zorunlu olarak tasarruf yapmak” cevabı diğer bütün cevaplardan daha fazladır.

BES’de katkı payını duyan, takip eden kişilerin Özel-Kamu olarak çalıştığı sektör detayı Tablo 64’de görüldüğü gibidir

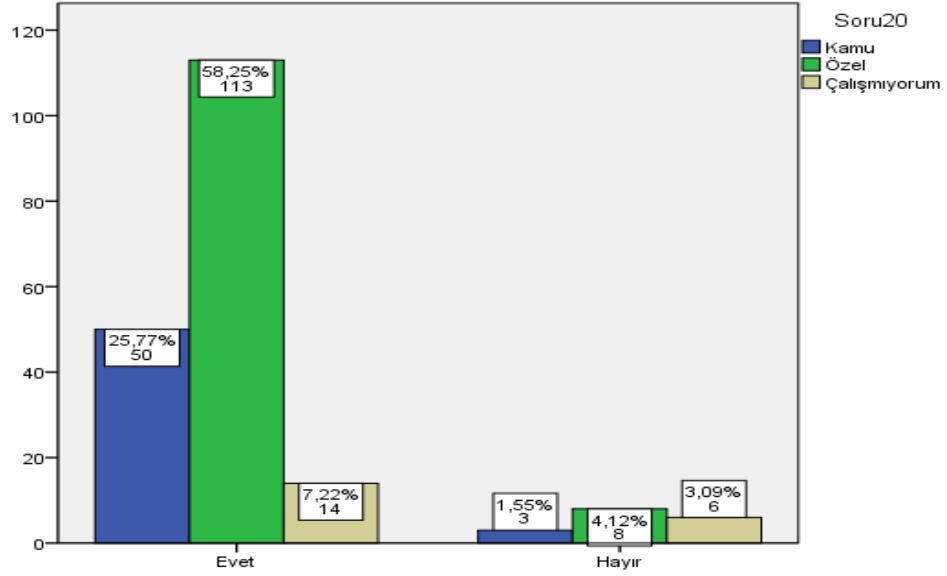
Tablo 46: BES’de Katkı Payını Duyanların Çalıştığı Sektör

Soru6: Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?	Soru20 : Çalıştığınız sektör nedir?			Toplam
	Kamu	Özel	Çalışmıyorum	
Evet	50	113	14	177
Hayır	3	8	6	17
Toplam	53	121	20	194

BES’e dahil olan veya kesinlikle dahil olacağını belirten kişilerin % 64’ü özel sektör çalışanıdır.

Bu durum Şekil 72’de daha net bir şekilde görülmektedir.

Şekil 72: BES’de Katkı Payını Duyanların Çalıştığı Sektörler

BES’e dahil olup katkı payını duyan kişilerin çalıştığı sektör olarak özel sektör çoğunluktadır.

BES’e dahil olup, katkı payını duyan kişiler ile özel sektörde çalışmaları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Özel sektör çalışanları iş garantilerinin olmamaları veya emekli olduklarında ek bir gelir elde etmek için tasarruf etmek istiyor olabilirler

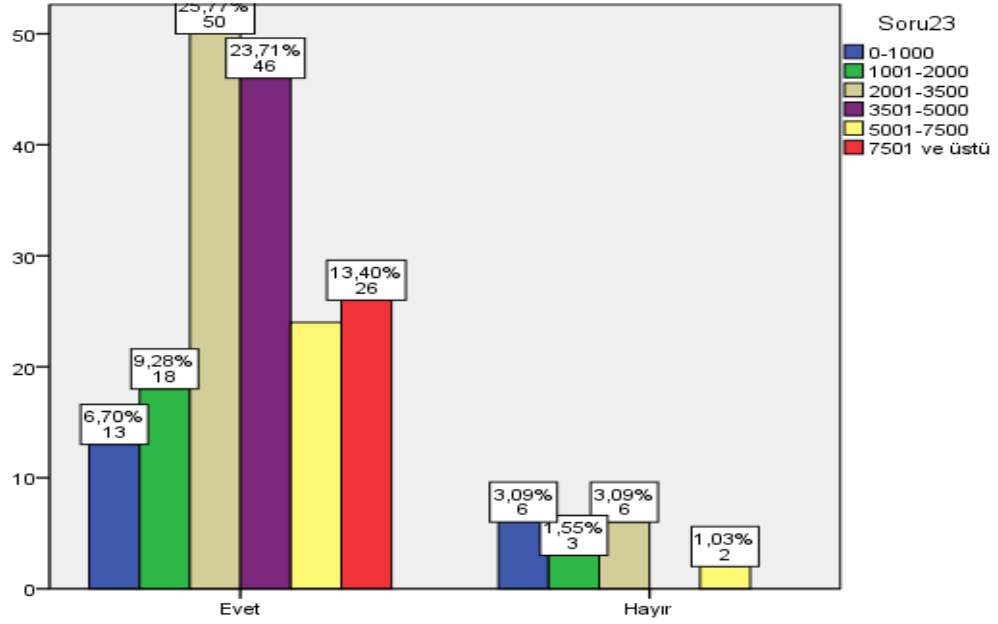
BES’e dahil olup, devlet katkı payını duyanların gelir durumları Tablo 47’de görüldüğü gibidir.

Tablo 47: BES’te Katkı Payını Bilenlerin Gelir Durumları

Soru6: Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?	Soru23 : Bireysel olarak ortalama aylık geliriniz nedir?						Toplam
	0-1000	1001-2000	2001-3500	3501-5000	5001-7500	7501 ve üstü	
Evet	13	18	50	46	24	26	177
Hayır	6	3	6	0	2	0	17
Toplam	19	21	56	46	26	26	194

BES’e dahil olmuş kişilerden devlet katkı payını %91’i duymuştur. BES’e dahil olup devlet katkı payını duyanların %18’inin, 2.000 TL’nin altında aylık gelirleri vardır. %53’ünün de 2.001 – 5.000 TL gelirleri vardır.

Şekil 73: BES'de Katkı Payını Bilenlerin Gelir Durumları

Şekil 73'te görüldüğü gibi 2.001-3.500 TL gelir grubundakiler BES'e dahil olan ve devlet katkı payı sistemini takip eden kişilerdir. Bu gruptan sonra ikinci sırada 3.501-5.000 TL gelir grubu vardır.

Kişilerin aylık gelirleri ile devlet katkı payını takip etmeleri arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Devlet katkı payını duyanların yaş aralıkları Tablo 48'te görüldüğü gibidir.

Tablo 48: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları

Soru6: Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?		Soru28 : Yaş Aralığı						Total
		18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	65 ve üstü	
Soru6	Evet	8	59	66	41	2	1	177
	Hayır	6	3	6	2	0	0	17
Total		14	62	72	43	2	1	194

BES'e dahil olmuş kişilerden devlet teşviğini duyanların % 71'inin yaş aralığı, 26-45 arasındır. Sistem bu durum ile topluma kendini tanıtmış ve anlatmıştır. Ancak görüldüğü gibi 56 yaş sonrası BES'e katılım çok azdır. Örneklem sayısı düşüktür. Bu sebeple Tablo 48'te 56 yaş ve üstünü birleştirebiliriz. Soru 28'de cevapları

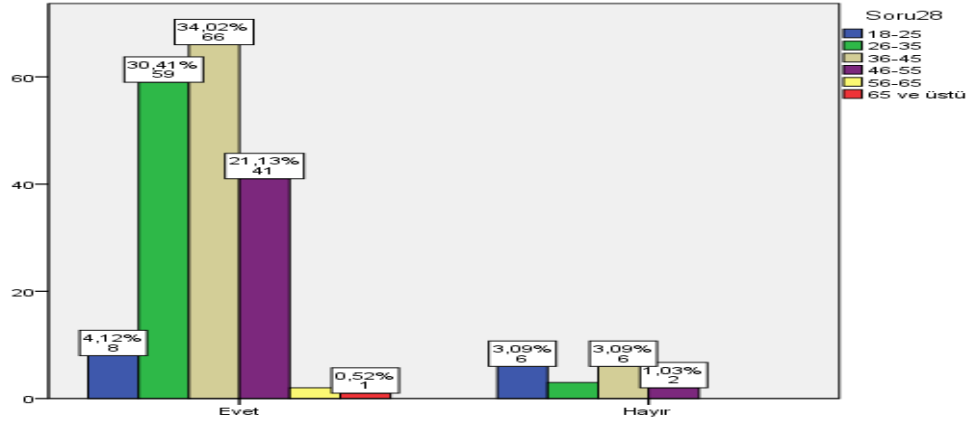
birleştirmemizi “Soru 28a” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda yeni tablomuz Tablo 49 aşağıda görülmektedir.

Tablo 49: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları (28a)

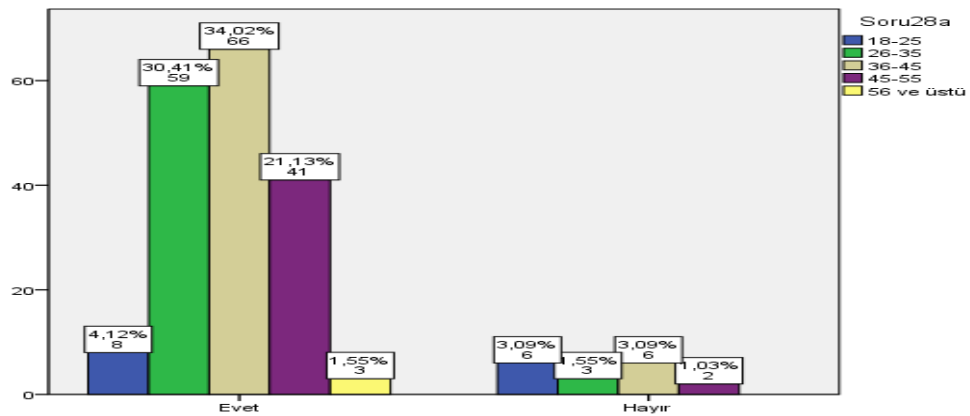
Soru6: Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?	Soru28a : Yaş Aralığı					Toplam
	18-25	26-35	36-45	45-55	56 ve üstü	
Evet	8	59	66	41	3	177
Hayır	6	3	6	2	0	17
Toplam	14	62	72	43	3	194

Tablo 48’ün ve Tablo 49’un şekilsel çubuk grafik olarak gösterimi Şekil 74 ve 75’te görüldüğü gibidir.

Şekil 74: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları (Soru 28)

Şekil 75: Devlet Katkı Payı Duyanların Yaş Aralıkları (Soru 28a)

26-35 ve 36-45 yaş aralığı, devlet katkı payını en çok duyan ve takip eden grup olduğu görülmektedir. 26-35 ile 36-45 yaş aralığındaki kişiler devlet katkı payını takip etmekte ve BES'e ilgi duymaktadırlar.

Devlet katkı payı sistemini duyanların medeni durumları Tablo 50'de görüldüğü gibidir.

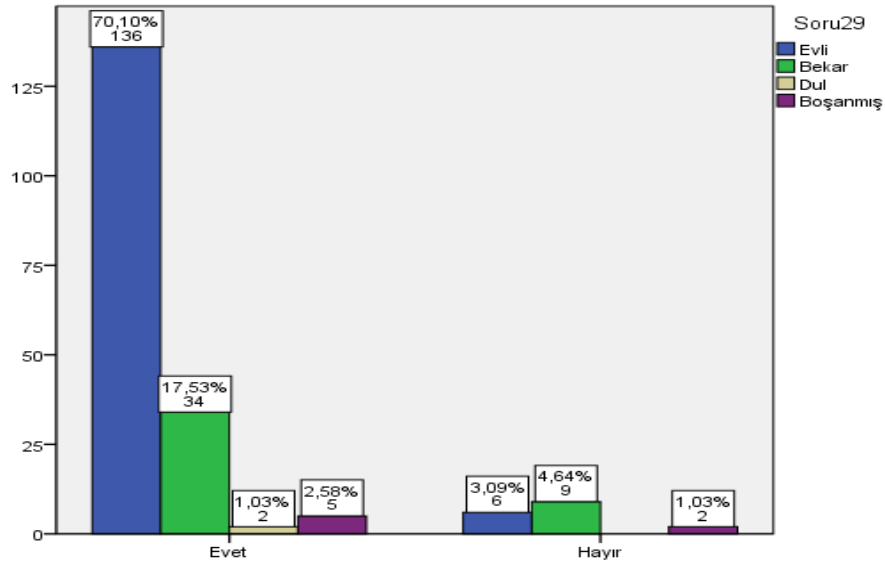
Tablo 50: Devlet Katkı Payını Duyanların Medeni Durumları

Soru6: Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?		Soru29 : Medeni Durumunuz				Total
		Evli	Bekar	Dul	Boşanmış	
Soru6	Evet	136	34	2	5	177
	Hayır	6	9	0	2	17
Total		142	43	2	7	194

Katkı payını takip eden, ilgilenenlerin % 77'si evlilerdir. Gelecek için yatırım yapma, gelecekte daha rahat bir yaşam sürme isteği, devletin verdiği katkı payı ile daha olumlu olmuştur.

Tablo 50'nin grafiği Şekil 76'da görüldüğü gibidir.

Şekil 76: Devlet Katkı Payını Duyanların Medeni Durumları

Katkı payında, evli olanların açık şekilde ilgilendikleri Şekil 76'da görülmektedir. Bunu yanında; BES'e dahil olup, katkı payın duymayan, yani soruya

“Hayır” cevabını vermiş kişilerde de bekarlar daha fazladır. Bekar, gelecek ile ilgili plan yapmamış kişilerden katkı payını takip eden kişi sayısı son derece azdır.

BES’e katılanlarda devlet katkı payının etkisi Tablo 73’te görüldüğü gibidir.

Tablo 51: BES’e Teşvik Sonrası Katılanların Teşviğin Etkisi

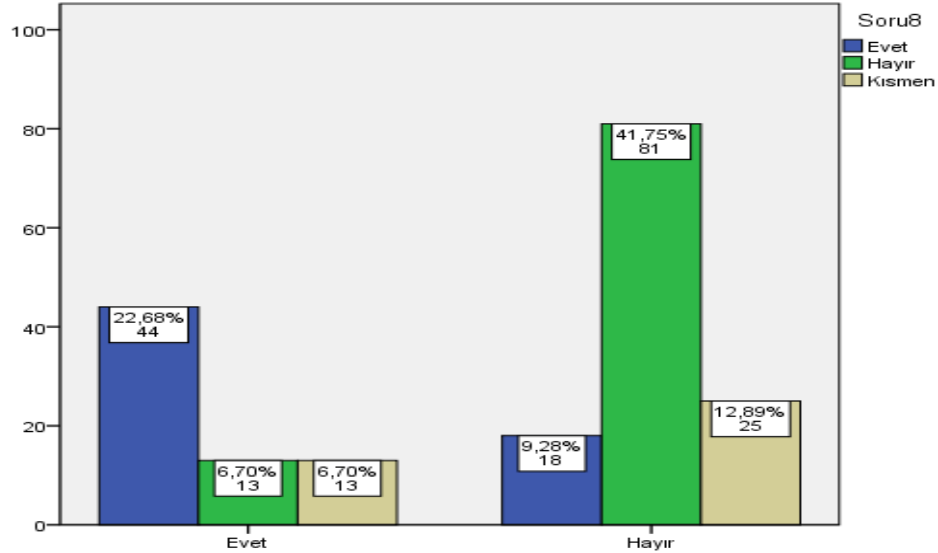
Soru7 :Bireysel emeklilik sistemine devlet teşviğinden sonra mı katıldınız?	Soru8 : Bireysel emeklilik sistemine katılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?			Toplam
	Evet	Hayır	Kısmen	
Evet	44	13	13	70
Hayır	18	81	25	124
Toplam	62	94	38	194

Anketimize katılan, BES’e dahil olan 194 kişiden 124’ü BES’e devlet teşviğinden önce katıldığı cevabını vermiştir. 124 kişiden 81’i, yani %65’i devlet teşviğinin etkisi olmadığı cevabını vermiştir.

Bu sonuç daha önceki cevaplara ve tahminlere uymayan bir sonuçtur. Örneklem sayısının artırılması ile daha net sonuçlar alınacaktır.

Tablo 51’in çubuk grafiği Şekil 77’te görüldüğü gibidir.

Şekil 77: BES’e Teşvik Sonrası Katılanların Teşviğin Etkisi

BES’e devlet teşviğinden sonra katıldığı cevabını yani “Hayır” cevabını veren kişilerden, devlet teşviğinin etkisi olmadığını belirtenlerin sayısı beklentiden daha fazladır.

Ki-kare analizi sonuçları Tablo 52’de görüldüğü gibidir.

Tablo 52: BES’e Teşvik Sonrası Katılanların Teşviğin Etkisi Ki-Kare Analizi

	Gözlenen Değerler	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değerleri
Ki-Kare	52,956 ^a	2	,000
Geçerli Değerler	194		

Tablo 74’te görüldüğü üzere 0,05 önem seviyesinde BES’e devlet katkı payı sonrası katılanlar ile devlet katkı payının arasında ilişki olduğu görülmüştür, diğer ifade ile iki değişken birbirinden bağımsız olduğunu belirten H_0 hipotezi reddedilmiştir.

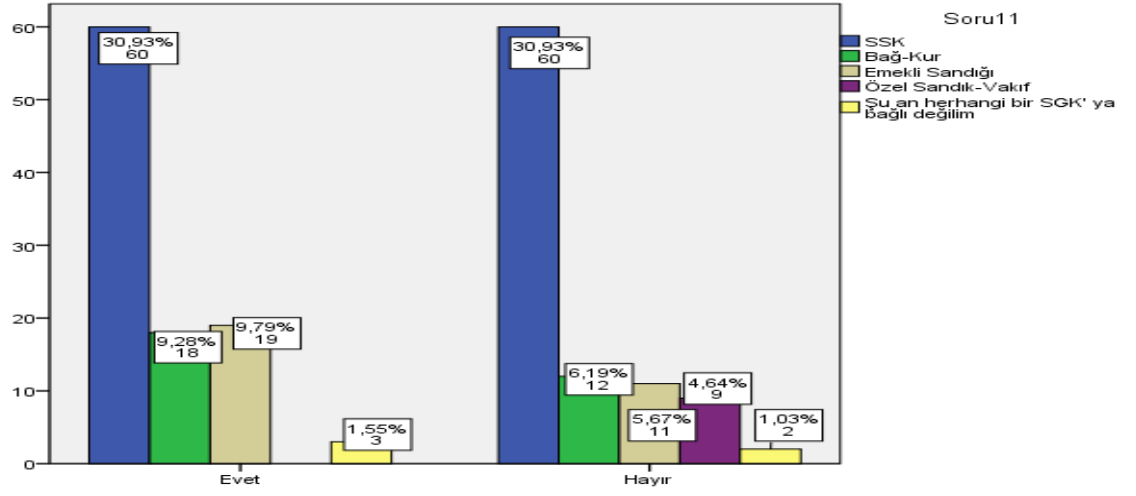
BES’e dahil bireyler içinde, bağlı oldukları SGK dağılımı Tablo 53’te görüldüğü gibidir.

Tablo 53: BES’e Dahil Bireylerin Bağlı Oldukları SGK Dağılımı

Soru8a : Bireysel emeklilik sistemine katılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?	Soru11					Total
	SSK	Bağ-Kur	Emekli Sandığı	Özel Sandık-Vakıf	Şu an herhangi bir SGK' ya bağlı değilim	
Evet	60	18	19	0	3	100
Hayır	60	12	11	9	2	94
Total	120	30	30	9	5	194

BES’e dahil olan 194 kişiden %62’si SSK’lı. %15’i Bağkur, yine %15’i Emekli Sandığına bağlıdır. Şekil 78’te hangi sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışan kişilerin BES’i talep ettiği daha net görülmektedir.

Şekil 78: BES'e Dahil Bireylerin Bağlı Oldukları SGK Dağılımı

BES'e dahil olan bireyler için, devlet teşviğinin etkisi oldu diyenler içinde ve etkisi olmadı diyenler içinde de SSK'lı olarak bir işyerinde çalışan kişi sayısı en yüksektir. Kişiler SSK'dan emekli olarak rahat bir yaşam standartına ulaşamayacağını bilmelerinin bu duruma etkisi olabilir.

Kişilerin bağlı oldukları SGK'ları ile BES'e katılmaları ve devlet teşviğinden faydalanmak istemeleri arasında ilişki vardır.

SONUÇ

Bireylerin yaşlılıkta daha rahat yaşamaları için politikalar üretmek sosyal devlet anlayışının en belirgin özelliklerinden birisidir. Bu nedenle, sosyal güvenlik kurumları büyük önem arz eder. 1990'lı yıllarda, emeklilerin toplam nüfusa oranı %18 iken, bu oranın 2030 yılında %30'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu durumda her çalışanın bir emeklinin maaşını karşılaması anlamına gelir ki, sosyal güvenlik açıkları ve ekonomik krizlerin temelini oluşturmaktadır.

Bireylerin çalışırken kazandıkları gelir seviyesi, emekliliklerinde düşmektedir. Bu sebeple çalışma hayatı içindeyken gelir azalmasını minimuma indirecek tasarruflar yapılması gerekmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, dünyada, bireysel emeklilik çalışmaları önem kazanmıştır.

BES ile bireyler, aktif olarak çalıştıkları yıllarda, tasarruf ederek, özel emeklilik fonlarına yatırım yapmaktadırlar. Bu yöntem sosyal güvenlik sisteminin yerine geçen bir sistem değil, tamamlayıcısı olan bir sistemdir.

Türkiye'de BES, 2003 yılında faaliyete geçmiş, 2013 yılına kadar aynı yasa ile devam etmiştir. 2013 yılından sonra devlet %25 katkı payı vermeye başlamıştır. Bu durum rakamlara da yansımıştır. 2003 yılında BES katılımcı sayısı 15.245 kişiyken, 2012 yılı Aralık ayı sonuna kadar 3.128.130 kişiye ulaşmış olmasına rağmen, 2016 Aralık sonu itibarı ile katılımcı sayısı 6.625.759 kişi olmuştur. Diğer bir deyişle, 2003 yılında başlayan BES'e, 2013 yılına kadar yaklaşık 3 milyon kişi sisteme dahil olmuşken, sadece 2013-2016 yılları arasında 3,5 milyon katılımcı sisteme dahil olmuştur. Devletin kamu spotları ile özel sektörün de reklamlarla katkı payını tanıtmaları bu başarıda çok büyük bir etkidir.

BES'e dahil olan katılımcıların %33,2'si esnek fonlarda, %30,3'ü kamu borçlanma senetlerinde yatırımlarını değerlendirmektedirler. 2016 yılı Aralık sonu itibarıyla, BES'de fonlama ile yatırıma yönlendirilen tutar 43,720 milyar TL'dir.

Brüt ulusal tasarruflarda 2015 yılı sonu itibarıyla, dünya ortalaması %25,6, Avrupa Birliği ortalaması %21,7 gelişmiş ülkeler ortalaması %21,9 gelişmekte olan ülkeler ortalaması % 31,4 olmasına rağmen bu oran Türkiye'de %15,6'dır. Fakat bu oran 2013 yılında %13 iken devlet katkı payı sisteminin yürürlüğe girmesi ile iki yılda 2,6 puan artmış ve %15,6 'ya yükselmiştir. Otomatik katılım ile bu oranın daha hızlı artması beklenmektedir.

Tüm artılara rağmen, bireylerin BES'e dahil olmakla ilgili çekincelerinin araştırılması, bu yönde tedbirler alınması önem arz etmektedir. Ayrıca popülasyonun iyi tanınması ve popülasyona göre çözüm oluşturmak gerekmektedir.

Aralık 2016 sonu itibariyle BES'e en çok katılan yaş grubu 35-44 yaş grubudur. %34 olan bu gruptan sonra en çok %30 ile 25-34 yaş grubu BES'e katılmışlardır. 45-55 yaş grubunun oranı %22'dir.

BES'e katılanların %81'i gelecek için birikim yapmak ve sistemden emekli olmayı hedeflemektedir. BES'in çıkış amacına uygun olan bu durum, tanıtım ve beklentilerin amacına ulaştığının göstergesidir.

Örneklem sonuçlarına göre %40,7'lik oranla devlet katkı payının etkisi yüksektir. Fakat bu oran yüksek görünse bile % 59,3'lük oran ile etkisinin olmadığı belirtmesi önemlidir. Burada araştırılması gereken nokta devlet teşviğinin az olması mı, yoksa teşviğin gerçekten verilip verilmediği konusunda bireylerin duyduğu güvensizlik midir? Örneklem sonuçlarına göre BES'e dahil olanların eğitim düzeyleri yüksek ve gelir düzeyleri de yüksektir. Bu durumda BES'e katılımı arttırmakta ilk nokta bireylerin gelir düzeylerinin artırılması olmalıdır. Bunun yanında BES'e ilk girişte alınan ücret ve ödenen aylıkların yüksek olmasının etkisi de olumsuz bir etki yapmış olabilir.

BES'e katılımı arttırmak için öneriler, şimdiye kadar yapılmış çalışmalardan ve araştırmamızın sonuçlarına dayanarak, aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

Bilindiği gibi BES'den emekli olmada 10 yıl ve/veya 56 yaş koşulu vardır. Yani 50 yaşında bir kişi BES'e dahil olduğu zaman 60 yaşında emekli olabilmektedir. Genç nüfusa sahip ülkemizde 25 yaşında iş hayatına dahil olan genç nüfusun aylık kazançları ortalama altında olmaktadır. Bu durumda 56 yaşına kadar bekleme genç nüfusa çok uzak gelmektedir. Buradan çıkarak, Bireysel Emeklilik adının da değiştirilmesi dahi düşünülmelidir. Geniş çaplı detaylı anket ile, EMEKLİLİK kavramından çok kulağa daha iyi ve yakın gelen farklı terimler kullanılmalıdır.

BES'e dahil olmak isteyen kişilerden 2016 yılı olarak minimum 100-150 TL yatırılması istenmektedir. Genç nüfus düşük maaş aldığı için, bu rakam onlara yüksek gelebilmektedir. Kişilerin aylık kazançlarının oranına göre bu rakamı daha da düşürmek faydalı olacaktır.

BES'e ilk girişte sözleşme imzalarken BES şirketleri katılım bedeli ve aylık bedeller almaktadırlar. Katılımcılara bu bedeller çok yüksek gelebilmektedir. Olumsuz bir görünüm oluşturmaktadır. Bu bedellerin düşürülmesi faydalıdır.

BES'te aracıların eğitimleri yetersizdir. Kısa bir çalışma ile "BES Aracısı" olma hakkı verilmektedir. Oysa bu kadar kısa eğitimle kişilere BES'i anlatmak son derece zordur. BES aracılarının, psikoloji, sosyoloji ve pazarlama eğitimi alması, karşısındaki bireyleri anlamasına daha yardımcı olur.

BES'e geçmişte "Hayat Sigortası" pazarlamacılarından dolayı güvensiz olan kararsız BES bireyleri, sisteme güvenin sağlanması için, BES aracılarının sosyal statüsü yüksek olmalı. Diksiyon ve konuşma eğitimlerinden her yıl geçmeleri gerekmektedir. şu anda ki sistemde eğitimler internet ortamında kişinin sayfayı geçmesi ile eğitim almış olmaktadır.

BES'e dahil olan bireylere yatırım fonlarını değiştirme hakkı verilmiştir. Fakat BES aracısı bu konuyu takip etmemektedir. Yatırımcı zarar ettiği zaman karşısında yetkili bir mercii görememektedir. Bu sebeple, zarar konusunda aracının da hukuki sorumluluğu bulunması gerekmektedir.

Yatırımcı BES'ten zarar edip, şirket değiştirmek istediğinde, giriş aidatı engeli çıkmaktadır. Bu sebeple yatırımcılar şirket değiştirememektedir. Bir BES yatırımcısı zarar eder ise ve ortalamanın altında bir getiri elde etti ise, sigorta şirketi giriş aidatını isteyememesi, şirketleri daha ciddi fon yatırımlarına teşvik edecektir.

BES katılımda verilen %25 devlet katkı payı düşük gelir grupları için rakamsal olarak az görünmektedir. Bunun yerine aylık ödenen tutara göre devlet katkı payı uygulaması getirilmesi düşük gelir grubu için daha caziptir. Örneğin 50-99 TL arası ödeme yapanlara %45, 100-124 TL arası ödeme yapanlara %40 katkı payı ödemesi gibi uygulama düşük gelir grupları için daha caziptir. Bununla ilgili Emeklilik Gözetim Merkezi, bireylerin aylık ödeme istatistiklerini hazırlaması gerekmektedir.

Devlet katkı payının tamamını alabilmesi için 10 yıl ve/veya 56 yaş koşulu vardır. Bu koşul bireyler için çok uzun gelebildiği için gerekli etkiyi yapamamaktadır. Bunun yerine devlet katkı payının tamamını almak için şartlar koyulabilmektedir. Örneğin, evlenen, ev alacak olan, araba alacak olan bireylerden bu kesinti yapılmamalı veya çok az bir kesinti yapılmalıdır. Buradaki amaç, devletin ekonomiye katkı yapmasıdır.

Yeni uygulanan otomatik katılım da ise çalışanların 2 ay içinde cayma hakkı uygulaması yanında, sonlandırma hakkı da bulunmaktadır. 2 aylık cayma süresi dışında sistemden çıkış ağır vergi ve ödeme şartları getirilmelidir. Sonlandırma hakkına kullanan kişilerde 56 yaşına kadar BES hesabına dokunmak yasaklanmalıdır. Bireylerin zorunlu olarak dahil olması tasarruf oranını arttıracaktır.

Otomatik katılımda cayma hakkı devam etmesi durumunda, katkı payı oranını %25'den %35 – 40 'lara arttırmak ve bu oranı kademeli olarak yıllar içinde düşürmek daha caziptir.

Otomatik katılımda 2017 cayma verileri incelendiğinde son derece yüksek cayma ve sonlandırma oranları görülmektedir. Kamu sektöründe cayma oranı 11. Ay sonu itibarıyla %13,8 iken, bu oran özel sektörde %45,3'tür. Bu sebeple, OKS tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarında özel sektöre önem verilmelidir. OKS, kamu spotları oluşturulmalı, cayma hakkından ziyade, 3 ay prim ödememe gibi tanımlara, OKS'de toplanan tutarların devlet tarafından değil, özel sektör tarafından değerlendirildiğinin belirtilmesi gerekmektedir. Çünkü toplumda DASK poliçelerinin bile hali hazırda devlet tarafından toplandığını paralarının devlete gittiğini düşünen kesim çok yüksektir. 18 yıldır faaliyette olan bu sistemi toplum yanlış bilmektedir. OKS gibi daha yeni kurulan ve kamu spotları yapılmayan yeni bir sistemde halkın tam ve detaylı bilgilendirilmesi gerekmektedir. Emeklilik Şirketleri, aylık olarak, mail, kısa mesaj ile bilgilendirme mesajları atmalı, sistemin son derece şeffaf olduğu, kontrol mekanizmasının çok kolay olduğu algısı oluşturmalı ve oturtulmalıdır.

Kadın ve erkeğinde özel sektörde çalıştığı ailelerde, her iki aile ferdinin de OKS'li olma koşulu ile, kadın çalışanların OKS'lerinin devlet ödemesi veya SGK, vergi ek indirimleri gibi pozitif ayrımcılık uygulaması yapılmalıdır. Kadınlara özel BES modelleri geliştirilmelidir.

Cayma sürelerinin uzatılmasının herhangi bir faydasının olacağı kanaatinden ziyade, OKS'li bireylerin hayat standartlarının arttırılması, OKS ile gelirlerindeki düşüşü azaltıcı tedbirler alınması daha uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Akdeniz, F. (2007). *Olasılık ve İstatistik*. Adana: Akademisyen Kitabevi.

Altaş, G. (2010). Özel Emeklilik Sistemleri. *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*. (96): 8-32.

Atakan, L. (2013). Vergide Gündem, *Vergide Gündem Dergisi*. 1(12): 3-5.

Ayfer, Y. (2016). Bireysel Emeklilik Sistemine Otomatik Katılım İvmesi. *Yatırım İklimi Dergisi*. 1(4): 9-17.

Ayhan, N. (2016). BES Otomatik Katılımı Bekliyor. *Ekonomist Dergisi*, (212): 25-38.

Aysoy, D. (2011). *Kurumsal Yatırımcı Olarak Türkiye 'de Emeklilik Yatırım Fonları ve Fon Performanslarının Analiz*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aytaç, M. (2012). *Matematiksel İstatistik*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Bayraktutan, Y., Şahin, M. (2007). Bireysel Emeklilik Sektörünün Gelişimi ve Bilgi-Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. 2(2): 96-109.

Büyükkara, G., Balcı, M. (2014). Bireysel Emeklilik Sisteminde Eski ve Yeni Teşvik Düzenlemeleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF Dergisi*. 1(1): 1-17.

Çıltık, M.M. (2010). *Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi:Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çolak, M. (2012). Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Bireysel Emeklilik Sistemlerinde Vergileme Anlayışı ve Önerileri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. 3(1): 74-105.

Dağlı, H., Karakaya, A. ve Bulut, E. (2015). Emeklilik Yatırım Fonlarının Karakteristik Özellikleri ve Performansı:Türkiye Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 7(14): 178-200.

Dalkılıç, N. (2013). Özel Emeklilik Fonlarının OECD Ülkelerinde Değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 4(8): 35-53.

Demirpehlevan, B. (2010). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Delican, D. (2016). Düzenlenemeyen Bireysel Emeklilik Sistemi. *Akıllı Yaşam Dergisi*. 5(63): 8-18.

Demir, Y., Yavuz, A. (2004). Bireysel Emeklilik Sisteminin Sermaye Piyasalarına Etkisi ve Sistemin Gelişmesinde Vergisel Teşviklerin Önemi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*. 9(1): 281-300

Elkatmış, M.A. (2012). *Bireysel Emeklilik Sistemi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Emeklilik Gözetim Merkezi. (2013). Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2012. Ankara

Emeklilik Gözetim Merkezi. (2014) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2013. Ankara

Emeklilik Gözetim Merkezi. (2015). Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2014. Ankara

Emeklilik Gözetim Merkezi, (20.06.2017). Emeklilik Gözetim Merkezi. <http://www.egm.org.tr/?sid=70> (21.01.2018)

Erdoğan, K.N. (2003). Farklı Meslek Gruplarının Hayat Sigortalarına Bakışı ve Bireysel Emeklilik Sigortasının Geleceği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (8): 1-15.

Erkiletlioğlu, H., Gül, E. (2011). *Türkiye’de Tasarruf Eğilimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Genç, T., Kabak, M., Köse, E. ve Yılmaz, Z. (2015). Bireysel Emeklilik Sistemi Seçimi Problemine İlişkin Macbeth Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. 2(22): 47-52.

Güngör, M, Bulut, Y. (2008). Ki Kare Testi Üzerine Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. 7(1): 84-89.

İkiz, F., Püskülcü, H. ve Eren, Ş. (2000). *İstatistiğe Giriş*. İzmir: Barış Yayınları

İlgin, U. (2011). *Türkiye ‘de Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnneci, A. (2013). Bireysel Emeklilik Sisteminde Yapılan Yeni Düzenlemeler ve Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22(1): 105-120.

İstatistik Analiz, (21.03.2017) İstatistik Analiz. <http://www.istatistikanaliz.com/ki-kare-analiz-testi.asp> 21.01.2018.

İşseveroğlu G., Hatunoğlu, Z. (2012). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi. *Muhasebe Finansman Dergisi*. 13(56): 155-173.

Kafesoğlu, C. (2016). Yine Yeni BES. *Akıllı Yaşam Dergisi*, 6(65): 12-21.

Karabay, M., Akpınar Ö., Çelikdemir, Ç.N., Tezergil, S., Özcan, H. ve Demirbilek, İ. (2012). *Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kaydu, Z. (2006). *Isparta:Bireysel Emeklilik Sisteminde Tüketici Profillerinin Farklılaşması: Antalya-Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kendir, A. (2014). *Son Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye Finansal Piyasaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keskingöz, H. (2016). Türkiye’de Yaşanan 2008 Ekonomik Krizin Yoksulluk ve Emeklilik Kararları Üzerine Etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 6(1): 126-158.

Meriç, G. (15.07.2017). Ki Kare Analiz, Bilim Danışmanlığı Çalıştayları. <http://maycalistaylari.comu.edu.tr/sunumlar/konferans/gursoymeric.pdf> 21.01.2018.

Miller, I., Miller, M. (2001). *John E.Freund’dan Matematiksel İstatistik*. Çev.Ümit Şenesen. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Oktayer, N., Oktayer, A. (2007). Özel Emeklilik Fonlarının Finansal Piyasaların Gelişimine Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*. 9(2): 55-80.

Özdağ, K. (2014). Bireysel Emeklilik Sisteminde Otomatik Katılım. *Birlikten Dergisi*. 9(36): 12-15.

Öztürk, Y. (2010) *Dünyada ve Türkiye’ de Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye Performansı Üzerine Değerlendirmeler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Trabzon: Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pektaş, A.O. (2013). *SPSS 2.0 İle Veri Madenciliği*. İstanbul: Dikeyksen Yayıncılık.

Saraçoğlu, B., Çevil, F. (1995). *Matematiksel İstatistik Olasılık ve Önemli Dağılımlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Saraçlı, S., Şıklar, E. (2005). Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Tercihinde Etkili Olan Faktörlerin Konjoint Analizi İle İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(2): 1-12

Sarioğlu E.S. (2016). Kararsız BES Katılımcısının İlk Adresi: Standart Fonlar, *Akıllı Yaşam Dergisi*. 5(62): 60-61

Selim, S., Çelik O. (2014). Bireysel Emeklilik Fonlarını Belirleyen Faktörler : OECD Örneği. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 14(28): 188-208

Sezer, F. (2008). *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye deki Uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sigortacı (2016). Otomatik Katılım Ama Nasıl. *Sigortacı Gazetesi*. 10(451): 35-42.

Spiegel, M.R., Stephens, L.J., (1999). *Schaum's Outlines-Teori ve Problemlerle İstatistik*. Çev.Alptekin Esin-Salih Çelebioğlu. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Şener, O., Akın, F. (2010). Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye'de Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Giriş Kararlarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. 28(1): 291-312.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, (2011). Sigortacılık Bireysel Emeklilik Faaliyetleri. Sigorta Denetleme Kurulu. 9(1): 1-22.

T.C. Başbakanlık Kanunlar Kararlar Genel Müdürlüğü. (2016). KanunTasarısı. Ankara

T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). (2012). Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara

T.C Kalkınma Bakanlığı. (2012). Onun Kalkınma Planı 2014-2018. Ankara.

Topalhan, T. (2010). Türkiye’de Altıncı Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi ve Uyguluma Sonuçları. *Kamu-İş : İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 11(2): 165-210.

Türkölmez, T. (2016). Katılımcı Nasıl Elde Tutulacak. *Akıllı Yaşam Dergisi*. 6(66): 12-22.

Umur, A. (2003). *Bireysel Emeklilik Rejimi:OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılarak Türkiye’de Uygulanabilirliği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uralcan, G. (2013). Geçmişten Bugüne Türk Sigorta Sektörünün Değerlendirilmesi. *1.Ulusal Sigorta Aktüerya Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss.40-49), Düzenleyen Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Sigortacılık Biliçlendirme ve Tanıtım Strateji Komisyonu. Ankara. 6-7 Haziran 2013.

Üçdoğruk, S. (21.05.2017). Ki-kare. www.deu.edu.tr/userweb/s.ucdogruk/ISTATIS-TIKII/5.kikare_30.05.2013.PPT (21.01.2018).

Yaman, O., Emir M., (2012). Bireysel Emeklilik Sisteminin Denetim ve Muhasebe Yapısı, *Mali Çözüm Dergisi*, 21(2): 55-70.

Yıldırım, İ. (2011). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zor, İ. (2008). Özel Emeklilik Fonları: OECD Ülkeleri ve Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme. *Reasürör Dergisi*, (70): 6-21.

EK

Bu anket Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hakan Uluçay' ın Bireysel Emeklilik Sistemine Girişi Etkileyen Faktörler isimli tez çalışması için yapılmaktadır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşımaktadır. Anketi cevaplayan kişilerin ismi kesinlikle istenmemektedir ve diğer demografik özelliklerde kesinlikle gizli tutulacaktır. Sorulara objektif ve samimi cevaplar vermenizi temenni eder ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim. Anketin cevaplandırılması ortalama olarak beş dakika sürmektedir. Lütfen soruları tam olarak okuduktan sonra kendinize en uygun olan cevabı ilgili dairenin içine çarpı koyarak işaretleyiniz.

1- Bireysel emeklilik sistemine dahil misiniz/dahil olmak ister misiniz?

- ☐ Bireysel emeklilik sistemine dahil oldum.
 - ☐ 1 yıldan az
 - ☐ 1- 2 yıl
 - ☐ 2 yıldan çok
- ☐ Kesinlikle isterim
- ☐ Kararsızım
- ☐ Kesinlikle istemem

Eğer cevabınız kesinlikle istemem veya kararsızım ise 10.sorudan, kesinlikle isterim veya sisteme dahilim ise 2. sorudan devam ediniz.

2- Bireysel emeklilik sistemine katılma/katılmak isteme amacınız nedir?

- ☐ Gelecek için uzun süreli birikim yapmak
- ☐ Kısa süreli birikim yapıp sistemden çıkmak
- ☐ Para biriktirip ev/araba için peşinat yapıp sistemden çıkmak
- ☐ Sistemden emekli olmak ve ikinci bir emeklilik geliri elde etmek
- ☐ Sadece çalışırken vergi avantajı sağlamak

3- Bireysel emeklilik sisteminde yatırımlarınızı ne kadarlık bir vadede devam ettirmek istiyorsunuz/istersiniz?

- ☐ Kısa vadede (0-3yıl) devam ettirmek istiyorum
- ☐ Orta vadede (3-5 yıl) devam ettirmek istiyorum
- ☐ Uzun vadede (5-10 yıl) devam ettirmek istiyorum
- ☐ Emekli oluncaya kadar (10 yıl ve üstü) devam ettirmek istiyorum

4- Çok ciddi bir nakit sıkıntısı içinde olduğunuzu varsayalım, aşağıdakilerden hangisi sizin için en doğrusudur?

- ☐ Bankadan kredi çekmek
- ☐ Bir arkadaşşımdan borç almak
- ☐ Arabamı/evimi satmak
- ☐ Bireysel emeklilik sisteminden çıkarak birikimlerimi hemen almak

5- Bireysel emeklilik sistemine aylık kaç lira yatırılıyorsunuz/yatırmak istersiniz?

- ☐ 100-200
- ☐ 201-500
- ☐ 501-1000
- ☐ 1001 lira ve üstü

6- Bireysel emeklilik sisteminde devlet teşviğini duydunuz mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

7- Bireysel emeklilik sistemine devlet teşviğinden sonra mı katıldınız?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

8- Bireysel emeklilik sistemine katılmanızda devlet teşviğinin bir etkisi oldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kısmen
- ☐ .

9- Neden bireysel emeklilik sistemini tercih ettiniz/edersiniz?

- ☐ Şu anki sosyal güvenlik sistemine güvenmediğimden
- ☐ Uygun zamanda emekli olabilmek istediğimden
- ☐ Gelecek için güvence sağlayan bir kurumun mensubu olmak istediğimden
- ☐ Karşılaşılabileceğim risklere karşı güvence sağlayan bir kurumun mensubu olmak istediğimden
- ☐ Zorunlu olarak tasarruf yapmak istediğimden
- ☐ Diğer, lütfen kısaca açıklayınız...

Lütfen 11. sorudan devam ediniz.

10- Bireysel emeklilik sistemine dahil olmak istememenizin yada kararsız olmanızın nedeni nedir?

- ☐ Gelirim yetersiz olmasından dolayı
- ☐ Geçmiş dönemdeki hayat sigortası deneyimlerimden dolayı
- ☐ Sisteme güvenmediğimden dolayı
- ☐ Faiz getirisine karşı olduğumdan dolayı
- ☐ Getiri garantisinin olmamasından dolayı
- ☐ Sosyal güvenlik kurumuna bağlı olduğum için ikinci emekliliği gereksiz görmemden dolayı

11- Şu anda hangi sosyal güvenlik kurumuna bağlısınız.

- ☐ SSK
- ☐ Bağkur
- ☐ Emekli Sandığı
- ☐ Özel sandık, vakıf
- ☐ Şu anda herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı değilim

12- Her ay düzenli olarak tasarrufta bulunur musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

Eğer cevabınız evet ise 13. Hayır ise 14.sorudan devam ediniz.

13- Aylık ortalama kaç lira tasarrufta bulunursunuz?

- ☐ 0-500
- ☐ 501-1000
- ☐ 1001- 2000
- ☐ 2001-3500
- ☐ 3501-5000
- ☐ 5001-7500
- ☐ 7501 ve üstü

14- Birikimlerinizi nasıl değerlendirirsiniz? En çok tercih ettiğinizi işaretleyiniz.

- ☐ Birikimim yok
- ☐ Türk lirasına yatırım
- ☐ Hisse senedine yatırım
- ☐ Hazine bonosu/devlet tahviline yatırım
- ☐ Altına yatırım
- ☐ Döviz'e yatırım
- ☐ Gayrimenkule yatırım
- ☐ Birkaç farklı yerde değerlendiririm
- ☐ Kendi işime yatırım
- ☐ Bireysel emekliliğe yatırım

15- Yatırım bilginizi nasıl değerlendirirsiniz?

- ☐ Çok iyi
- ☐ Orta
- ☐ Az
- ☐ Yatırım bilgisine sahip değilim

16- Tasarruflarınızı değerlendirirken uzman kişilerden finansal destek alır mısınız?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

17- Yatırımlarınızda aldığınız risk ile ilgili aşağıdakilerden hangisi sizi en iyi tanımlar?

- ☐ Risk almam
- ☐ Az risk alabilirim
- ☐ Risk alırım
- ☐ Çok fazla risk alırım

18- Uzun süreli tasarruf yaptığınızda yatırım tercihlerinizi ne kadar sıklıkla değiştirirsiniz?

- ☐ Yılda iki kereden fazla değiştiririm
- ☐ Yılda iki kere değiştiririm
- ☐ Yılda bir kere değiştiririm
- ☐ Yatırım tercihlerimi değiştirmem

19- Eğitim durumunuz

- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Yüksek okul
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek Lisans
- ☐ Doktora

20- Çalıştığınız sektör nedir?

- ☐ Kamu
- ☐ Özel
- ☐ Çalışmıyorum

21- Mesleğiniz

☐ Serbest meslek	☐ Polis
☐ Avukat	☐ Muhasebeci
☐ Mimar/mühendis	☐ Emekli
☐ Doktor	☐ İşçi
☐ Bankacı	☐ Öğrenci
☐ Memur	☐ Ev hanımı
☐ Öğretmen	☐ Öğretim üyesi
☐ Hemşire	☐ Asker
☐ Araştırma Görevlisi	☐ Diğer, belirtiniz.

22- Çalıştığınız yerdeki pozisyonunuz nedir?

- ☐ İşçi
- ☐ Memur
- ☐ Şef
- ☐ Uzman
- ☐ Uzman yardımcısı
- ☐ Müdür/yönetici
- ☐ Üst düzey yönetici
- ☐ Kendi işim

23- Bireysel olarak ortalama aylık geliriniz nedir?

- ☐ 0-1000
- ☐ 1001- 2000
- ☐ 2001-3500
- ☐ 3501-5000
- ☐ 5001-7500
- ☐ 7501 ve üstü

24- Eve giren ortalama aylık geliriniz nedir?

- ☐ 0-1000
- ☐ 1001- 2000
- ☐ 2001-3500
- ☐ 3501-5000
- ☐ 5001-7500
- ☐ 7501 ve üstü

25- Her ay düzenli olarak yaptığınız bireysel harcamalarının tutarı ne kadardır?

- ☐ 0-1000
- ☐ 1001- 2000
- ☐ 2001-3500
- ☐ 3501-5000
- ☐ 5001-7500
- ☐ 7501 ve üstü

26- Ailenizin aylık ortalama sabit giderleri yaklaşık olarak ne kadardır?

- ☐ 0-1000
- ☐ 1001- 2000
- ☐ 2001-3500
- ☐ 3501-5000
- ☐ 5001-7500
- ☐ 7501 ve üstü

27- Cinsiyetiniz

- ☐ Kadın
- ☐ Erkek

28- Yaş Aralığı

- ☐ 18- 25
- ☐ 26- 35
- ☐ 36- 45
- ☐ 46 – 55
- ☐ 56- 65
- ☐ 66 ve üstü

29- Medeni Durumunuz

- ☐ Evli
- ☐ Bekar
- ☐ Dul
- ☐ Boşanmış